TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERİN ÖZ-KİMLİK GRAFİKLERİNİN AİLE İŞLEVSELLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BİR İDİYOGRAFİK ÇALIŞMA

Erdinç ÇAĞLAYAN

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERİN ÖZ-KİMLİK GRAFİKLERİNİN AİLE İŞLEVSELLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BİR İDİYOGRAFİK ÇALIŞMA

Erdinç ÇAĞLAYAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsmail SANBERK
Üye: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
Üye: Yrd. Doç. Dr. Zülal ERKAN

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2015

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. /….. / 2015

Erdinç ÇAĞLAYAN

ÖZET

ERGENLERİN ÖZ-KİMLİK GRAFİKLERİNİN AİLE İŞLEVSELLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BİR İDİYOGRAFİK ÇALIŞMA

Erdinç ÇAĞLAYAN

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsmail SANBERK
Mart 2015, 153 sayfa

Bu araştırmada, yaş ortalamaları 17 olan, 11. sınıfa devam eden 97 ergene Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) (Bulut, 1990) uygulanmış ve bu ölçekten alınan veriler doğrultusunda, ADÖ'nün tüm alt boyutlarında ailesini işlevsel algılayan 8 ve yine tüm alt boyutlarında ailesini işlevsel algılamayan 8 olmak üzere 16 ergenin repertuar ağı tekniğinin sağladığı veriler doğrultusunda öz-kimlik grafikleri incelenmiştir. Araştırmanın katılımcılarını Adana İli Merkez Çukurova İlçesi sınırları içinde olan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Hasan Adalı Anadolu Lisesi'nde 11. sınıfta öğrenim gören ve tek kardeşe sahip olan 16 ergen oluşturmuştur. Katılımcılarla ilgili kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde, bilgisayar tabanlı analiz programı olan İNGRİD veri analizi programı kullanılmıştır. Araştırma modeli, idiyografik karakterli olması (iç geçerliğin dikkate alınması) nedeniyle nicel vaka analizi olarak belirlenmiştir.

Araştırmada repertuar ağı yöntemiyle toplanan verilerin sağladığı bilgiler doğrultusunda öz-kimlik grafikleri incelenen ergenlerin, (i) öz-kimlik grafiğinde bulunan, öz ve ideal öz elementleri arasındaki öklid uzaklığın hesaplanmasıyla benlik saygılarının düzeyinin; (ii) repertuar ağında yer alan elementleri, x (öz) ve y (ideal öz) eksenli ve 4 (kabul, idealleştirme, çatışma, ikircikli) alanlı öz-kimlik grafiğinde hangi alanda konumlandırdıklarının ve (iii) ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin öz ve ideal öz elementlerinin diğer elementlere olan uzaklığından yola çıkılarak belirlenen benlik entegrasyonlarının hangi kategoriye girdiğinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 5'inin benlik saygısının düşük düzey olduğu, 3'ünün ise yüksek düzey benlik saygısına sahip olduğu görülmekteyken; ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 1'inin benlik saygısının düşük düzey, 4'ünün orta düzey, 3'ünün ise yüksek düzey olduğu görülmüştür. Araştırmada gruplar arası bir karşılaştırma esas alınmamış olmakla birlikte, benlik saygısı ile ilgili bulgular, aile işlevselliğinin benlik saygısının yüksek olmasını etkilemezken, aile işlevselsizliğinin benlik saygısının düşük olmasında etkili olabileceğiyle ilgili ipuçları vermiştir.

Repertuar ağında yer alan elementlerin, öz-kimlik grafiğinde ne şekilde konumlandıklarıyla ilgili bulgular incelendiğinde, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin merkezi elementlerinin (öz, ideal-öz, sosyal öz) ve aile üyelerini temsil eden (annem, babam, kardeşim) elementlerinin, ailesini işlevsel algılamayan ergenlere göre daha fazla kabul alanına konumlandıkları görülmektedir. Bu sonuç, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin, işlevsel algılamayan ergenlere göre kimliklerini tanımlarken, olmayı arzuladıkları ben'lerini (ideal ben), sosyal öz'lerini ve aile üyelerini kendi güncel özlerine (ben) daha fazla benzer algıladıkları anlamına gelebilmektedir. Öz-kimlik grafiğinden hareketle, repertuar ağında yer alan elementlerin öz ve ideal öz elementlerine olan uzaklıklarının hesaplanmasıyla ortaya konan benlik entegrasyonu kategorileriyle ilgili bulgular incelendiğinde ise, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 5'inin sağlıklı benlik entegrasyonu oluşturduğu görülmüşken, bu sayının ailesini işlevsel algılamayanlarda ise 3 olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ailesini işlevsel algılamayan 5 ve ailesini işlevsel algılayan 3 ergenin zayıf benlik entegrasyonuna sahip oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Repertuar ağı tekniği, öz-kimlik grafiği, benlik entegrasyonu, benlik saygısı, aile işlevselliği.

ABSTRACT

EVALUATION OF ADOLESCENCE SELF-IDENTITY GRAPHS IN TERMS OF FAMILY FUNCTIONING: AN IDIOGRAPHIC RESEARCH

Erdinç ÇAĞLAYAN

Graduate thesis, Department of Educational Sciences
Advisor: Yrd. Doç. Dr. İsmail SANBERK
March 2015, 153 page

In the current study, a total of 97 adolescents studying in Grade 11 and having the age average of 17 completed Family Assessment Scale (FAS). In the sense of the data associated with the scale, self-identity graphics of 16 adolescents were analyzed by the use of data in repertoire grids technique. Those data were processed under all the subscales of FAS by taking into consideration the 8 adolescents accepting their families as functional while the other 8 perceiving them as dysfunctional. The sample of the study consists of 16 adolescents who study at Hasan Adalı Anatolian High School in the province of Çukurova, Adana and have only one sibling. Personal information of the participants was gathered by "Personal Information Form" prepared by the researcher. INGRID data analysis program which is a computer based analysis program was made use of for the data analysis processes. The research model was determined to be quantitative case analysis as it was idiographic (considering the internal validity).

In the study the data was gathered by the use of repertoire grids, and concerning the self-identity graphics of the adolescents, those goals are aimed: (i) to determine the level of self-esteem by calculating the Euclidean distance between the self and ideal self on the self-identity graphics; (ii) to present the placements of the elements on the repertoire grid considering the self-identity graphics with x (self) and y (idea self) and 4 sections (acceptance, idealization, conflict, ambivalent) and lastly (iii) to determine the self integration's category by considering the distance of the self and ideal self materials of adolescents who both perceive their families as functional and dysfunctional, to the other elements.

According to the study findings, it's found that self-esteem level of 5 adolescents who perceive their family as dysfunctional is lower while 3 adolescents have higher

levels of self-esteem. Among those who perceive their families as functional, only 1 adolescent has lower level of self-esteem while 4 adolescents have medium level and 3 adolescents show higher level of self-esteem. Although there has never been a comparison among the study groups, the findings concerning the self-esteem suggest that family functionality may cause lower level of self-esteem while it does not have any effect on higher levels of self-esteem.

Upon the review of findings concerning the placement of repertoire grid elements on the self- identity graphics, it's seen that the central elements of adolescents who perceive their families as functional (self, ideal-self, social self) and representative elements of family members (my mother, my father, my brother/sister) are mostly placed on acceptance section than the ones who perceive their family as dysfunctional. This result means that while defining their identities, the adolescents accepting their families as functional tend to perceive their selves (ideal self), social selves and family members as more similar to their current selves when compared with the ones who accept their families as dysfunctional.

To the other findings about self integration styles which is obtained by assessing the distance of the materials in the repertoire grids to self and ideal self, it's seen that 5 of the adolescents accepting their family as functional have a healthy self integration while among the ones with dysfunctional view to their families only 3 adolescents have a healthy self integration. Additionally, another 5 adolescents perceiving their families as dysfunctional and 3 adolescents perceiving them as functional are determined to have vulnerable self integration.

Keywords: Repertory grid technique, self-identity graphic, self-integration, self-esteem, family functioning.

ÖNSÖZ

Öncelikle bu araştırmanın planlanması ve gerçekleştirilmesinde büyük katkıları olan ve süreçte bana karşı tutumları ile bir tez danışmanından fazlası olduğunu hissettiren değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. İsmail SANBERK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Daha sonra kısıtlı vakitlerini ayırarak tezimi inceleyen ve değerli bilgi ve görüşlerini benimle paylaşan jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a ve Yrd. Doç. Dr. Zülâl ERKAN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırma süreci boyunca içten ilgisi ve teşvik edici davranışlarıyla yanımda olduğunu hissettiren değerli hocam Öğr. Gör. Tugay AKBULUT'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma kapsamında verilerin toplanması sürecinde bana yardımcı olan değerli meslektaşım ve arkadaşım Sait GEÇİD'e, araştırma boyunca desteklerinden ve motive edici tutumlarından vazgeçmeyen kıymetli arkadaşlarım ve meslektaşlarım Ufuk KAYA, Çağrı UTKAN, Maide İBİLİ, Hayrunnisa ÖZGÜR, Tuba ŞENER, Feyruz USLUOĞLU ve Emrah KARABOĞA'ya çok teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca maddi ve manevi varlıklarıyla bana destek olan ve inançlarını bir an olsun azaltmayan annem Neval ÇAĞLAYAN, babam Çetin ÇAĞLAYAN'a, kardeşlerim Tolga, Sibel, Uğur, Neşe, Serdinç, Merve, Vehbi, Onur ÇAĞLAYAN'a ve ailemize gelişiyle hayatıma yeni heyecanlar kazandıran, ailemizin yeni üyesi Zeyneb ÇAĞLAYAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Erdinç ÇAĞLAYAN

Mart, 2015

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Amaç 16
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi 18
1.4. Sınırlılıklar 21
1.5. Varsayımlar 22
1.6. Tanımlar 23

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Bir Toplumsal Birim Olarak Aile 25
2.2. Aile Yapısı ve Dinamiğinin Çocuk ve Ergen Gelişimi Üzerindeki Etkileri 27
2.3. Ailenin İşlevselliği, Aile İşlevselliğini Etkileyen Faktörler ve Doğurguları 30
2.4. Bilişsel Temsil ve Ailenin Bilişsel Temsili 35
2.5. Kişisel Yapılar Kuramı 40
2.5.1. Temel Kavramlar ve İlkeler 40
2.5.1.1. İnsan Doğası 41
2.5.1.2. Kişiliğin Yapısı 41
2.5.2. Kişisel Yapılar ve Kişisel Yapıların Özellikleri 41
2.5.2.1. Kişisel Yapılar Kuramının Onbir Temel Önermesi 42
2.5.2.1.1. Yapılandırma Önermesi 42

2.5.2.1.2. Bireysellik Önermesi....43
2.5.2.1..3 Örgütleme Önermesi....43
2.5.2.1.4. Yapıların Karşıtlığı Önermesi....43
2.5.2.1.5. Seçim Önermesi....44
2.5.2.1.6. Genişlik Önermesi....44
2.5.2.1.7. Deneyim Önermesi....45
2.5.2.1.8. Ayarlama Önermesi....45
2.5.2.1.9. Bölümlendirme Önermesi....45
2.5.2.1.10. Benzerlik Önermesi....46
2.5.2.1.11. Toplumsallık Önermesi....47
2.5.2.2. Duygular....47
2.5.2.3. Kişilik Gelişimi....49
2.5.3. Repertuar Ağı Tekniği....49
2.5.3.1. Repertuar Ağı Tekniği Sonuçları Nasıl Çözümlenir?....50
2.5.3.2. Repertuar Ağı Tekniğinin Altında Yatan Varsayımlar....51
2.6. Öz Kimlik Grafiği (ÖKG)....51
2.7. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı....55
2.7.1. Benlik Kavramını Etkileyen Faktörler....56
2.8. İlgili Araştırmalar....57
2.8.1. Öz-Kimlik Grafiği İle İlgili Literatür....57

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli....60
3.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri....61
3.2.1. Aile Değerlendirme Ölçeği....61
3.2.2. Repertuar Ağı Tekniği....65
3.2.3. Kişisel Bilgi Formu....67
3.3. Araştırma Grubu....67
3.4. İşlem....68
3.5. Verilerin Analizi....70

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Aile İşlevselliği Olmayan Olguların Öz-Kimlik Grafikleriyle İlgili Bulgular 71
4.1.1. Olgu No 1 (Evin) 71
4.1.2. Olgu No 2 (İnci) 73
4.1.3. Olgu No 3 (Ayşe) 75
4.1.4. Olgu No 4 (Eyşan) 77
4.1.5. Olgu No 5 (Kader) 79
4.1.6. Olgu No 6 (Faruk) 81
4.1.7. Olgu No 7 (Kartal) 83
4.1.8. Olgu No 8 (Batur) 85
4.2. Aile İşlevselliği Olan Olguların Öz-Kimlik Grafiğiyle İlgili Bulgular 87
4.2.1. Olgu No 9 (Ozan) 87
4.2.2. Olgu No 10 (Canan) 89
4.2.3. Olgu No 11 (Salih) 91
4.2.4. Olgu No 12 (Zafer) 93
4.2.5. Olgu No 13 (Vehbi) 95
4.2.6. Olgu No 14 (Yasemin) 97
4.2.7. Olgu No 15 (Maide) 99
4.2.8. Olgu No 16 (Meltem) 101
4.3. Aile İşlevselliği Olan ve Olmayan Ergenlerin Öz-Kimlik Grafiği İle İlgili Bulguların Özetlenmesi 102

BÖLÜM V
TARTIŞMA

5.2. Elementlerin Öz-Kimlik Grafiğinde Aldığı Pozisyona İlişkin Bulguların Tartışılması 111
5.3. Ailesini İşlevsel Algılayan ve Algılamayan Ergenlerde Benlik Entegrasyonuna Yönelik Bulguların Tartışılması 117

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç 120
6.2. Öneriler 121
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler 121
6.2.2. İleride Yapılacak Araştırmalar Yönelik Öneriler 122

KAYNAKÇA 124
EKLER 143
ÖZGEÇMİŞ 152

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcıların Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalaması 64
Tablo 2. Olgu No. 12'nin Kişisel Yapılarının Gösterildiği Repertuar Ağı.....66
Tablo 3. Olgu No. 12'nin Derecelendirilmiş Repertuar Ağı Örneği 67
Tablo 4. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 1).....72
Tablo 5. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 2).....73
Tablo 6. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 3).....75
Tablo 7. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 4).....77
Tablo 8. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 5).....79
Tablo 9. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 6).....81
Tablo 10. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 7).....83
Tablo 11. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 8).....85
Tablo 12. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 9).....87
Tablo 13. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 10)....89
Tablo 14. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 11)....91
Tablo 15. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 12)....93
Tablo 16. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 13)....95
Tablo 17. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 14)....97
Tablo 18. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 15)....99
Tablo 19. Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 16)..101
Tablo 20. Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Benlik Saygıları.....103
Tablo 21. Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Repertuar Ağında Yer Alan Temel Elementlerin Öz-Kimlik Grafiği Üzerinde Konumlanışı (Böker)103
Tablo 22. Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Benlik Entegrasyonu (Makhlouf & Makhlouf-Norris).....105
Tablo 23. Tüm Katılımcılara Ait Benlik Saygısı Düzeyleri, Öz Elementlerinin Öz-Kimlik Grafiğindeki Konumları Ve Benlik Entegrasyonu Türleri İle İlgili Bulgular.....106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Öz-Kimlik Grafiği 55
Şekil 2. Evin'in Öz-Kimlik Grafiği 71
Şekil 3. İnci'nin Öz-Kimlik Grafiği 73
Şekil 4. Ayşe'nin Öz-Kimlik Grafiği 75
Şekil 5. Eyşan'ın Öz-Kimlik Grafiği 77
Şekil 6. Kader'in Öz-Kimlik Grafiği 79
Şekil 7. Faruk'un Öz-Kimlik Grafiği 81
Şekil 8. Kartal'ın Öz-Kimlik Grafiği 83
Şekil 9. Batur'un Öz-Kimlik Grafiği 85
Şekil 10. Ozan'ın Öz-Kimlik Grafiği 87
Şekil 11. Canan'ın Öz-Kimlik Grafiği 89
Şekil 12. Salih'in Öz-Kimlik Grafiği 91
Şekil 13. Zafer'in Öz-Kimlik Grafiği 93
Şekil 14. Vehbi'nin Öz-Kimlik Grafiği 95
Şekil 15. Yasemin'in Öz-Kimlik Grafiği 97
Şekil 16. Maide'nin Öz-Kimlik Grafiği 99
Şekil 17. Meltem'in Öz-Kimlik Grafiği 101

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1. Katılımcıların Ortaya Çıkarılan Yapıları Doğrultusunda Repertuar Ağındaki Elementleri Derecelendirdikleri Form 143

Ek 2. Aile Değerlendirme Ölçeği Örneği.....151

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

İnsan sosyal bir bağlam olan ailede dünyaya gelir; bu bağlamdaki her bir birey toplumca onaylanan davranış kalıplarını veya rolleri sergilemek suretiyle, insanın gelişimi üzerinde belirleyici olabilmektedir. Sosyal çevresinin insan zihninde ne şekilde temsil edildiği, bireyin içinde bulunduğu yaşam evresinin gelişimsel görevlerini yerine getirmesini olumlu veya olumsuz açıdan etkileyebilmektedir. Bireyin kendisine yönelik değerlendirmesinin, sosyal çevresinden veya bu çevrede bulunan kimselerden bağımsız bir şekilde ele alınmasının pek doğru olmayacağı düşünülebilir. Bireyin geçmiş yaşantıları ve bu yaşantılarının niteliği, onun kendini ve içinde bulunmuş olduğu sosyal bağlamdaki kimseleri (örneğin; anne, baba, öğretmen, arkadaş vb.) bilişinde nasıl imgelediği veya temsil ettiği üzerinde belirleyici olabilmektedir. Bir açıdan bireyin geçmiş yaşantıları bilişsel temsillerinin nedeni iken; bir başka açıdan bu bilişsel temsiller, onun çevresindeki insanlarla nasıl bir temas kuracağı üzerinde sonuç olma özelliği taşımaktadır. Görgül araştırma dili ile ifade edecek olursak bireyin bilişsel temsilleri bir yandan etkilenen değişken iken; öte yandan etki eden değişkendir. Üstelik bu değişken sebep-sonuç örüntüsü içerisinde incelenebileceği gibi, ilişkililik çerçevesinde de incelenebilir. Bilişsel temsil ile ilgili bir pozisyonun tayini kuşkusuz, bu konuda yapılacak araştırmanın amaçlarına göre şekillenecektir.

Bilişsel temsil kavramı ile ilgili açıklamaları detaylandırmadan önce açıklığa kavuşturulması gereken bir gurup kavramı tanıtmakta fayda olabileceği düşünülmektedir. George Kelly (1955), Kişisel Yapılar Kuramının temel kavramlarından biri olarak kişisel yapı kavramından söz etmiştir. Kişisel yapı, bir kişinin kendi deneyimlerini oluşturmak ya da yorumlamak, açıklamak ya da tahmin etmek (yordamak) için kullandığı fikir ya da düşüncedir ve kişiler için, benzerlik ve zıtlıklar açısından, gerçekliğin bazı yönlerini anlamlandırması için tutarlı bir yolu temsil eder (Hjelle & Ziegler, 1992).

Bilişsel temsilin nasıl açığa çıkarılacağı, uzun bir tartışma konusudur. Böylesi bir girişim için araştırmacılar yaygın olarak test tekniklerine başvurabilmektedir. Test teknikleri veya standart testler, araştırmacılar açısından pratiklik taşımaktadır; bununla

birlikte bu ölçme araçları grup karşılaştırmalarına olanak tanımaktadır. Bu sayede araştırmada dış geçerliği (nomotetik) öncelleyen bulgulara ulaşılması mümkün olabilmektedir. Öte yandan nitel veri toplama araçlarıyla toplanan veriler ışığında yapılan ve iç geçerliği dikkatte alan (yani kişilere özgü bilgilere ulaşmayı hedefleyen, idiyografik) araştırmalar bilişsel kurguların ortaya çıkarılmasında araştırmacılara, araştırma grubundaki katılımcılarla ilgili derin, ayrıntılı, kapsamlı bilgiler sunabilmektedir.

Bilişsel temsil, kişinin dünyayı anlamlandırmasında, çevresini tanıma ve anlama süreçlerinde önemli rol oynayan unsurlardandır. Kişiler bu temsiller aracılığıyla benliklerini, kimliklerini yapılandırabilmekte, diğer insanlarla olan ilişkilerini yeniden organize edebilmekte, gelecekte olayların nasıl bir yön alabileceğine dair öngörülerde bulunabilmektedirler. Bu bilgiden hareketle, bilişsel temsil, kişiliğin biçimlenmesinde, benlik ve kimliğin yapılandırılmasında ve diğer insanların kişinin zihninde ne şekilde temsil edildiğinin anlaşılmasında önemli bir yere sahip olabilmektedir.

Benlik (self) ve kimlik (identity), son yüzyılda özellikle psikoloji olmak üzere birçok bilim alanının incelediği ve tartışma konusu yaptığı önemli kavramlardır. Tanımlanmalarındaki farklılıklar, ele alınış biçimlerindeki çeşitlilikler bu kavramları daha da tartışılır hale getiren unsurlar olmuştur. Psikoloji alanında benlik (Aktepe, Çalışkan & Sönmez, 2013; Baldwin & Hoffmann, 2001; Bayat, 2003; Bayraktar, Sayıl & Kumru, 2009; Erşan, Doğan & Doğan, 2009; Gender & Gardiner, 1993; Kapıkıran, 2004; Özdemir, Özdemir, Akça, Ediz & Akça, 2002; Sümer & Şendağ 2009; Tafarodi, Wild & Ho, 2010; Tiggemann, Williamson, 2000; Yavuz & Moğol, 2011; Yiğit, 2010) ve kimlik (Arnett, 2004; Arslan, Hamarta, Özyeşil & Saygın, 2011; Baş, 2013; Çam & Artar, 2014; Gündoğdu & Zeren, 2004; Hardy & Kisling, 2006; Kımter, 2012; Kuşat, 2003; Marcia, 1966; 1980; Petersen, 2000; Reich & Siegel, 2002; Şekercioğlu & Güzeller 2012) kavramlarıyla ilgili çok sayıda araştırma yapıldığı görülmekle birlikte, yapılan araştırmaların hemen hepsinin dış geçerliğin dikkatte alındığı (nomotetik) araştırmalar olduğu, özellikle ülkemizde bu kavramların ele alındığı idiyografik tarzda (yani iç geçerliği öncelleyen, derinlemesine ayrıntılı bilgi toplanmasını amaçlayan) bir araştırmaya rastlanmadığı görülmektedir. İdeal olan, yapılan araştırmanın her iki geçerliğin (nomotetik ve idiyografik) dikkate alınarak yapılmasıdır; fakat bilimdeki tutumluluk ilkesi doğrultusunda hareket edilecek olunursa böyle bir çalışmanın yapılması çok güç olmaktadır.

Benlik gelişimi bir süreçtir, yaşamın tüm dönemlerinde olup biten olaylardan etkilenmektedir; fakat benliğin gelişiminde en önemli yaşam dönemi, barındırdığı özellikler ve tamamlanması gereken önemli görevler nedeniyle ergenlik dönemidir. Nitekim Havighurst (1972), ergenlik dönemindeki önemli gelişim görevlerini şöyle ifade etmiştir: Bedensel özelliklerini kabul etmek, cinsiyet rolünü kabullenmek ve ona göre davranışlar geliştirmek, duygusal bağımsızlığını kazanmak, arkadaşlık becerilerini geliştirmek, toplumsal sorumluluk almak, bağımsız bir birey olarak hareket edebilmek, mesleğe hazırlanmak, aile yaşamına hazırlanmak, davranışları yönlendirecek ahlak sistemine sahip olmak ve tutarlı bir kimlik kazanmak (Akt: Şimşek, 2010).

Ergenlik, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal alanlarında belirgin gelişimsel değişikliklerin olduğu zorlu bir dönemdir (Açıkgöz, 2013; Aktürk, Erci, Öztürk & Aslan, 2012; Albayrak, Çelebi, Taşkın, Şaşmaz & Çiçek, 2012; Cicchetti & Rogosch, 2002; Çam & Artar, 2014; Derman, 2008; Eryılmaz, 2010; Eskin, 2000; Kahriman & Polat, 2003; Karacabey, 2012; Kaya & Eroğul, 2013; Kim, 2003; Morsünbül, 2011; Özyürek, Ercan & Erenel, 2012; Steiner & Yalom, 2008; Tanrıverdi, 2012; Yörükoğlu, 2000). Ergenlik dönemi, gelişim dönemleri içerisinde, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi olarak bilinmektedir. Ergenlik döneminin genellikle, yaşamın ikinci on yılını kapsadığı ve sınırları yaşla çizilen üç aşamadan oluştuğu ifade edilmektedir. Bu aşamalar erken ergenlik (10-13 yaşları), orta ergenlik (14-17 yaşları) ve geç ergenlik (18-20 yaşları) şeklinde üç evreden oluşur, ayrıca her bir evrede bireysel farklılıklar ve cinsiyet farklılıkları mevcuttur (Steiner & Yalom, 2008). Bu dönemdeki yaşantılar bireyin geleceğinin temellerini büyük ölçüde belirlemektedir. Bu dönemde bireyin yaşayacağı sağlıklı ilişkiler, sağlıklı gelişim, etkili eğitim, sağlam temellerin oluşması açısından son derece önemlidir (Ekşi, Erden, Erdoğan & Yılmaz, 2013).

Yetişkinliğe sağlıklı geçişin en önemli koşulu, bireyin kimlik kazanmasıdır ve kimliğin oluşması sürecinin ergenlikten itibaren başlayan önemli psikolojik bir olgu olduğu ifade edilmektedir (Erikson, 1984; Kuşat, 2003; Yavuzer, 1993). Erikson'a (1984) göre, kişinin kimliği, kendisinin kuramında belirlemiş olduğu sekiz gelişim evresince biçimlenmektedir. Bu sekiz gelişim evresi içerisinde, ergenlik dönemine denk gelen *"kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası"* bireyin kimlik gelişimindeki en önemli evredir (Baş, 2013; Erikson, 1984; Gündoğdu & Zeren, 2004).

Erikson (1968), kimliği kişinin kendisini zaman içerisinde bir süreklilik, tutarlılık ve benzerlik içinde algılaması olarak tanımlamaktadır. Kimlik oluşturma süreci, kişi için yaşamda aşk, iş ve dünya görüşü gibi birçok alanda denemeleri ve karar vermeleri içermektedir (Atak & Çok, 2010). Kimlik arayışı süreci, özellikleri nedeniyle ergenlerin yaşam doyumlarını etkileyebilmekte ve yaşam doyumlarında bir düşüşe neden olabilmektedir (Çam & Artar, 2014). Erikson'a (1984) göre, ergenlikte bir kimlik krizinden geçmek normal gelişimin bir parçasıdır. Erikson, bu kriz döneminin, önceden kabul edilen fikirlerin, değerlerin ve inançların sorgulanmasını, farklı inanç sistemlerinin ve hayat tarzlarının keşfini içerdiğini belirtmektedir. Kimlik karmaşasının bir yüzünü kendini bulamamış ve kendine yabancılaşmış olma kaygısı, diğer yüzünü de yaşamda ne yapmak, hangi yoldan yürümek istediğini, hangi değerlere tutunmak gerektiğini bilememek oluşturur (Arslan, Hamarta, Özyeşil & Saygın, 2011).

Ergenler, kendilerini sosyo-kültürel çevreleriyle olan ilişkileri bağlamında tanımlamak durumunda ve benliklerini, kişisel olarak tanımladıkları kimlikle bütünleştirme göreviyle karşı karşıya olurlar (Eryılmaz & Aypay, 2011). Ayrıca ergenlikte benlik kavramı sürekli iniş çıkış ve dalgalanmalar gösterir, çünkü ergenlik çağındaki birey, kendisine yakışacak bir kimlik aramaktadır ve bu durumdaki birey sürekli kendisini tartmakta, değerlendirmekte, eleştirmekte ve benliğini yeni baştan düzenlemeye çalışmaktadır (Kımter, 2012).

Kimlik, kişilik, ben, benlik, kendilik kavramlarının bazı kaynaklarda birbirinin yerine kullanılırken, bazı kaynaklarda ise birbirlerinden farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir (Uzman, 2002). Özellikle benlik ve kimlik kavramları arasındaki belirsizlik nedeniyle tanımlamalarında ve yapısal özelliklerinin belirlenmesinde karşılaşılan sıkıntılar, bu kavramları sosyoloji ve psikoloji alanında dikkat çeken konular haline getirmiştir (Bilgin, 1994). Bu kavramların tanımlarında ortak bir noktada uzlaşılamamasının nedeni, kimlik kavramının fiziksel, bilişsel ve toplumsal öğeleri bir arada barındırıyor olmasıdır (Atak, 2011). Erikson (1968), kimliği; bireylerdeki kişisel aynılık ve süreklilik duygusu olarak ifade ederken, birçok araştırmacı ise kimliği, kısaca, "ben kimim, biz kimiz?" sorularına verilen cevap olarak tanımlamaktadır **(**Atak, 2011; Baş, 2013; Dereboy, 1993; Erşan, Doğan & Doğan, 2009; Eskin, 2001; Gültekin, 2001; Gündoğdu & Zeren, 2004; Güvenç, 1996; Hortaçsu, 2007; Kuşat, 2003; Morsünbül, 2011). Kimlik gelişimi, yaşam boyu süren, özellikle ergenlik döneminin sonları ve yetişkinliğin başlangıcında belirginlik

kazanan, bireylerin yaşantılarına dair önemli kararlar verdikleri bir süreçtir (Arnett, 2004; Gültekin, 2001).

Psikoloji alanında, benlik (self) teriminin ilgi görmesi, sorunu bireysel ve işlemsel bir düzeye indirgemekle birlikte, self teriminin birçok sözcükle bağlanarak kullanımı (self-image, self-esteem, self-control, self-concept vs) ve bu bağlanmalar sonucu ortaya çıkan kavramların birbirlerinden net olarak kesin sınırlarla ayrılamaması, konuyla ilgili kavram kargaşasını arttırmaktadır (Bilgin, 2001). Aslında her iki kavram da (benlik-kimlik), insanın kim olduğuyla ya da "ben kimim?" sorusunun cevabını bulmakla ilgilenmekteyken; kimlik, benliğe kıyasla kişilerarası etkileşime ve sosyal gerçekliğe atıfı daha fazla içermektedir (Bilgin, 2001; Köse, 2006; Morsünbül, 2011; Oğuz, 2012; Topses, 2012).

Benlik, kişiliği ve davranışları etkileyen önemli faktörlerden biridir. Diğer bir deyişle, kişinin kim olduğu, ne anlama geldiği, ne yapabileceği ve dünyaya nasıl uyum sağladığıyla ilgili düşüncelerini ifade etmektedir (Öner, 1987). Kişinin kendi kendini kavraması olarak da bilinen benlik, bu yönden kişiliğin öznel yanını oluşturmaktadır (Köknel, 1984; Köse, 2006; Taşgit, 2012). Benlik, bireyin doğumuyla birlikte yaşadığı tüm olayların ve çevresinde bulunan insanların etkisiyle yavaş yavaş oluşan; iyi-kötü sayısız yaşantı sonunda öğrenilen ve her an gelişmeye devam eden bir kavramdır. Benliği genel anlamda, bireyin davranış biçimini belirleyen kavramların, değerlerin, amaçların ve ideallerin dinamik organizasyonu olarak tanımlayabiliriz (Şekercioğlu & Güzeller, 2012).

Benlik kavramı, çeşitli psikoloji kuramları tarafından farklı biçimlerde tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Psikanalitik kuram, benlik kavramıyla ilgili, kişinin kendine verdiği değer ve bütünlüğünü koruyabilmesinde çevresiyle olan ilişkilerin önemini vurgular (Geçtan, 1998). İnsancıl kuram, benliğin, günlük yaşamda bireyin ya da bireylerin "kendi kendileri olmaya çalışmaları" biçiminde ifade edilebileceğinin ve benlik kavramının, kendini gerçekleştirme kavramı ile uyumlu veya eşanlamlı olduğunun ifade edilebilir olduğu görüşünü dile getirmektedir. Özellik kuramı benliği, kişilerde bulunan başat olma, açık ve içedönük olma gibi psikolojik ve sosyal özelliklerin bileşimi olarak açıklamaktadır (Şekercioğlu & Güzeller, 2012). Fenomonolojik yaklaşım, benliğin yapısal ve dinamik bir işlevi olduğunu, ayrıca kişinin kendisiyle ve çevresiyle ilgili algılarının düzenlenmesinde, kişiyi motive ettiğini savunmaktadır (Öner, 1982). Kelly (1955), kişisel yapılar kuramında, benlik ya da ego denen bir kavram düşüncesinin karşısında durmuştur; fakat her bir bireyin,

benlik-kimlik açısından bazı yapı etiketlerine sahip olduğunu söylemiştir: “Bir kişinin benlik yapısından ya da kişisel benlik yapıları olarak adlandırılabilen bir yapılar sınıfından bahsetmek mümkündür”. Burada yine, bizler kendi ***benlik yapımızı,*** bir dizi yaşam olayının ötesine geçen davranışlarımızla ilgili, bir benzerlik çekirdeği etrafında gördüklerimize göre formüle ederiz (Rychlak, 1981).

Kelly, ilk aşamada neden bir benlik yapısı oluşturduğumuz sorusunu ele alır. Ona göre bu süreç bizler olgunlaştıkça eş zamanlı olarak ve kişilerarası etkileşimler yoluyla, bu süreç de gelişir. Aslında, bir diğer insanı anlamlandırmak, kişinin kendisini anlamlandırmasıdır. Bizler kendimizi, diğerleri gibi fakat kendi benlik yapımızın zıt ucundaki insanlardan ***farklı*** şekilde görme eğilimdeyizdir. Bazen kendimizi, bir yapı boyutunun ***farklı*** bir ucuna yerleştiririz. Bazı insanlar “kirli” ya da – daha pozitif çerçevede “kendine güvenlidir” ve biz onlardan “temiz” ve “kendine güvensiz olma” yönünden farklıyızdır. Bizim yapımıza giren belirli anlamlar, bizler diğerlerinin davranışlarını belirli bir çerçeveye oturttukça, kişisel izlenimlerimizden kaynaklanır (Rychlak, 1981). Öyle ya da böyle, bir bireyin benlik kavramı, kişilik kuramlarının çoğunda merkezi bir rol oynar. Kelly’nin kuramında, Freud ya da Murray’ın ego kavramına benzer, hiçbir içsel “temsilci (agent)” yoktur, fakat Kelly, bireyin kendi davranışını anlamlandırmak için kullandığı çekirdek rol yapılarından bahseder (Hall, Lindzey & Campell, 1997; Rychlak, 1981).

Psikanalizde, ben kavramı “ego” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Ego, “ben” olarak kabul edilen tüm ruhsal ve bedensel olayların merkezi olarak tanımlanan bilinçli varlıktır. Erikson’un kuramında da ben kavramı için “ego” sözcüğü kullanılmaktadır. Erikson, ego’yu, kişinin içsel ve sosyal yaşamını kapsayan iki önemli öğeyi bir araya getiren yapı olarak kabul etmektedir (Eryüksel, 1987). “Bireyin kim olduğuna ilişkin düşünceleri geliştikçe, farklı alanlardaki yetenek ve yeterliliğine ilişkin algılarının benlik kavramını ve kimlik duygusunu etkileme düzeyi artmaktadır” (Akın, 2013; s: 136).

Yukarıda bahsi geçen bu tanımlar ifade olarak farklı şeyler anlatıyorsa da tümünde vurgulanan ortak nokta, benliğin bireyi diğerlerinden ayıran duygu, düşünce, tutum ve davranışlar bütünü olarak ifade edilmesidir (Şahin, 2009). Sonuç olarak, benlik gelişiminin sürekli oluşu ve bu gelişim açısından en kritik yaşam evresinin ergenlik dönemi olması, bu dönemi ve içerdiği özellikleri iyice anlamanın önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Ergenlik dönemi, ergenin ailesinden bağımsızlaşarak, bir kişilik ve kimlik geliştirmeye çalıştığı, çocukluktan yetişkinliğe ulaştığı bir geçiş dönemidir ve bu geçiş dönemi, birçok sorunu ve riski doğasında taşıyan kritik bir dönemdir. Bu dönemde ergen ancak kendisine sevgi, şefkat, destek ve anlayış gösterilen bir ortamda sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirerek, toplumdaki yerini alabilir (Kulaksızoğlu, 2006; Yavuzer, 2001; Yörükoğlu, 2000).

Erikson, (1968), egonun başkalarıyla giderek olgunlaşan ilişkiler içinde büyümesinin üç aşamada gerçekleştiğini öne sürmüştür: İçe-atım (introjection), özdeşim (identification) ve ego kimliği (ego identity). Bu dönemde yaşla birlikte ergenlerin özellikle aile ile olan özdeşimleri giderek azalmaktadır (Strachan, & Jones, 1982). Bu özdeşim süreci ergenlerin bir kısmı için görece rahat, güvenli, bir ilerleme biçiminde seyrederken; bir kısmında sancılı, sıkıntılı, zaman zaman sarsıntılı bir değişim mücadelesine dönüşebilmektedir. Her ergen bu özdeşim sürecini başarıyla yerine getiremez. Bazı ergenler genç yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde ve hatta yaşam boyunca, köken ailelerine, özellikle anne-babalarına bağımlı ve bağlı kalabilmektedir.

Ergenlerdeki bu özdeşimin azalması için gerekli olan özellikler arasında en önemli olgulardan biri, ergenin içinde yaşadığı ailenin işlevselliğidir. Aile, çocuğun etkileşime girdiği ilk sosyal çevredir. Bireylerin sağlıklı sosyal ve duygusal özellikler geliştirebilmeleri için yaşadıkları ailede sağlıklı fonksiyonların olması büyük önem taşımaktadır (Kaya & Eroğul, 2013). Ergenlik dönemine kadar olan süreçte, bireyler yaşamlarının büyük bir kısmını aileleriyle geçirmektedirler. Aile içerisindeki ilişkiler ergenlikle birlikte bir dönüşüm geçirmektedir; bu nedenle ergenin aile üyeleri ile kurduğu ilişki yeni bir anlam kazanır anne-baba ve çocuk arasında daha önce kurulmuş olan dengeler değişir; ergen artık evde “herhangi biri” yerine bir “kişi” olarak görülme çabası ve talebi içerisinde olur (Özatça, 2009). Bu durumda aile içindeki değişmeye karşı çıkan anne-babalar, ailede daha önce var olan dengeyi korumak amacıyla çaba gösterirler ve ergenin taleplerine direnirler (Kulaksızoğlu, 2006).

Yavuzer’e (2005) göre, ergenlerin aileleriyle kurmuş oldukları ilişkiler ve ailenin sağlıklı/sağlıksız fonksiyonlara sahip oluşu, diğer insanlara ve tüm yaşama yönelik göstermiş oldukları tutumlarının ve davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Aile işlevselliğinin ergenin yaşamını önemli ölçüde etkilediği, yapılan araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmasına rağmen, ergenin psikolojik sağlığını, tutum-

davranışlarını, uyum düzeyini, iyi oluş hali vb. gibi olguları etkileyen tek etmen olmadığı bilinmektedir. Araştırmalar aile işlevselliği ile birlikte, ailenin yapısı, ailedeki birey sayısı, ailede kronik hastalığı olan birinin ya da engelli bireylerin oluşu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuk yetiştirme stilleri gibi etmenlerin çocuk ve ergenlerin tutum ve davranışlarını, uyumlarını ve psikolojik sağlıklarını etkilediği yönündeki bilgiyi ortaya koymaktadır.

Literatürde, aile yapısının ve aile ortamının ergenlerin olumlu ve olumsuz davranışlar sergilemeleriyle ilişkisinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Özatça, 2009). Daha özelde ergenlik yıllarında çocuğun birlikte yaşadığı ailenin, sağlıklı aile işlevlerine sahip olması, ergenin psikolojik sağlığını kaygı ve depresyon düzeyini (Ayaz, Ayaz, Fiş & Güler, 2012; Hetherington & Parke, 1986; Akt: Savi, 2008; Shek, 1997); uyum düzeyini (Balcı, 1999; Bostan, 1993; Kalyencioğlu & Kutlu, 2010; Kulaksızoğlu, 2004; Rey & Plapp, 1989; Werner, 1985); davranış sorunlarını (Aktepe, Çalışkan & Sönmez, 2014; Ateş & Akbaş; 2012; Doğan, 2001; Rae-Grant & ark., 1989; Akt: Savi, 2008; Shek, 1997); şiddet yönelimini (Avcı & Güçray, 2010; Ayan, 2007; Gençoğlu, Ersanlı & Kumcağız, 2014; Kılıç, 2012) ve baş etme becerilerini (Mc Cubbin, Needle & Wilson, 1985; Akt: Kocayörük, 2010) etkilemektedir.

Aileye ilişkin algılama biçimiyle, kişinin ailesinin, aile içi uyum, aile desteği, olumlu ilişkiler, besleyici, yakın, sıcak, kabul edici, demokratik ancak denetimli anne baba tutumu; öz saygı, kendine güven, mutluluk, girişkenlik vb. gibi, gencin kişilik özellikleriyle olumlu ilişkiler bulunmuştur (Hortaçsu, Oral & Gültekin, 1991).

Ergenin, ailesine ve ailedeki üyelere yönelik algısı, o ailenin işlevselliğiyle ilgili var olan gerçekteki durumu her zaman yansıtmayabilir. Bazen kişilerin algılarının gerçekteki durumdan daha belirleyici olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte, Çelik (2007), anne-baba ve ergenler arasında yaşanan tüm sorunlara rağmen çoğu ailenin, ilişkilerinin sağlam kaldığını; yaşadıkları çatışmalara rağmen anne-baba ve ergenler, ilişkilerinin tümüyle iyi olduğunu, karşılıklı sevgi ve bağlanmalarını kaybetmediklerini belirttiklerini ifade etmiştir. Dahası, aynı amacı taşıyan ve aynı ölçme araçlarının kullanıldığı iki farklı çalışmada birbiriyle çelişen bulgulara ulaşıldığı gözlenebilmektedir. Örneğin, Anderson ve Fleming (1996) ve Kroger ve Haslett (1988), yaptıkları araştırmada ebeveyn bağlanması ile kimlik arasında anlamlı ilişkilere rastlamışken, Quintana ve Lapsley, (1987) ve Matos, Barbosa, De Almeida ve Costa'nın (1999), yaptıkları çalışmalarda ebeveyn bağlanması ve kimlik arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır (Akt: İlhan & Özdemir, 2012). Otlu'nun (2008) yaptığı

araştırmada üniversite öğrencilerinin depresyon puanlarının ve aile işlevleri puanlarının, öğrencilerin kardeşlerinin olup olmamasına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmekteyken, Ötke'nin (2001) yaptığı çalışmada kardeşi olmayan öğrencilerin, kardeşi olanlara göre daha fazla anksiyete, karamsarlık, depresyon ve duygusal hassaslık gösterdiği bulgulanmıştır.

Bu bulgular, ergenin ailesini veya ebeveynlerini nasıl algıladığıyla, aile üyelerini bilişinde nasıl temsil ettiğiyle ilgili kendi bakış açısının kayda değer ölçüde önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin babasını otoriter algılayan, bireyci kültürde yaşayan bir ergen bu durumu olumsuz deneyimlerken; toplulukçu kültürde yaşayan bir ergen bu durumu olması gerektiği gibi veya olumlu deneyimleyebilmektedir. O halde ailenin işlevselliğinin ve bunun yol açtığı sonuçların etkileri mutlaklık taşımamaktadır. Diğer bir ifadeyle, aile işlevselliğinin zayıf olmasının her zaman için olumsuz ve yine aynı şekilde aile işlevselliğinin güçlü olmasının da her zaman için olumlu sonuçlar veya etkiler göstermeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuçta ergenin, ailesinin nasıl bir aile olduğuna dair zihnindeki temsilinin veya algısının, gerçek durumun ne olduğundan daha önemli olabileceği dikkate alınmalıdır. Bu nedenle gelişimsel süreç içerisinde aileye ve aile üyelerine yönelik bilişsel temsilin veya şemaların nasıl oluşturulduğunun bilinmesinde fayda vardır. Ancak onun öncesinde "bilişsel temsil" kavramının literatürde ne şekilde tanımlanıyor olduğunun bilinmesi gerekebilir; aşağıda farklı kuramcıların bilişsel temsili ne şekilde kavramsallaştırmış oldukları bilgisi aktarılmıştır.

Bilişsel temsil, bireyin bir olayı, durumu, nesneyi veya kişiyi zihninde ne şekilde anlamlandırdığını ifade eden ve Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramındaki "şema", Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramındaki "temsil sistemi", Bowlby'nin Bağlanma Kuramındaki "içsel çalışan modeller", Vygotsky'nin Sosyo-Bilişsel Gelişim Kuramındaki "içsel diyalog" ve Kelly'in Kişisel Yapılar Kuramındaki "kişisel yapı" kavramlarına karşılık gelmektedir. Ayrıca Bandura da, Sosyal Öğrenme Kuramında insanların, dünyanın kendisinden daha çok bilişsel temsilcileriyle etkileşimde olduklarını, bu bilişsel temsilciler aracılığıyla dünyayı sembolik olarak algıladıklarını belirtmektedir. Tüm bu kavramlar genel olarak, insanların düşünme ve dili kullanma becerisine sahip oldukları için, geçmişi kafalarında taşıyabildikleri ve geleceği de zihinlerinde kurdukları hipotezlerle test edebildikleri gerçeğini anlatır (Senemoğlu, 2007).

Piaget'in şema kavramı, kişinin çevresindeki bir nesne, durum ya da problemi temsil eden zihinsel yapı ve düşünme örüntüsü olarak ifade edilebilir (İnanç, Bilgin & Atıcı, 2007). Bruner'in kuramı incelendiğinde, çocukların edindikleri ve bu sayede dünyalarına anlam verdikleri temsil sistemleri (representational system) kavramının kendi çalışmalarında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Çolakkadıoğlu, 2014). Kelly ise, bilişsel temsili ifade ederken, kişisel yapılar kavramına vurgu yapmıştır. Kelly'e (1955) göre, insanoğlu bu dünyaya, kendi yarattıkları sonra da dünyanın meydana geldiği gerçeklere uydurmaya (uyumlamaya) çalıştıkları, şeffaf yapılar ya da şablonlar, yani bilişsel temsiller aracılığıyla bakarlar (Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981). Kelly, evrenin gerçek olduğu, ancak insanların bunu bireysel olarak değişik yollarla yorumladığı görüşünü ifade etmektedir (Feist & Feist, 2006; Ewen, 2003). Bu anlamda, bireylerin sahip olduğu, olayları anlama ve açıklama biçimlerini belirleyen kişisel yapılar, onların davranışlarını yordamak konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Kişilerin kendilerine yönelik kişisel yapılarının, kendilerini algılayış biçimlerinden, kendilerinden memnun oluş düzeylerinden ve çevrelerindeki bireylerle etkileşimlerinden, diğerlerinin kendileriyle ilgili algı ve düşüncelerinden, en nihayetinde benlik saygılarından etkilenerek oluşturulduğu söylenebilir.

Bilişsel temsil gelişimi, yaşamın ilk yıllarında çocuğa bakım veren kişilerin, tutum ve davranışlarından, çocuğun ihtiyaçlarının ne sürede ve ne ölçüde karşılandığından, çocukla ne ölçüde ilgilenildiğinden etkilenir. Bu süreç içerisinde çocuk, ailesinin tutumları aracılığıyla dünyanın yaşanılabilirliği ve güvenli bir yer olup olmadığıyla ilgili, kendisinin değerli, sevilebilir bir insan olup olmadığıyla ilgili zihninde kimi temsiller oluşturur. Oluşturduğu bu bilişsel temsiller aracılığıyla dünyayı ve çevresini anlamlandırma sürecine girişen çocuğun, duygu ve düşünce dünyası, davranışları yine bu bilişsel temsillerden etkilenerek herhangi bir yön alır. İlk çocukluk yıllarında aile, tutum ve davranışlarıyla çocukta güvensizlik ve korku duygularının gelişmesine neden olursa, çocukta insanlara güvenilmemesi gerektiğiyle, dünyanın kaygı verici bir yer olduğuyla ilgili kimi bilişsel temsiller gelişir. Bunun aksi yönde davranışlar sunan, yani çocuklarıyla gerektiği ölçüde ilgilenen, çocuklarının her ihtiyacını zamanında karşılayan, onlara ilgi, sıcaklık ve sevgi gösteren aileler, çocukta dünyanın güvenli bir yer olduğuna dair kimi temsiller oluşmasında etkili olurlar.

Bakım veren kişiler, yukarıda bahsedilen yaklaşımlarıyla çocukların kendilerini sevilmeye layık, değerli, önemli birer insan olarak ya da sevilmeyi hak etmeyen,

değersiz varlıklar olarak görmelerine neden olabilmektedirler. Bu durum da kendilerinin benlik saygısını etkileyen, düşük ya da yüksek düzeyde benlik saygısına sahip olmalarına etki eden bilişsel temsiller geliştirmelerine neden olabilir.

Bu araştırma kapsamında önem arz eden bir diğer faktör, çocuk ve ergenlerin benlik saygısı düzeyleridir. Benlik saygısı çocuğun doğuştan getirdiği biyolojik özelliklerinin çevresiyle etkileşimine ve deneyimlerine bağlı olarak (önce anne, baba ve diğer aile bireyleri gibi çocuğun hemen yakınındaki kişilerin, daha sonra arkadaş ve öğretmenlerin davranışlarıyla) gelişir, değişir ve şekillenir (Hechtman, Weiss & Perlman, 1980; Akt: Yılmaz, Yiğit & Yurt, 2012). Birçok araştırma ailenin (Dilek & Aksoy, 2013; Koçak, 2008; Akbaba, 1988; Gecas & Schvelbe, 1996; Felson & Zielinski, 1989; Omizo & Omizo, 1988; Bush, Ballard & Fromouw, 1995; Akt: Yıldırım, 2006) benlik saygısı gelişimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesinin ardından, sonunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumu olarak ifade edilebilir (Yörükoğlu, 2000), kişinin kendisini önemli, olumlu, beğenilmeye ve sevilmeye değer bulmasıdır. Kişinin kendisini nasıl algıladığının ve kabul edilme veya reddedilme beklentilerinin bir sonucu olan benlik saygısı; kişinin kendisini değerli bulup bulmadığını ya da ne kadar değerli bulduğunu gösteren bir kavram, öğrenilmiş bir yaşantı ve yaşam boyu süren bir süreçtir (Taşgit, 2012).

Kendini olduğundan aşağı ya da olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olma durumu olan benlik saygısı, kişinin şimdiki ben'i (güncel öz) ile olmak istediği benliği (ideal öz) arasındaki farkı değerlendirmesidir ve bireyin kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benliği arasındaki fark, o bireyin özsaygı düzeyini verir (Pişkin, 2003). Sonuç olarak ideal öz ile güncel öz arasındaki mesafenin artması kişilerin benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Benlik saygısı düzeyi, Coopersmith tarafından geliştirilen ve Pişkin (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanan *"Benlik Saygısı Ölçeği"* gibi standart ölçme araçları ile ölçülebildiği gibi, standart ölçme aracı olmayan *"Öz-Kimlik Grafiği"* ile de ölçülebilmektedir. Öz-kimlik grafiğini daha iyi anlayabilmek için bu kuramsal görüşün dayandırıldığı Kelly'nin kişisel yapılar kuramıyla ilgili bazı kavramsal açıklamalara bakılması gerekebilir.

"Bir kişinin süreçleri, olayları tahmin etme tarzlarıyla, psikolojik olarak kanalize edilmiştir" (Kelly, 1955; Akt: Allen, 2002; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Bu varsayım, Kelly'nin kuramının temel dayanağını oluşturur çünkü kişilik ve davranışın ardındaki temel gücü, diğer belli başlı bakış açılarından farklı bir

şekilde açığa çıkarır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981). Kelly, kişilerin psikolojik süreçlerinin, geleceği tahmin ettikleri yollar tarafından, bilindik kalıplara yönlendirildiği düşüncesinden hareket eden temel varsayımıyla birlikte bu temel önermenin detaylandırıldığı 11 önerme sunmuştur (Ewen, 2003).

Kelly'nin kişisel yapılar kuramına göre, insanları, bilim insanlarının kuramları formüle ve test ettikleri tutumda yaşayan canlılar olarak düşünülmelidir, yani tıpkı bilim insanları gibi, bireyler kendi davranışlarının sonuçları hakkında hipotezler geliştirir ve kendi tahminlerinin doğruluğu açısından bu hipotezlerinin geçerliliklerini değerlendirirler (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981). Bilim insanlarının, ilgili oldukları olayları tanımlamak ve açıklamak için kuramsal yapılar oluşturdukları gibi, insanlar da yaşamlarındaki olayları açıklamak için kuramsal yapılar oluştururlar (Hall, Lindzey & Campell, 1997). Kelly'nin sisteminde, temel kuramsal dayanak, *yapı* ifadesinin kendisidir. Kelly, kişisel yapıların ve kişisel yapılar aracılığıyla oluşturulan bilişsel temsillerin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla kuramına özgü bir veri toplama tekniği sunmuştur. Bu teknik bireylerin öz-kimliklerine yönelik atıflarını da ortaya çıkarmayı sağlayıcı niteliktedir.

Kişilerin öz-kimliklerine ilişkin kişisel yapılarını ve bu yapılar aracılığıyla hesaplanan özsaygı düzeylerini belirlemek için Kelly, tarafından ortaya koyulan Kişisel Yapılar Kuramına dayalı olarak geliştirilen Repertuar Ağı Tekniğine başvurulabilir. Repertuar ağı tekniği, kişilerin bir durum/olay, kişi veya nesneyle ilgili anlamlandırmaları ne şekilde yapılandırdıkları ve bu yapılandırma sürecinde ne gibi kişisel betimlemelerde bulundukları bilgisine ulaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu teknik, Kelly'nin kuramında temel aldığı, "gerçeğin, insan zihninin bir ürünü olduğu ve bireyler tarafından öznel bir biçimde yapılandırıldığı" kuramsal mantığına dayanır. Kelly, bireyin bilişsel kurgu sisteminin nasıl çalıştığını belirlemek ve bu kurgular ile bireyin deneyimleri arasındaki ilişkileri betimlemek amacıyla geliştirdiği bu aracın temelini yapılandırılmış görüşme tekniğine dayandırmıştır (Aslan & Yakar, 2012). Repertuar ağı tekniğinde "element" ve "kişisel yapı" olmak üzere iki temel unsur bulunmaktadır. Element, repertuar ağına alınacak olan ve kişi açısından anlam ifade eden önemli olaylar, nesneler, kişiler olarak belirtilirken; kişisel yapı, test uygulanan bireyin nesne ve olay veya kişileri birbirinden ayırt ederken belli bir yönelim ortaya koyması olarak ifade edilmektedir (Vogel**,** 2012).

Öz-kimlik grafiği, kişilerin belirtmiş olduğu kendileri için önemli olan (durum/olay, kişi veya nesneler) elementler arasındaki uzaklığın görselleştirilmesini sağlamaktadır. Öz-kimlik grafiği, birinde "öz", diğerinde "ideal öz" elementlerinin üzerine oturtulduğu iki eksenli (x) ve (y); dört çeyrek daireli bir grafik biçiminde oluşturulmaktadır. Böker (1999), öz-kimlik grafiğindeki her bir çeyrek dairenin kendi içerisinde bir anlam taşıdığını ve her bir çeyrek dairenin taşımış olduğu bu anlam açısından yorumlanabileceğini belirtmiş ve bu çeyrek dairelere içeriksel bir anlam yükleyerek, bireylerin öz-kimlik grafiğini yorumlamak için sol üst taraftaki çeyrek daireden başlanması ve saat yönünde hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öz-kimlik grafiğindeki alanlar sırasıyla "kabul" alanı, "idealleştirme" alanı, "çatışma" alanı ve "ikircikli" alan adlarıyla anılmaktadır.

Bartholomew (1993), kimliğin, çekirdek olarak tarif edilen elementlerin (güncel öz, sosyal öz ve ideal öz), diğer bireylere olan benzerliği veya benzersizliğinin test edilmesi sonucuyla oluştuğunu ifade etmiş ve bu tarz bir test ediş sürecinin, öz-kimlik grafiği aracılığıyla gerçekleştirilebilineceğini belirtmiştir. Öz-kimlik grafiği analiz edildiğinde ve öz elementi ile ideal öz elementi arasındaki öklid uzaklık hesaplandığında, aradaki mesafenin 0.68'den daha küçük bir değer alması, kişinin benlik saygısının yüksek olduğunu gösterirken, aradaki mesafenin 1.07'den büyük bir değer alması kişinin benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca her iki element arasındaki uzaklığın 0.68 ile 1.07 arasında yer alması, kişinin benlik saygısının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Her bir elementin ben ve ideal ben elementlerine olan mesafeleri de öklid uzaklık katsayısı hesaplanarak ortaya koyulabilmektedir (Akt: Sanberk, 2014).

Davranışları çevreyle uyumlu olan ve öz elementleri arasında da uyum olan bireylerin benlik entegrasyonunun (bütünlüğü) sağlandığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında benlik entegrasyonlarını sağlayamayan, zayıf benlik entegrasyonu olan bireylerin uyum problemi yaşayabilecekleri düşünülebilir. Benlikteki zayıf entegrasyonun öz ve ideal öz elementlerinin grafik üzerindeki konumlandırılışları ve birbirine olan mesafeleri açısından (öz-izolasyon, ideal öz-izolasyonu, çifte izolasyon veya sosyal yabancılaşma, öz-ideal öz uzaklığı ve öz-ideal öz yakınlığı olmak üzere) beş türü bulunmaktadır ve bireylerdeki bu zayıf entegrasyona elementler arasındaki uzaklıklardan yola çıkarak ulaşılabilmektedir (Norris & Makhlouf-Norris, 1976; Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014).

Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırma kapsamında ele alınacak ve sınanacak olan teorik görüş, Kelly'nin, kişisel yapılar kuramını oturttuğu temel varsayım, psikolojik süreçlerimizin, geleceği tahmin ettiğimiz yollar tarafından, bilindik kalıplara yönlendirildiği gerçeğinin yanı sıra, kuramında bahsettiği on bir önermeden *"bireysellik"* ve *"benzerlik"* önermeleridir.

Bireysellik önermesine göre, kişiler, çevrelerinde olan biten olayları/durumları anlamlandırmaları açısından birbirinden farklılaşmaktadırlar (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997). Kişilerin aynı olaya/duruma dair oluşturdukları yapıları birbirinden farklılık gösterir. Dolayısıyla farklı insanlar, aynı olayları/durumları farklı yorumlar **(**Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Herhangi iki insanın kişilik yapıları asla tamamen özdeş değildir, sıklıkla ve büyük ölçüde farklılık gösterir. Bu yüzden her birimizin dünyayı nasıl yorumladığını belirlemek gereklidir.

Öte yandan Kelly'nin bireysellik önermesinde iddia ettiği görüşünü, insanların, benzer yollarla deneyimleri anlama/yorumlama düzeylerine göre diğer insanlara benzeyebilecekleri görüşü takip eder. Bu fikir Kelly'nin benzerlik önermesi kavramında açıkça ifade edilmiştir: "Bir kişi, deneyim yapılarını diğer kişi tarafından uygulanan benzer bir deneyim yapısına uyguladığı oranda, o kişinin psikolojik süreçleri, diğerinin psikolojik süreçlerine benzerdir" (1955, s. 90; Akt: Ewen, 2003; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). Bir başka deyişle, ortak bir yaşantı deneyimi olan (örneğin, sağlıklı bir ailede yaşmak gibi) bireylerin herhangi bir olaya ilişkin oluşturmuş oldukları kişisel yapılarının benzer olacağı varsayılmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma kapsamında, araştırmacı tarafından, literatür açısından eksikliği hissedilen, Kelly'nin bireysellik ve benzerlik önermelerinde ifade ettiği kuramsal görüşleri doğrulamak amacıyla ampirik desteğe ihtiyaç duyulmuş olması temelinden hareket edilmiştir. Bu araştırma, kişisel yapılar ve öz-kimlik grafiğiyle ilgili daha önce yapılmış sınırlı sayıdaki araştırmaların bulgularını destekleyici görüşler sunabilmesi açısından önem arz edebilir.

Öz-kimlik grafiğinin kullanıldığı sınırlı sayıdaki çalışmanın, ulaşılan bilgilerin içeriği açısından birbirilerinden farklılaştığı görülmektedir. Yapılmış çalışmaların bazılarında öz-kimlik grafiği aracılığıyla bireylerin benliklerindeki zayıf entegrasyon türleri tespit edilmeye çalışılırken (Norris & Makhlouf-Norris, 1976; Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014; Mottram 1985; Axford & Jerom 1986; Henry, 1987) kimi çalışmalarda bireylerin benlik saygısı düzeyinin tespit edilmesinin amaçlandığı

görülmektedir (Axford & Jerom, 1986; Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014; Böker, Hell, Budischewski, Eppel, Hartling, Rinnert, Schmeling, Will, Schoeneich, & Northoff, 2000; Button & Warren, 2002; Senkel, 2010; Strachan & Jones, 1982). Bazı araştırmalarda, repertuar ağındaki elementlerin grafikte ne şekilde konumlandıklarından yola çıkılarak (kabul, idealleştirme, çatışma ve ikircikli alanı) hangi elementin hangi alana düştüğü belirlenmeye çalışılmıştır (Böker & arkadaşları, 2000; Brokenhagen, Klapp, Schoeneich & Brähler, 2005; 2008; Cipoletta, 2011; Feixas, Erazo-Caicedo, Harter & Bach, 2008; Senkel, 2010; Sim, 2006; Strachan & Jones, 1982).

Öz-kimlik grafiğinin bir tanılama aracı olarak kullanılması ve daha çok klinik alanda yaygın olması, bu yöntemle yapılan araştırmaların katılımcılarının, çoğunlukla bir tanı grubuna giren bireyler olmasında etkili olmuştur. Öz-kimlik grafiğinin incelendiği araştırmalar çoğunlukla bir tanı grubuna ait bireyler üzerinde gerçekleştirilmiş olsa bile, herhangi bir tanı almamış, normal popülasyon üzerinde yapılan öz-kimlik grafiği çalışmaları (Henry, 1987; Strachan & Jones, 1982; Ugazio & Castiglioni, 2014) da bulunmaktadır. Ayrıca tanı (deney) grubu ile normal (kontrol) grubunun bir arada ele alındığı, karşılaştırmalı çalışmalar (Axford & Jerom 1986; Feixas, Erazo-Caicedo, Harter & Bach, 2008; Härtling, 1998; Mottram, 1985) da bulunmaktadır.

Araştırmacılar tarafından ulaşılmak istenilen bilgi ne olursa olsun, temelde odaklanılan olgunun, elementler arasındaki mesafe olduğu ve bununla birlikte özellikle birey açısından merkezi olan elementlerin (öz, ideal öz ve sosyal öz) diğer elementlerle olan uzaklığının esas alındığı görülmektedir. Bu araştırmanın, öz-kimlikle ilgili mevcut araştırmalardaki konumuna bakılacak olunursa; araştırma kapsamında öz-kimlik grafiğinin sağlamış olduğu tüm bilgi içeriklerine (benlik saygısı düzeyi, elementlerin grafik üzerinde konumlandıkları alanlar ve benlik entegrasyonları türleri) ulaşılmaya çalışılması hedeflenmiştir. Öz-kimlik grafiğinin psikolojik danışma alanıyla ilgili de kuramsal açıdan ve uygulama açısından sağlayabileceği bilgilerin işlevsel ve açıklayıcı olabilecek olması gerçeği göz önüne alındığında, bu araştırmanın konuyla ilgili mevcut araştırmaların yanında, psikolojik danışma alanına da kazandırabileceği yenilikler açısından önemli bir yer edinebileceği düşünülebilir.

Bu araştırmada ele alınan temel problem, bir bağımsız değişken olarak aile işlevselliğinin ergenlerin hayatlarında önem arz eden kişilere ve özellikle aile üyelerine yönelik bilişsel temsillerini ve bu bilişsel temsillerin incelenmesi sonucunda

gözlemlenebilen benlik entegrasyonlarını ne şekilde etkilediğini ortaya koymaktır. Ailesinin işlevselliğine yönelik, ergenin kendi algısının, onun dünyayı anlama ve anlamlandırma sürecinde oluşturduğu kişisel yapılarını ne şekilde etkilediğini belirlemek ve aynı zamanda aile yapısı ile yakından ilgili olabileceği düşünülen benlik saygısı düzeyinin, ergenin ailesini sağlıklı ya da sağlıksız algılamasında ne şekilde belirleyici olduğunu repertuar ağı tekniği aracılığıyla ortaya çıkarmaktır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın problem cümleleri şu şekilde ifade edilebilir: Ergenlerin, öz-kimlik grafiğinde öz ile ideal öz elementleri arasındaki mesafenin hesaplanmasıyla ortaya konan benlik saygısı düzeyleri; aile üyelerini temsil eden (annem, babam, kardeşim) elementlerin öz-kimlik grafiğinde konumlandırma biçimleri ve merkezi/öz elementler arasındaki uyumla yordanabilen benlik entegrasyonları nasıldır ve bu unsurlar ailelerinin işlevsel olup olmamalarından nasıl etkiler?

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin kendilerine, aile üyelerine ve yaşamlarında önem arz eden bazı kimselere yönelik oluşturdukları kişisel yapılarını idiyografik araştırma yöntemlerinden biri olan "repertuar ağı tekniğiyle" ortaya koymak ve analiz etmektir. Bu teknikle elde edilen verilerin öz-kimlik grafiği üzerinde incelenmesi, bu araştırmanın ikinci temel amacını oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki hipotezlere yanıt aranmıştır.

Bu genel amaca yanıt bulmak için ailenin işlevsellik düzeyini ortaya koyan "Aile Değerlendirme Ölçeği"ne başvurulmuştur. Ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin öz-kimlik grafikleri incelenmiştir. Grafik üzerinden şu bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır:

- Öz ve ideal özleri grafik üzerinde nasıl konumlanmıştır? "Bu iki merkezi önemdeki element arasındaki uzaklık katsayısı nedir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Öz ve ideal öz arasındaki uzaklık bireyin benlik saygısı hakkında bir ipucu sunmaktadır. Uzaklık katsayısının yüksek bir değer göstermesi benlik saygısının düşük; küçük bir değer göstermesi benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın ilk hipotezi şu şekilde ifade edilebilir;

Hipotez 1: *Ailelerini işlevsel algılayan ve işlevsel algılamayan ergenlerin benlik saygıları nasıldır?*

§ Repertuar ağında yer verilen her bir elementin öz-kimlik grafiği üzerinde nerede konumlandıkları (Böker, 1999) içeriksel olarak farklı anlamlar taşımaktadır. Buna göre daha önce bahsedildiği üzere bu elementlerin dört konumdan birinde pozisyon almaları söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın ikinci hipotezi şu şekilde ifade edilmiştir;

Hipotez 2: *Ailelerini işlevsel algılayan ve işlevsel algılamayan ergenlerin, öz elementleri (öz, ideal öz, sosyal öz) ve aile üyelerini temsil eden (annem, babam ve kardeşim) elementleri öz-kimlik grafiğinde nasıl konumlandırılmıştır ve bu ergenler, aile üyelerini öz ve ideal özlerinden ne kadar uzak görmektedirler?*

§ Bu çalışma kapsamında öz ve ideal öz dışındaki elementlerin (sosyal öz, annem, babam, kardeşim, iyi anlaştığım biri, iyi anlaşamadığım biri, bugüne kadar hayatımı olumlu etkileyen biri, bugüne kadar hayatımı olumsuz etkileyen biri); bu iki merkezi önemdeki elemente uzaklıkları onların benlik entegrasyonları (Norris & Makhlouf-Norris, 1976; Bartholomew, 1993) hakkında bilgi sunmaktadır. Norris ve Makhlouf-Norris'in (1976) ileri sürdüğü teze göre, elementler arasındaki uzaklık katsayısı esas alınarak beş zayıf benlik entegrasyon türünü belirlemek (elbette bunun kombine olduğu tipler de vardır) mümkündür. Bununla birlikte sağlıklı benlik bütünlüğünü sağlamış olma durumu da bu yolla tespit edilebilmektedir (Bartholomew, 1993). Buradan yola çıkarak bu araştırmanın üçüncü hipotezi şu şekilde ifade edilmiştir;

Hipotez 3: *Ailelerini işlevsel algılayan ve işlevsel algılamayan ergenlerin benlik entegrasyon türleri nasıldır?* Bu hipotez doğrultusunda, bu hipotezle ilişkili şu sorulara yanıt aranmıştır:

Ailesini işlevsel olarak algılayan ve algılamayan ergenlerin;

Hipotez 3*.a: Öz izolasyonu gösterme durumları nedir?*

Hipotez 3*.b: İdeal öz izolasyonu gösterme durumları nedir?*

Hipotez 3*.c: Çifte izolasyon gösterme durumları nedir?*

Hipotez 3*.d: Öz-ideal öz uzaklığı gösterme durumları nedir?*

Hipotez 3*.e: Öz-ideal öz yakınlığı gösterme durumları nedir?*

Hipotez 3*.f: Sağlıklı benlik bütünlüğünü gösterme durumları nedir?*

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

İnsanın kişiliğinin ve davranışının dış dünya tarafından belirlendiğini iddia eden kuramlar, uzun yıllar boyunca psikoloji dünyasında geçerliğini korudu. Davranışçı kuramın ileri sürdüğü bu tez, bireyin iç dünyasını incelemeyi ya tamamen ya da kısmen reddetmiştir. Özellikle yapılandırmacı kuramların insan davranışlarının nedenleri ile ilgili ileri sürdüğü alternatif tezlerin de kabul görmeye başlaması ile birlikte; bu durumun ne şekilde inceleneceği veya araştırılacağı araştırmacılar için önemli bir tartışma konusu olmuştur. Psikoloji veya psikolojik danışmanlık alanlarında yapılan tezlerin, bilim olma kaygısı ile hareket ettikleri ve dolayısıyla temsil gücü yüksek; diğer bir ifadeyle dış geçerliğin öncellendiği çalışmalara rağbet göstermeleri, bu alanlarla ilgili en az dış geçerlik kadar önemli, iç geçerliği öncelleyen araştırmaların yapılmasının ihmal edilmesine neden olmuştur.

Bu güne kadar güncel ve/veya gerçekteki anne-baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkileri sıklıkla incelenmişken, anne-babanın ve çocuğun/ergenin hayatında iz bırakmış kimselerin onun tarafından ne şekilde algılandığı ihmal edilmiş bir konudur. Burada üzerinde durulması gereken husus, çocukların veya ergenlerin ebeveynlerini zihinlerinde nasıl temsil ettiklerinin bilinmesidir. Bu konuyla ilgili öncü çalışmaların Piaget tarafından yapıldığı bilinmektedir. Piaget'e göre çocuk, yaşantıları sonucu ebeveynlerine yönelik birer şema geliştirmektedir. Bilindiği üzere şemalar, kişinin sonraki yaşantılarını yorumlaması üzerinde belirleyici olmaktadır. Benzer bir şekilde Bandura, insanların çevre ile doğrudan değil, bilişsel temsilciler aracılığıyla temasa geçtiklerini belirtmektedir.

Türkiye'de ebeveyn tutumlarının veya aile yapısının çocuk ve ergeni ne şekilde etkilediğine yönelik birçok çalışmanın (Aktepe, Çalışkan & Sönmez, 2014; Ateş & Akbaş; 2012; Avcı & Güçray, 2010; Ayan, 2007; Ayaz, Ayaz, Fiş & Güler, 2012; Balcı, 1999; Doğan, 2001; Erkan, 2002; Gençoğlu, Ersanlı & Kumcağız, 2014; Gökçedağ, 2001; Savi, 2008; Kalyencioğlu & Kutlu, 2010; Kılıç, 2012; Kocayörük, 2010) yapıldığı bilinmektedir. Fakat aynı ölçme araçlarının kullanıldığı farklı çalışmalarda birbirleriyle çelişebilen bulgulara rastlandığı gözlenebilmektedir. Örneğin, Erkan (2002), yaptığı çalışmada anne-babasını otoriter algılayan çocuklarının akademik başarılarının yüksek olduğunu, Gökçedağ (2001) ve Kaplan (2003), yaptıkları çalışmalarda anne-babasını otoriter algılayan çocukların akademik başarılarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Yılmaz (2003), yaptığı araştırmada

ailelerin kullandığı eğitim stilinin çocuklarda empatinin gelişimini etkileyen bir faktör olduğunu, otoriter tutumu uygulamayan ailelerin çocuklarının empati gelişiminin daha olumlu olduğunu ortaya koymuşken, Dilekmen (2005), yapmış olduğu araştırmada ise çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile empatik becerileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulgulamıştır.

Dolayısıyla anne-babanın çocuk ve ergen tarafından ne şekilde algılandığının da önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle bu durum, yapılacak çalışmalarda dış geçerlikle birlikte iç geçerliğin de gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma bağlamında geçerlik türlerinden her ikisi gözetilememekle birlikte, ergenlerin kişisel yapılarının ortaya çıkarılması adına iç geçerliğe odaklanılmasının, araştırmanın literatüre kazandırabileceği, öz-kimlik grafiğinin normal popülasyon üzerinden incelenmesiyle ilgili yeniliği açısından önem taşımaktadır.

Ailenin kimlik gelişimine olan etkisi bugüne kadar farklı araştırmacılarca (Adams, 1985; Akman, 2007; Berman, Weems, Rodrigez, & Zamara, 2006; Çakır & Aydın, 2005; Çelen & Kuşdil, 2009; Gavas, 1998; Akt: Gündoğdu & Zeren, 2004; Hardy, & Kisling, 2006; Marcia, 1980; Meeus, Iedema, Maassena & Engels, 2005; Schwartz, Pantin, Prado, Sullivan, & Szapocznik, 2005) ağırlıklı olarak nomotetik (dışsal geçerliği veya temsil gücü yüksek olan bilgi) yöntemlerle incelenmiştir. Ne var ki, dış geçerliği öncelleyen çalışmalar, araştırmanın karakterinden ötürü iç geçerliği gözden uzak tutmuştur. Aslında ideal olan her iki geçerlik türünü de dikkate alan çalışmalar gerçekleştirmektir; diğer bir ifadeyle çalışmaların nomotetik ve aynı zamanda idiyografik karakter taşıması elde edilecek bulguların niteliği üzerinde belirleyici olacaktır. Fakat araştırmadaki tutumluluk ilkesi gereği, tüm bu yöntemsel farklılıkları tek bir çalışmada gözetmek araştırma sürecini güçleştirecektir. Bu nedenle mevcut araştırmalarda daha az tercih edilmiş ve bu anlamda ihmal edilmiş olması nedeniyle, iç geçerliğin yüksek olmasını sağlayan idiyografik karakterli bir çalışma bu araştırmanın temel yaklaşımını oluşturmuştur. Bu bakımdan bu araştırma, yöntemsel ve kuramsal yönleriyle literatüre kimi yeni bilgiler kazandırabileceği düşüncesiyle de önem arz edebilir.

Aile işlevselliği ve benlik saygısı düzeleri ergenlerin okul yaşantılarını etkilemektedir. Çocuk veya ergenin bilişsel kurguları onun çevresindeki uyaranlara ilişkin nasıl bir tepki vereceği üzerinde belirleyici olabilmektedir. Özellikle de aileye yönelik bilişsel temsiller, ergenin uyumu, yaşam kalitesi veya iyi olma düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir. Aslında psikolojik danışma süreci, danışan öğrencinin

mutlak çevresini değiştirme anlamına gelmemektedir ve zaten istense de bunun yapılamayacağı bilinmektedir. Özellikle yeniden çerçeveleme yoluyla bireyi rahatsız eden durumların yeniden tanımlanması ve bu sayede kendi gerçekliğini kabul etmesine odaklanılmaktadır.

Sosyal bilimlerde bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkileri çoğu kere bir aracı (moderatör) değişken üzerinden gerçekleşmektedir. Yapılan araştırmalar her ne kadar aile işlevselliği ile okul başarısı veya benlik saygısı ile okul başarısı arasındaki ilişkiyi ortaya koysa da, burada aracılık eden değişken bireyin bilişsel kurgularıdır. Daha açık bir ifade ile ailenin ve onun işlevselliğinin nesnel bir durum gibi ele alınması yanıltıcı olabilmektedir. Burada bireyin çevresini (ailesini vb.) nasıl anlamlandırdığı veya bu araştırmanın diliyle ifade edecek olursak zihninde ne şekilde temsil ettiği çok daha önemli görülebilmektedir. Eğer aile işlevselliğinin okul başarısına olan etkisi bugün çalışmalarla ortaya konabilmişse önümüzde iki seçenek vardır: Bunlardan ilki, psiko-eğitim ile aileleri bilinçlendirmek ve bu sayede okul başarısını arttırmak veya ikinci seçenek olan aile ile ilgili, bireyin zihnindeki kurgulara müdahale etmek, bu sayede onun okul başarısını arttırmaktır. Burada tüm yardım becerileri içerisinde yeniden çerçevelemenin (refraiming) ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. O halde bilişsel kurgulardaki veya imajdaki bir değişikliği sağlamış olma ölçütü, iyi bir danışma sürecinin çıktısı olarak görülebilir. İlk seçenek olan ailenin psiko-eğitiminde ailenin okula katılımı veya ilgisi oldukça belirleyici olabilmektedir. Ne var ki aileler bu tarz çalışmalara ya katılım göstermeyebilmekte ya da tutumlarının güçlü olması nedeniyle direnç ortaya koyabilmektedirler. Bu nedenle aile olmadan da aile üzerinde çalışabilmenin yolu, ergenlerin bilişsel kurguları üzerinde çalışmaktır.

Özetle danışma, bilişsel kurguların değiştirilmesi olarak okunabilir. Gerçi bu çalışma böylesi bir amacı otaya koymamaktadır; lakin gelecekte bu doğrultuda yapılacak çalışmalar için mevcut bir durumu betimlemeyi amaçlamaktadır. Aile işlevselliği, benlik saygısı ve akademik yaşantı konusunda yapılan farklı çalışmalar (Balkıs & Duru, 2010; Bilgin, & Kartal 2002; Dil & Bulantekin, 2011; Doğan & Eryılmaz, 2013; Gündüz, & Çelikkaleli, 2009; Küçük, 2010; Sanchez & Roda, 2003; Weiser & Riggio, 2010; Wild, Flisher, Bhana & Lombard, 2004; Yıldırım, 2006; Yüksel, 2009) her iki değişkenin de akademik yaşantıyı etkilediğini göstermiştir. Bu nedenle bu araştırmanın okullarda uygulanan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda

bu çalışmanın ana-babalara yönelik gerçekleştirilmesi planlanan eğitim programlarını geliştiren uygulamacılara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Literatür incelendiğinde yurtiçinde öz-kimlik grafiği ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamış olması ve yurtdışında bu olguyu ele alan çalışmaların sayıca çok az olması, bu konunun çalışmasını önemli kılan bir diğer neden olmuştur. Bu anlamda Türkiye'de ilk olma niteliği göstermekle birlikte, bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca yurt dışında öz-kimlik grafiğiyle ilgili yapılmış olan az sayıda çalışmanın hemen hepsinin bir tanı grubuna ait bireylerle yapılmış olması, herhangi bir tanısı olmayan, normal popülâsyonla yapılmış bu çalışmanın yeniliği açısından da alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Repertuar ağı tekniği ile toplanılan verilerin çeşitli analiz teknikleri ile çözümlenmesi mümkündür. Örneğin ilgili literatüre bakıldığında bu verilerin sıklıkla hiyerarşik kümeleme analiziyle çözümlendiği görülmektedir. Hiyerarşik kümeleme analizi ile hangi elementlerin hangi yapılarla eşleştiği ve dolayısıyla verilerin kaç ana grupta kümelendiği yönündeki bilgiye ulaşılmaktadır. Yine aynı şekilde sıklıkla kullanılan bir diğer analiz tekniği temel bileşenler analizidir. Bu analiz türü ile hangi yapıların ve elementlerin kişi açısından daha büyük önem arz ettiği ve bunların kaç bileşen dâhilinde ele alınabileceği belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada repertuar ağı tekniği ile toplanılan veriler, yukarıda adı geçen analiz teknikleri açısından çözümlenmemiştir.
2. Bilimsel araştırma yöntemleri kabaca nicel ve nitel olmak üzere temelde iki paradigma açısından gruplanabilmektedir. Daha az yaygın olmakla birlikte araştırma yöntemlerinin nomotetik ve idiyografik olarak da gruplanabildiği görülmektedir. Esasında nomotetik araştırma ile dış geçerliği yüksek, bir diğer ifade ile temsil gücü yüksek bilgiye ulaşılmaya çalışılmaktadır. İdiyografik karakterli bir çalışma ile iç geçerliği yüksek bilgiye ulaşılmaya çalışılmaktadır; bir diğer ifade genellenebilirliği zayıf, ancak derinlikli ya da açık bilgiye ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma idiyografik karakter taşıdığından araştırma neticesinde ulaşılan bilgilerin

genellenebilirliği zayıftır. Dolayısıyla ulaşılan bilgilerin sadece bu çalışmadaki kişileri temsil ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin yaşamlarında olumlu ve olumsuz anlamda önemli gördüğü kimseleri bilişlerinde ne şekilde temsil ettikleri incelenmiştir. Ancak her bir grup, kendi içerisinde derinlikli olarak analiz edilirken, gruplar arası karşılaştırma *istatistiksel açıdan* sınanmamıştır.
4. Araştırmaya katılan ergenlerden elde edilen bulgular katılımcıların cinsiyeti açısından değerlendirilmemiş, yani cinsiyet araştırmanın bir değişkeni olarak ele alınmamıştır.
5. Bu araştırma Adana ili Çukurova Belediyesi sınırları içersinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Hasan Adalı Anadolu Lisesinde öğrenim gören ve sayıları 16 olan, 11. sınıf öğrencisi ergenlerle sınırlıdır.
6. Bir bilimsel araştırma planlanırken ve bu doğrultuda hipotezler ifade edilirken, bir teorik çerçeveden ve önceki görgül çalışmalardan yola çıkılması birçok yöntem bilim kitabında önerilmektedir. Ancak bu durum daha çok açıklayıcı (explanative) çalışmalar için geçerlidir. Bu tip çalışmalarda elde edilen bulgular, yola çıkılan kuram ve önceki görgül araştırmalar ışığında yorumlanıp, tartışılmaktadır. Bu çalışmada her ne kadar teorik bir zeminden veya açıklamadan yola çıkılmış olsa da, konuyla ilgili mevcut çalışmaların olmaması (çok sınırlı olması) nedeniyle bulgular doğrudan bağlantılı çalışmalar üzerinden yürütülememiştir. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın keşfedici (explorative) niteliğinin olduğu söylenebilir; dolayısıyla araştırma neticesinde ulaşılmış olan bulgular daha çok ilişkili olabilecek görgül araştırmalar üzerinden yorumlanıp, tartışılmıştır.

1.5. Varsayımlar

1. Bu araştırmaya katılan bireyler Aile Değerlendirme Ölçeği'ni samimi ve dürüst bir şekilde cevaplamışlardır.
2. Repertuar ağı tekniği ile elde edilen kişisel yapılar açısından elementlere yönelik derecelendirmede katılımcıların samimi ve dürüst davranmışlardır.

3. Bu araştırma kapsamında kullanılan ölçek ve teknikler ölçülmek üzere hazırlandığı özellikleri ölçebilme gücüne sahiptir.

1.6. Tanımlar

Ergen ve Ergenlik: Milli Eğitim Bakanlığına göre ergenlik, buluğ çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan, çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12–24 yaşları arasındaki gruptur (Kulaksızoğlu, 2006).

Aile İşlevleri: "Aile üyelerinin sorunlarını bir araya gelerek çözebildiği, birbirlerine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini önlemeyecek şekilde ilgili, herkesin kendinden beklenen rolü etkili bir biçimde yerine getirebildiği, birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebildiği ve aralarında açık, rahat, dolaysız bir iletişimin bulunduğu aile özellikleridir" (Ebstein & Bishop, 1983, s.171).

Element: Benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması amacıyla repertuar ağına alınan ve birey açısından anlamlı olduğu düşünülen önemli nesne, durum/olay veya kişileri temsil eden rol başlıkları olarak ifade edilebilir (Vogel, 2012).

Yapı / Kişisel Yapı: İnsanların kendi dünyalarında gerçeklikle başa çıkabilmek amacıyla geliştirdikleri ve dünyalarını yorumlamak, yordamak ve anlamlandırmak amacıyla kullandıkları bilişsel kalıplardır. Bu yapılar, iki kişi/olay ya da nesnenin benzer ve üçüncü bir kişi/olay ya da nesneden farklı olmalarının ayrımının yapılmasına dayanır (Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997).

Öz-Kimlik: Bireyin kimliğini oluşturan öz elementlerinin (öz, ideal öz, sosyal öz), diğer elementlere benzerliği ve benzersizliği açısından karşılaştırılması sonucunda kişinin kendine özgü oluşturduğu kimlik sistemidir (Will, 2011).

Öz-Kimlik Grafiği: Kişisel Yapılar Kuramında bahsedilen öz elementlerin (öz, ideal öz ve sosyal öz), diğer bireylere olan benzerliğinin veya benzersizliğinin sınanmasını sağlayan araçtır (Bartholomew, 1993).

Repertuar Ağı Tekniği: Kelly tarafından hem terapide hem de terapi dışında kullanılmak amacıyla geliştirilen ve insanların yaşamlarındaki önemli kişileri yorumlama şekillerini keşfetmeyi amaçlayan tekniktir **(**Feist & Feist, 2006**).**

Benlik Saygısı: Kişinin kendisine karşı tutumları ile ifade edilen değerliliğin kişisel yargısıdır (Coopersmith, 1967).

Benlik Entegrasyonu: Repertuar ağında bulunan öz ve ideal öz elementlerinin diğer elementlerle aralarındaki uzaklığın belirlenmesi sonucunda ortaya konan özdeki bütünleşme veya sağlıksızlık durumunu gösteren kuramsal görüştür (Norris & Makhlouf-Norris 1976).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde aile, aile yapısı ve dinamiğinin çocuk ve ergen üzerindeki etkileri, aile işlevselliği, bilişsel temsil ve ailenin bilişsel temsili, kişisel yapılar kuramı, öz-kimlik grafiği, benlik kavramı ve benlik saygısı ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Bir Toplumsal Birim Olarak Aile

Aile, sosyal yaşamdaki bireyler arasındaki ilişkilerin biçimlenmesinde temel rol oynayan, değerlerin bir kuşaktan diğerine aktarılmasında öncü, toplumsallaştırıcı araçların başında gelen ve toplumların varlığını sürdürmesini garanti altına almak için oluşturulmuş olan temel kurumdur (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2013). En genel anlamıyla, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal kurum, şeklinde tanımlanan ailenin, gelişen ve değişen toplum yapılarına bağlı olarak yapısı da sürekli olarak değişim göstermiştir. İnsanlık tarihi kadar eski, toplumsal bir birim olan "aile" kavramı, çeşitli formlar içine girerek yapısal ve biçimsel değişimler geçirse de 21. yy.'da da önemini korumuş ve biyolojik, sosyolojik, ekonomik, politik pek çok tartışmanın yapıldığı odak bir nokta olmaya devam etmiştir (Hallaç & Öz, 2014). Bu gelişim ve değişim süreci içerisinde aile kavramına yönelik birçok tanım yapıldığı ve aileye ilişkin yapılan tanımların toplum modellerine bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Daha açık bir ifade ile toplulukçu kültürlerde aile kavramının anlamı ile bireyci kültürlerde aile kavramının taşıdığı anlam hem toplumsal hem de bireysel açıdan farklılık göstermektedir. Aile kavramına yönelik yapılan tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

"Aile, bir evde yaşayan bireylerden eşleri, çocukları, hizmetçileri vb. içeren topluluktur" (Ersevim, 2008). "Aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağları ile birbirine bağlı, çeşitli roller ile birbirini etkileyen bireylerin bir arada yaşadığı, yasal, toplumsal ve ekonomik özelliği olan bir kurumdur" (Özgüven, 2001). "Aile, bireylerin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldıkları, yaşamlarını devam ettirebilmeleri amacıyla gereken bakım ve desteğin kişilere sunulduğu sosyal bir ortamdır" (Özmen, 2004). "Aile, kişiler açısından temel davranış özelliklerinin kazanıldığı ve üyelerinin birbirleriyle ilişki kurmayı öğrendiği

yerdir" (Tezel, 2004). "Aile, kendisini çevreleyen toplumsal sistemden etkilenen ve bu etkileri aile bireylerine yansıtan bir kurumdur" (Özbay & Aydoğan, 2013). "Aile birbirlerine doğrudan akrabalık bağlarıyla bağlı olan erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği insan topluluğudur" (Giddens, 2000; Akt: Eraslan, 2011). "Aile, toplumun bir parçası olarak, içinde bulunduğu koşullardan, toplumun kültüründen etkilenen bununla birlikte, kendi içerisindeki ilişkileri ve etkileşim örüntülerini oluşturan dinamik bir sistemdir" (Kağıtçıbaşı, 1998).

Aile kavramının birçok farklı tanımı olmasına karşın sosyoloji literatüründe temel anlamda kabul edilen düşünce, ailenin, toplumun devamında ve gelişiminde önemli ve öncelikli bir kurum olduğu gerçeğidir (Eraslan, 2011). Psikolojik açıdan ise, ailenin duygusal özelliği bulunun bir topluluk olduğu söylenebilir. Aile, daima değişen, akış özelliği gösteren, dinamik bir varlıktır (Ersevim, 2008). Bu değişimler aile dinamiğini etkilerken doğal olarak bir yandan da, süreç içerisinde aile üyelerini de çeşitli yönleriyle etkileyebilmektedir. Aile, zamanla rolü ve işlevi farklılaşsa da, toplumsal yapının şekillenmesini sağlayan en önemli kurum olarak göze çarpmaktadır (Yapıcı, 2010).

Süreç içerisinde ailenin sınıflandırılmasına yönelik birçok çaba içerisine girilmiştir. Bu sınıflandırmaların bazılarının, ailenin yapısına, evlilik türüne, anne - baba eğitim sitiline göre (Ersevim, 2008) yapıldığı görülmektedir. Gökçe (1976) ise, aileyi nüfus ve otorite ölçütlerine göre iki kategoride ele almaktadır (Akt: Gönüllü & İçli, 2001).

a) Nüfus ölçütüne göre aile;

1. Büyük, geleneksel, geniş veya geleneksel-geniş
2. Küçük, çekirdek, modern vb. adlarla anılmaktadır.

b) Otorite ölçütüne göre aile;

1. Ana ailesi
2. Baba ailesi, babaerkil aile gibi adlarla anılmaktadır.

Ebeveyn tutumlarının, farklı ölçütler ve boyutlar temel alınarak farklı biçimlerde sınıflandırılabildiği görülmektedir. İlki; çocuğu kabul etme, çocuğun her türlü ihtiyacını karşılama ve çocukla kurulan ilişki biçimidir; ikinci boyut ise; çocuğu

kontrol etme, yönetme ve çocuktan beklentilerdir (Yapıcı, 2010). Bu ölçütlere göre, dört ebeveyn tutumu - otoriter, aşırı koruyucu, demokratik, serbest - ortaya çıkmaktadır (Alisinanoğlu, 2003; Sertelin, 2003; Ulusoy, Demir & Baran, 2005). Ailenin yapısının, ebeveynlerin eğitim stilinin çocuk ve ergenlerin gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Bir sonraki başlıkta aile yapısının çocuklar üzerindeki etkilerinin neler olabileceğiyle ilgili yapılmış görgül araştırmalara ve kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.2. Aile Yapısı ve Dinamiğinin Çocuk ve Ergen Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Aile yapısı kavramı, aile üyelerinin birbirlerine olan fiziksel yakınlığını ve bu anlamda ailenin genişliğini kapsayan tanımlamalarda kullanılmaktadır. Başka bir deyişle aile yapısı; ailenin, evde bulunan evli çift sayısı, kuşakların genişliği ve aile başkanının kim olduğu yolundaki temel değişkenler kullanılarak incelenmesi mümkün olan yapı olarak tanımlanabilir (Topses, 2008). Aileleriyle rahat iletişim kurabilen çocuk ve ergenler sorunlarını ailelerine daha kolay açıklayabilmekte ve bazı önemli sorunları ile daha etkili ve daha kolay bir şekilde baş edebilmektedirler (Şahin & Aral, 2012).

Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi, doğumdan itibaren bir arada bulunduğu aile üyelerinin olumlu, tutarlı ve sevgi dolu tutumlarına bağlıdır (Özyürek & Şahin, 2005). Doğal olarak ebeveynlerin tutum ve davranışları ile çocuğun ruh sağlığı arasında önemli bir bağ meydana gelmektedir (Özcan, 1996). Aile ortamı ve buna bağlı anne-baba tutumları; ebeveynlerin kendi çocukluk yıllarında yetiştirildikleri baskılı ya da aşırı gevşek eğitimden, eşlerin mutsuz çift ilişkilerinden, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olmasından, genç yaşta çocuk sahibi olmalarından olumsuz yönde etkilenmektedir (Candemir, 2000).

Baumrind, okul öncesi dönemde bulunan çocuklarla ebeveynleri arasındaki etkileşimi incelediği çalışmasının ardından çocuk yetiştirme konusunda ana-baba eğitim stili ile ilgili 4 boyut belirlemiştir. Belirlediği bu boyutlar *ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk beklentisi* ve *bakım/destek* boyutlarıdır (Yılmaz, 2000).

Maccoby ve Martin, ana-baba eğitim stilini duyarlılık ve talepkârlık/kontrol olmak üzere iki boyut açısından değerlendirmiş ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört farklı ana-baba stili tanımladıklarını belirtmişlerdir (Yılmaz, 2000). Buna göre,

Maccoby ve Martin, Baumrind'in çalışmalarında sınıfladığı "izin verici" ana-baba stilini kendi içinde iki sınıfa ayırmışlardır ve bunları *izin verici/müsamahakâr* (hoşgörülü) ve *izin verici/ihmalkâr* ana baba stilleri olarak tanımlamışlardır.

Demokratik ebeveynler kontrol/talebi ve kabul/ilgiyi yüksek düzeyde gösterirler. Otoriter ebeveynler ise yüksek düzeyde kontrol/talebe sahip iken düşük düzeyde kabul/ilgi gösterirler. İzin verici/müsamahakâr ebeveynler yüksek düzeyde kabul/ilgi ve düşük düzeyde kontrol/talep gösterirler. İzin verici ihmalkâr ebeveynler ise her iki boyutta da düşük düzeyde tutuma sahiptirler.

Ebeveynlerin sahip oldukları bu tutumlar, çocukların kişilik gelişimi üzerinde kimi etkilere sahiptir. Polat (1986), anne babalarını otoriter algılayan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin, anne babalarını demokratik algılayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Yaşanılan ailenin atmosferi ve ana-baba tutumları, çocuklardaki özgüven oluşumunda en önemli faktörleri oluşturmaktadır (Onur, 1984; Akt: Gelir, 2009).

Otoriter tutum; çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesine neden olan, çocuğun kişiliğini önemsemeyen bir tutumdur. Baskı altında bırakılan çocuk, sessiz, uslu, nazik ve dürüst olmasına karşılık pasif, ürkek, diğerlerinden kolayca etkilenen bir kişiliğe sahip olur; ayrıca dıştan denetimli kişilik haline gelen çocuk, içinden geldiği gibi hareket etmek yerine olması gerektiği gibi davranır ve özsaygısını kaybeder (Yavuzer, 2005).

Tavizkar tutuma sahip ebeveynlerle çocukları arasında sağlıklı bir iletişimin olmaması, çocuğun abartılı bir sevgi ortamında büyümesi ve şımartılması, onun kişiliğini doyumsuz bir hale getirebilir. Bu çocuklar hayatları boyunca her isteklerinin karşılanmasını ister ve öyle olacağını zannederler. Fakat dışarıdaki dünyada her istedikleri gerçekleşmeyen bu çocuklar gerilim ve çatışma yaşayabilmektedirler. Tutarsız/Kararsız ebeveynlerde, anne-babanın kendi arasındaki kararsızlığı ve değişken tavırları karşısında çocuk ne yapacağını bilemez ve bu durum çocuğun iç çatışmalar ve huzursuzluklar yaşamasına neden olur (Yavuzer, 2005).

İlgisiz ve kayıtsız ebeveynlerde, anne babalar çocuklarını görmezden gelir, onları yalnız bırakacak şekilde dışlar. Bu durum çocuklarda duygusal istismara yol açar. Aynı zamanda anne babasının ilgisizliği ile karşılaşan çocuğun, arkadaşlarına, öğretmenlerine ve çevresine verdiği zarar ile suçluluk duygusu arasında ilişki olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2005).

Hoşgörülü ebeveynlerde, anne babanın hoşgörü ve anlayışını normal düzeyde göstermesi, çocuğu özgüven sahibi ve yaratıcı bir birey haline getirmektedir. Bu özelliklere sahip çocuklar kendilerini rahatça ifade edebilmektedir. Güven verici anne baba tutumunun çocuğun benlik gelişiminde önemli rolü vardır (Yavuzer, 2005). Kısıtlayıcı, sıkı disiplinli ve reddedici ana-baba tutumunun çocukta ruhsal problemlere, dolayısıyla kaygı, yetersiz benlik imajı ve düşük sosyal ilişki düzeyine yol açtığı bilinmektedir. Bunun aksine şefkat, sevgi ve sıcak ilginin olumlu sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir (Gelir, 2009).

Araştırmalar, aileleri tarafından anlayış ve destek görmeyen, gerilimli bir aile ortamında yetişen ergenlerin, problemli davranışlar gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır (Barrera & Li, 1996). Ailedeki tutarsızlıklar ve çatışmalar, ergenlerin uyumlarını bozarak onların gelişimlerini olumsuz açıdan etkilemektedir (Rey & Plapp, 1989). Bununla birlikte, ailesiyle olumlu ilişkileri olan, ailesi tarafından destek ve kabul gören ergenlerin, şiddet, depresyon ve kaygı gibi sıkıntıları daha az yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Buist, Dekovic, Meeus & Van Aken 2004; Estevez, Musitu & Herrero, 2005). Ürkeklik ve anksiyete ile denetimci ve sıkı aile ortamı arasında ilişki olduğunu öne süren Fowler'in (1980), yanı sıra Reese (1982) de, fiziksel saldırıya maruz kalınan ailelerde çocukların kendilerini ifade etme ve bağımsızlık konusunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir (Akt: Gelir, 2009). Ayrıca, demokratik tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların, izin verici ya da otoriter ailelerde yetişen çocuklardan akademik başarı, sosyal gelişim, benlik saygısı ve ruh sağlığı gibi özelliklerin ölçümlerinde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür (Baumrind, 1971; Akt. Yılmaz, 2000). Anne baba tutumlarını demokratik algılayanların, otoriter ve ilgisiz algılayanlara oranla kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve yüksek arkadaş ve aile sosyal desteğine sahip oldukları görülmüştür (Çeçen, 2008).

İşlevlerini iyi bir şekilde yerine getiren aileleri, ideal aile olarak tanımlamak mümkündür. İdeal aile, bir arada ve uyum içinde yaşayan, eğitilmiş, suçlu olmayan çocuk sayısının her açıdan bakılabilecek seviyede olduğu ve özellikle aile içi ilişkilerin sevgi ve şefkat temeline dayandığı ailedir (Balo, 1995). Singer ve Powers, işlevsel olan ailelerin daha esnek, değişme açık ve problemlerle başa çıkmak konusunda dirençli oldukları bulgulamışlardır. Aile yapıları ve tutumları, aile içi iletişim örüntülerini direkt olarak etkileyebilmekte, aile üyelerinin iletişim kalıpları ve iletişim biçimleri bu yapı ve tutumların öngördüğü biçimde yapılanmaktadır. Ailedeki

iletişim biçimleri, ailenin yapısı, işlevi, ebeveynlerin eğitim stili vb. gibi konularla ilgili aileye dair önemli ipuçları vermektedir.

2.3. Ailenin İşlevselliği, Aile İşlevselliğini Etkileyen Faktörler ve Doğurguları

Aile işlevleri, bir ailede bulunan aile üyeleri arasında, her bir üyenin sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getirmesi gereken görevlerini ifade etmektedir (Bulut, 1993). Toplumları oluşturan ve toplumların en küçük yapı taşı olan aileler, sağlıklı oldukları takdirde, sağlıklı toplumların temelini de oluşturmaktadırlar. Sağlıklı bir aile, işlevlerini gerektiği gibi yerine getiren bir yapıya sahiptir ve bu tür ailelerin varlığı sağlıklı bir toplumun da temel göstergelerindendir (Gorman-Smith, Henry & Tolan, 2000).

Ailelerin sağlıklı veya sağlıksız olmalarıyla ile ilgili kıstasların ortaya konmasına yönelik yaygın bilimsel kanı, aile dinamiğinde üyelerin, ailenin temel işlevlerini ne düzeyde yerine getirip getirmediklerinin incelenmesine dayanmaktadır; bu durum sonucunda, işlevsel aile "sağlıklı", işlevsel olmayan aile de "sağlıksız" aile olarak nitelendirilmektedir (Demircioğlu, Şahin & Günidi, 2011; Özgüven, 2000).

Aile içi ilişkilerdeki sorunların ortaya çıkarılıp çözümlenmesi amacıyla geliştirilmiş yaklaşımlardan biri olan Mc Master Modeli, aile işlevselliğinin önemli olduğu düşünülen boyutlarını belirleyerek işlevsel ailelerle işlevsel olmayan ailelerin özelliklerini incelemeyi hedeflemiştir (Usluoğlu, 2013). Mc Master Model'inde aile işlevlerine ilişkin boyutlar şu şekilde betimlenmiştir: (1) problem çözme: aile karşılaştığı sorunlara karşı uygun çözümler bulabilir; (2) iletişim: aile üyeleri arasındaki iletişim açık ve doğrudandır; (3) roller: her bir aile üyesi için belirgin ve kişilerin özelliklerine uygun olup, her aile üyesi kendine verilen görevi yerine getirir; (4) duygusal tepki verebilme: aile üyeleri her türlü duygularını ifade edebilir ve olaylara yönelik uygun duygusal tepkiler gösterilir; (5) gereken ilgiyi gösterme: beklenen, aile üyelerinin birbirlerine gösterdikleri ilginin orta düzeyde olmasıdır; (6) davranış kontrolü: aile üyelerinin yaş ve duruma bağlı davranış kontrolü geliştirmeleridir.

Bu model aracılığıyla, belirlenen tüm boyutlar ayrıntılı bir biçimde ele alınarak aile işlevselliğinin anlaşılabileceği ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, işlevsel olarak tanımlanan sağlıklı ailelerin ve işlevsel olmayan aileler olarak ifade edilen sağlıksız ailelerin ne gibi özelliklere sahip olduğu ve bir ailenin işlevsel olup

olmamasını etkileyen faktörlerin neler olduğu birçok araştırmacı tarafından yapılmış çalışmalarla ortaya konmuştur.

Sağlıklı Ailelerin Özellikleri

Ailenin işlevsel olması, öncelikle ebeveynlerin kendileriyle barışık, mutlu, tutarlı ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı çerçevesinde yürüyen bir ilişki sürdürmelerine bağlıdır (Bulut, 1990). Böyle bir aile ortamını; ebeveynlerin kendi çocukluk yıllarında köken aileleri tarafından hangi eğitim stiliyle büyütüldükleri, kendi anne-babalarının evliliğinin niteliği ve ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü gibi faktörler olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Candemir, 2000).

Frude (1991), sağlıklı ailelerin, işlevlerini olması gerektiği şekilde yerine getirebildiklerini, bireylerin aile içi iletişimden memnun olduklarını ve üyelerinin psikolojik sağlığı açsından da işlerin yolunda gittiğini; aile üyelerinin çok az çatışma yaşadıklarını, değişikliklere zorlanmadan adapte olduklarını belirtmektedir. Sağlıklı aile, ergenin ihtiyaç duyduğu, bireysellik ve özerkliği kazanmasını destekler, ebeveynler aşırı kontrolcü olmayan, esnek bir tutum içinde olma eğilimindedir; aile, ergenin sevgi ve destek gereksinimine karşılık verebilir (Usluoğlu, 2013).

Sağlıklı ailelerde aile bireyleri arasında yakın ve olumlu ilişkiler bulunur ve üyeler arasında sınırlar korunmuştur. Her üye sahip olduğu kendilerine has rollerin farkındadır ve bu rollere uygun şekilde davranmaktadır, aile kuralları açık, anlaşılır ve üyeler tarafından gönüllü olarak kabul edilir ve desteklenir durumdadır (Tezel, 2004). Sağlıklı ailenin göstergelerini, üyelerin birbirine karşılıklı saygısı ve birbirleriyle olan işbirliği, eşlerin birbirlerine, çocuklarına ve yakın dostlarına karşı sorumlu davranmalarıyla ilgili tutum ve davranışları oluşturmaktadır (Geçtan, 2003). Bu ailelerde eşler, birbirini olduğu gibi kabul eder, birbirlerine saygı duyar ve birbirlerindeki farklılıkları anlayışla karşılarlar (Bulut, 1993). Nystul (1993), sağlıklı ailenin fonksiyonların şu şekilde sıralanabileceğini belirtmiştir:

> Duyguları anlama ve paylaşma, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularının gelişmesi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli ihtiyaçların karşılanması, problem çözme becerisi, aile üyelerinin birbirini takdir etmesi, aile üyeleri arasındaki sağlıklı iletişim kalıpları, birlikte zaman geçirme, sorunları çözme becerisi (Akt: Bulut, 2010. s. 17).

Satır (1964), sağlıklı ilişki tarzına sahip olan ailelerin yaşadıkları sorunlara gerçekçi değerlendirmeler çerçevesinde yaklaştıklarını ve sorunlara yönelik farklı çözüm yolları üretebildiklerini; sağlıklı olmayan ilişki tarzında ise aile bireylerinin özgüvenlerinin düşük olduğunu, aile üyelerinin ulaşılması zor hayaller peşinde koşarak enerjilerini boş yere tükettiklerini söylemektedir (Akt: Durak & Fışıloğlu, 2007). Her ailede öyle ya da böyle bir şekilde problemler yaşanmaktadır. Unutulmaması gereken, sağlıklı işlev gösteren ailelerin, problemlerin hiç yaşanmadığı aileler olmadığı; yalnızca bu problemlerle başa çıkabilme becerisine sağlıksız ailelerden çok daha fazla sahip olan aileler olduğudur (Evirgen, 2010).

Sağlıksız Ailelerin Özellikleri

Sağlıksız aileler en basit anlamda, yukarıda belirtilen sağlıklı ailelerde var olan özelliklere sahip olmayan aileler şeklinde ifade edilebilir. Bununla birlikte Mc Master Modeli'nin aileye ilişkin tanımlanmış 6 boyutundan birinde ya da birden fazlasında işlevsellikte bozulmayla ilişkili, aile bireyleri arasındaki genel etkileşimlerin aksaması, sağlıksız etkileşim şekli olarak ifade edilmektedir **(**Miller, Ryan, Keitner, Bishop & Epstein 2000). Sağlıksız aile işlevlerinin göstergesi olarak; çekirdek aile içinde yaşayan aile üyelerinde anlayış, sevgi, ait olma gibi en temel gereksinimlerin karşılanmadığı görülmektedir (Kapçı & Hamamcı, 2010). Bulut'a göre (1993), aile bireyleri arasındaki iletişimde aksaklıklar meydana gelirse, bu durum ailenin tüm işlevlerini yerine getirmesini engelleyebilir. Sağlıksız ailelerde, kişiler arası ilişkiler korku ve nefret temeline dayanır ve bireyler arsında duygusal bağlar zayıflamıştır, hatta kopmak üzeredir; bu ailelerde sevgi ve bağlılık söz konusu değildir, herkes kendi dünyasında yaşar ve tüm üyeler arasında bir yabancılaşma söz konusudur (Özatça, 2009).

Beavers (Akt: Bulut, 1993), işlevselliği olmayan ailelerde aşağıda belirtilen özelliklerin gözlendiğini ifade etmektedir:

- Aile üyeleri arasında karşılıklı iletişim bulunmamaktadır. Üyeler dolaylı ilişkiler içinde olma eğilimindedirler. Birbirlerine karşı açık olmamaktadırlar.
- Aile üyelerinde genel olarak egoizm hâkimdir. Bu egoizm bireylerin yaşamında ilk olarak yalnızlık duygusu ve daha sonra da buna bağlı olarak ümitsizlik yaratır.

- Aile üyeleri diğer üyelere, onların istediği biçimde davranır. Durum böyle olunca aile üyeleri birbirlerinin gerçek özelliklerini bilmezler.
- Üyeler duygusal sorunlarını birbirlerinden gizlemek için büyük çaba sarf ederler.
- Kişilerde sahte davranışlar oluşur. Üyeler gerçek ihtiyaçlarını zayıf ya da güçlü görünerek saklama yoluna giderler.

Ailedeki sağlıksızlığın temelinde, çiftler arasındaki çeşitli anlaşmazlıkların yattığı düşünülmektedir. Bu ailelerin temelinde, birbiri ile anlaşamayan, farklı ego ideallerine sahip, iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşlerin bulunması söz konusudur (Usluoğlu, 2013). Sonuç olarak, üyelerinin kişisel gelişmesini sağlayamayan ve psikolojik doyum veremeyen aileler, işlevlerini yerine getiremeyen sağlıksız aileler olarak nitelendirilebilir. Ayrıca ailenin sosyo-ekonomik durumu, maddi gücü aile işlevlerini etkileyen bir başka faktör olarak karşımız çıkmaktadır (Duyan, 2000; Güven, 1991; Nazlı, 1997; Şimşek, 2009). Bireylerin eğitim durumları, yaşları, evde yaşayan kişi sayısı, evlenme yaşları gibi niteliksel özellikleri, aile içi ilişkiler, ekonomik nitelikler, ailede yaşayan kronik hastalığı ya da özrü bulunan bireyler ve ailenin gelişimsel niteliği de aile işlevlerini etkileyen faktörlerdendir (Özatça, 2009).

Nazlı (1997), aile yapısının, aile bireylerinin eğitim seviyesinin ailenin işlevlerini etkilediğini; ayrıca alkol kullanımının, madde bağımlılığının, boşanma riskinin, aile içi şiddetin, aileyi olumsuz etkileyen bir sorunun olduğu durumların da ailelerin işlevlerinin sağlıksız olmalarına neden olduğunu ifade etmiştir. Evlilik biçimleri, çiftlerin ilişkisindeki işbirliği eksikliği, duyguların açıkça ifade edilmemesi, aile içinde yaşanan kavgalar, çiftlerin eğitim stili ve çocuk bakımı, cinsel yaşamlarındaki uyumu ve eğitim düzeyleri gibi bazı değişkenler aile ilişkilerini ve uyum düzeylerini etkilemektedir (Duyan, 2000).

Yapılan çalışmalar, aile üyelerinin birinde ya da birden fazlasında psikiyatrik rahatsızlık bulunan ailelerin, aile işlevlerinde sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır (Bulut, 1993; Danacı, Karaca & Deveci, 2005; Erbinç, Çetin, Başoğlu, Ağargün, Seçil, Can & Çobanoğlu, 2001; Nazlı, 1997; Özatça, 2009). Nitekim dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, karşıt olma karşıt gelme bozukluğu veya davranım bozukluğu gibi yıkıcı davranış bozukluğu olan bir çocuğun aile sistemine getirdiği yükün yanında, sistemin diğer parçalarını oluşturan ebeveynlerle ilgili değişkenler de sistemi etkileyip aile işlevlerini bozabilmektedir (Kılıç & Şener, 2005). Ailenin sağlıklı ve

sağlıksız olmasında, sadece aile içi faktörler etkili değildir, aile işlevselliğinde dış uyaranların da etkisi olabilmektedir. Aile içinde veya dışında meydana gelen bazı olayların (ölüm, hastalık, kaza, işsizlik gibi) belirli bir süreliğine de olsa, aile işlevlerinde kısmi bozulmalar meydana getirdiği söylenebilir. Sosyo-ekonomik faktörler, toplumsal hizmet alanları ve olanaklar, aile üyelerinin kalıtımsal özellikleri, ailelerin sağlıklı ve sağlıksız olarak nitelendirilmesinde bakılan diğer faktörler arasındadır (Yerby & Nancy, 1982; Akt: Demircioğlu & ark. 2011).

Aile işlevinin yerine getirilip getirilmemesi, diğer bir deyişle ailenin işlevselliğe sahip olup olmaması bu ailelerde yaşayan çocuk ve ergenler üzerinde önemli etkilere sahiptir. Repetti, Taylor ve Seman (2002), sağlıksız ailelerin, çocuk ve ergenleri geniş bir yelpaze oluşturan fiziksel ve psikolojik bozukluklara karşı savunmasız bıraktıklarını ifade etmektedir. Aile işlevlerini sağlıksız algılayan öğrenciler aile üyeleriyle, karşı cinsten arkadaşlarıyla, flörtleriyle, cinsellikle, öğretimle ve ekonomik sınırlılıklarla ilgili sorunlar yaşamakta ve işlevsel olmayan başa çıkma davranışları sergilemektedirler (Türküm, Kızıltaş, Bıyık & Yemenici, 2005). Sağlıksız bir ailede anne-babalarıyla zayıf ilişkisi bulunan çocuk ve ergenler, daha sağlam ilişkilere sahip çocuk ve ergenlere oranla daha fazla yalnızlık çekmektedirler (Kulaksızoğlu, 2004). Çocuk ve gençlerin okulda başarılı olabilmelerindeki en önemli etkenin, çocukların sağlıklı ailelere sahip olması ve doğal olarak uyumlu ve huzurlu aile ortamında yaşamalarıdır (Elmacıoğlu, 1992).

Yılmaz (2001), anne baba arasındaki uyumun çocukların kendilik algısını etkilediğini belirtmektedir. İşlevsel olmayan ailelerde çocuklar zevk ve keyif düşkünü, uyumsuz ve suç işlemeye eğilimli olurlar; daha büyük yaşlara geldiklerinde bu aileler dağılabilir ve böyle bir aile ortamında yetişen çocuklarda çeşitli kişilik bozuklukları görülebilir (Özatça, 2009). Sağlıksız ailelerde büyütülen çocuklar korku, utanma, suçlu hissettirilme, küçük düşürülme gibi duygularla baş başa bırakılabilmektedir. Sonuç olarak korkutularak, utandırılarak, küçümsenerek, suçlu hissettirilerek yetiştirilen çocuklar, beceriksiz, çekingen, alıngan ve korkak olurlar; kendilerini başkalarına beğendirmek ve onaylanmak için sürekli çaba harcarlar; böylesi çocuklarda nefret, öfke ve saldırganlık duyguları baskın bir özellik gösterir (Demirsar, 1992).

Sağlıksız ilişkileri olan çiftlerin, ebeveynlik biçimleri soğuk, tepkisiz ve öfkeli olmakta; bunun sonucunda çocuklar, daha fazla karşı gelme eğiliminde olurken, akranlarıyla daha olumsuz etkileşim kurmakta, olumsuz duygularını daha fazla

sergilemekte ve sonunda anksiyete, depresyon, saldırganlık ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar (Evirgen, 2010). Sağlıksız ailelerde, her çocuğun kendine has bir kişiliği olduğu, kapasitesi, yetenekleri, doğal eğilimleri ve ilgileri yönünden farklılıkları olabileceği; gelişiminin ve yönlendirilmesinin bu doğrultuda olması gerektiği ebeveynler tarafından bilinmez ve kabul edilmez (Özatça, 2009). Bu noktada anne-babalar çocuklarını kimi baskılar yoluyla önceden belirlenmiş kalıplara sokmaya çalışırlar.

Aslında ailenin işlevsel olup olmadığı belirlenirken ağırlıklı olarak dışarıdan (bu sistemi gözlemleyenler tarafından) bir yargıya varılmaktadır. Aileye yönelik bu tarz bir değerlendirmenin, bizzat sistemin üyelerince yapılmasının daha isabetli olabileceği düşünülmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, örneğin çocuk yetiştirme tutumları ailenin işlevselliği üzerinde etkili olabilmektedir. Gerçekten de babanın katı ya da hoşgörüsüz olması, acaba her ergen açısından aynı anlamı taşımakta mıdır? Yoksa babaya ilişkin atıfların, ona ilişkin beklentilerin bir ağırlığı yok mudur? Tüm bu sorular aile işlevselliğinin mutlak-değişmez bir olgu olarak ele alınmasını şüpheli hale getirmektedir. Dolayısıyla bu düşünce gerçekteki (görülen) durumdan çok, bu görülen duruma ilişkin kişilerin bilişsel temsillerinin incelenmesini gerektirmektedir. Aşağıda mevcut bilgiler ışığında bilişsel temsil ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.4. Bilişsel Temsil ve Ailenin Bilişsel Temsili

Çocukların dünyayı, çevrelerini zihinlerinde nasıl temsil ettikleri, nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili olarak yapılandırmacı yaklaşımlar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Yapılandırmacı yaklaşımın temelinde yer alan epistemolojik anlayışa göre; kişilerin deneyim kazandığı bir dış dünya mevcuttur; fakat anlam, kişilerden bağımsız bir şekilde bu dünyada bulunmamaktadır; anlam kişiler tarafından dünyaya verilir (Duffy & Jonassen, 1991; Akt: Alkan, Deryakulu & Şimşek, 1995). Yapılandırmacılığı savunan yaklaşımların hepsinin ortak olarak savunduğu düşünce, gerçekliğin kişilerin öznel bakış açılarıyla ya da eylemleri ve kavramlarla üretilmiş bir oluşturma olduğu düşüncesidir (Güney, 2007).

Jean Piaget (Bilişsel Yapı ve Şema)

Yapılandırmacılık yaklaşımıyla, çocukların dünyayı nasıl anlamlandırdıkları, kişi ve nesneleri ne şekilde temsil ettikleriyle ilgili ilk ve önemli görüşleri ifade eden kişi

İsviçreli bilim adamı Jean Piaget olmuştur. Piaget (1896–1980), çocukların zihinsel gelişimi konusunda kapsamlı araştırmalar yapmış ve yıllarca süren dikkatli gözlemleri sonucunda, çocukların düşünme ve akıl yürütme yeteneklerinin, çocuklar olgunlaştıkça nasıl farklı evreler dizisinden geçtiği üzerine bir kuram geliştirmiştir. Piaget'e göre, zihinsel gelişim, çevre ile ilişkiye bağlı olarak *özümleme (assimilation), uyum sağlama (accomodation) ve örgütleme (organization)* süreçleri sonucu gerçekleşir (Özen, 2011).

Bu aşamada Piaget, şema kavramına giriş yapar. Ona göre şema, bireyin eylemlerinin düzenlenmesi ve içselleştirilmesi sayesinde biçimlenen ve gelişen yapılardır (Feyzioğlu, 2010). Şema en temel bir zihinsel yapı, yeni gelen bilginin yerleştirileceği bir çerçevedir. Ayrıca şemalar organize olmuş, örgütlenmiş düşünce kalıpları ve bireyin öğrenme aracıdır (Stein, 1995). En geniş anlamıyla şemalar insanların çevreye uyum sağlamak, problemleri anlamak, çözmek ve yaşamlarını devam ettirebilmeleri amacıyla kullandıkları zihinsel yapılardır. Bir başka açıdan şemalar, çocuğun dünyayı tanımak amacıyla gerçekleştirdiği fiziksel (bakmak, tutmak) ya da zihinsel (karşılaştırma, sınıflama) eylemlerdir (Özdemir, Özdemir, Kadak & Nasıroğlu, 2012; Senemoğlu, 2007; Yıldız, 2013).

Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre, çocuklar kendi dünyalarını etkin biçimde yapılandırmaktadırlar. Yaşantılarının edilgin birer alıcısı olamadıklarından çocuklar, karşılaştıkları olay ve bilgileri etkin olarak yorumlamakta ve etkin hale getirmektedirler (İnanç, Bilgin & Atıcı, 2007). Piaget'in yaklaşımına göre, bireyin bir objeye olan bağlılığı, objenin kalıcılığı kavramını geliştirmek gibidir. Çocuğun annesine duygusal olarak bağlanması, onun devamlılığını değerlendirir. Bu şekilde çocuk, annesine yönelik bilişsel temsiller oluşturur ve bu temsillerle annesini yorumlamaya başlar.

Bilişsel kuramlara göre, bireyin bilişleri, algıları çevresel etkileri de değerlendirmeye tabi tutmakta ve aynı yaşantılar farklı bireylerce farklı değerlendirilebilmektedir. Bir başka deyişle, bilişsel şemalar da bireyin algısına göre şekillendiği ve fenomenal alanını yansıttığı için bireye özgüdür ve bireyin aktif ve seçici olmasını gerektirmektedir (Bartol, 1999; Akt: Kurtyılmaz, 2005).

John Bowlby (İçsel Çalışan Modeller)

Bowlby içsel çalışan modeller adını verdiği kuramsal görüşüyle, erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla kurulan ilişkinin niteliğinin yaşamın sonraki

yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için temel oluşturduğu düşüncesi, bağlanma kuramına temel oluşturmuştur. Bowlby (1982), bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde oluşan, çocuğun bakıcısına ve kendisine ilişkin zihinsel modellerin yaşam boyu değişmez olduğunu ve her dönemde kişilerarası ilişkilerin niteliğini belirlediğini öne sürmektedir.

Çocuk geliştikçe, bağlanma yaşantılarını, içsel çalışma modellerini veya kendisinin ve diğerlerinin zihinsel temsillerini oluşturarak içselleştirmektedir (Bowlby, 1982). İçsel çalışma modelleri zaman içerisinde oluşarak bireyin dünyayı ve kendisini anlayış biçimini düzenlemekte ve böylece bireyin davranışlarına yön vermektedir. Zihinsel modeller, bağlanma ilişkisinin bir fonksiyonu olarak başlamakta ve bireyin kişiliğinin ya da içsel çalışma modellerinin bir parçası olmaktadırlar. İlk yaşantılarla kazanılan bu modeller çocukların gelecekte kuracakları ilişkilerde, beklentilerinde ve algılama şekillerinde önemli rol oynamaktadırlar.

Bu zihinsel temsiller, erken çocukluk döneminde esnek ve çevreye göre değişebilirken, tekrarlar ve deneyimler sonucunda sabitlenir ve değişime direnç gösterirler. Bu görüş, Piaget'in (1954), özümseme ve uyum sağlama kavramlarıyla da paralellik göstermektedir.

Bowlby (1982), içsel çalışan modellerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, bakıcıları için güvenilir, ulaşılır ve sevilebilir şeklinde şemalar oluşturan çocuk kendisi için de güvenilir, sevilmeye ve ilgilenilmeye değer olduğuyla ilgili bir zihinsel model geliştirmektedir. Bu durumun aksine, ilgili bağlanma figürü çocuğun istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız kaldığında veya bu ihtiyaçlarla uyuşmayan tepkiler verdiğinde, çocuk bağlanma figürünü reddedici, kendisini ise sevilmeyi, değer verilmeyi hak etmeyen biri olarak algılar ve bu algılara uygun beklentiler geliştirir (Pietromonaco, Barrett, 2000; Stanojevic, 2004; Akt: Göçener, 2010). Bazen de çocuk kendine ve bağlanma figürüne ilişkin farklı zihinsel modeller geliştirir. Bu durum çocuğun algıladığı ile bakıcısının ona söylediği arasında çelişki olduğunda ortaya çıkmaktadır (Gooden, Leung, Hindman, 2000). Steele ve Steele (1994), tüm bu açıklamalara karşın, yine de ebeveyninden güven ve destek almayan çocukların bile, ileride yaşadıkları yeni ilişkilerin, deneyimlerin ya da geçmişi değerlendirmede farklı yollara başvurmanın sonucunda, zihinsel modellerinin değişebileceğini, olumlu bir benlik ve başkaları modeli geliştirebileceklerini öne sürmektedir (Akt: Göçener, 2010). Kişilerarası şemalar, erken dönemde kişinin

bağlanma figürleriyle olan etkileşimleriyle oluşur ve dolayısıyla kişilerin bağlanma figürleriyle olan etkileşimlerini yordama olanağı verir (Safran, 1990).

Albert Bandura (Sembolleştirme ve Öngörü Kapasitesi)

Bandura, insanların, dünyanın kendisinden çok bilişsel temsilcileriyle etkileşimde bulunduklarını; bilişsel temsilciler yoluyla dünyayı sembolik olarak gördüklerini savunmaktadır. Bunun anlamı şudur: insanoğlu, düşünme ve dili kullanma gücüne sahip olduğundan geçmişi kafasında taşıyabilmekte, geleceği ise test edebilmektedir **(**Bülbül, 2008; Öz, 2012). Aynı şeyler, geçmiş için olduğu kadar gelecek içinde geçerlidir. Henüz meydana gelmemiş olaylar da zihinde temsil edilir. Gelecekteki muhtemel davranışlar, zihinde sembolik olarak yapılır, beklenir, merak edilir, test edilir. Geçmiş ve geleceğin sembolü ya da bilişsel temsilcisi olan düşünceler, sonraki davranışları etkileyen ya da onlara neden olan materyallerdir (Bandura, 1986). İnsanlar gelecekte başkalarının kendilerine nasıl davranacaklarını tahmin edebilmeli, hedeflerini belirleyebilmeli geleceğini planlayabilmelidirler (Bülbül, 2008).

Kurt Lewin (Fiziksel ve Çevresel Alan)

Lewin'in ortaya attığı alan kuramındaki temel düşünce, *'davranışı belirleyen şeyin, kişinin psikolojik olarak dünyayı temsil ediş biçimi'* olduğudur. Dünyayı psikolojik açıdan yapılandırma biçimi, kişilerin ihtiyaçlarına veya izlenen amaçlara göre değişebilmektedir ve Lewin, alan kuramıyla dünyayı psikolojik açıdan temsil etmenin bir yöntemini önermiştir. Bu alan, bir davranışı etkileyen ve aralarında bir bağ bulunan düşüncelerden meydana gelmekle birlikte, yaşam alanı, kişi ve çevre olarak üç temel öğeden meydana gelir (Bilgin, 2001).

Lewin (1954), bireyin yaşam alanının "o birey için aynı anda aynı yerde mevcut olan birbirine dayalı olguların tümü" olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Davranış ise, Lewin'e göre, bireyin yaşam alanının bir fonksiyonudur. Yaşam alanının, bireyin bütün gereksinimleri ile bu gereksinimlerine ilişkin algıladığı psikolojik çevreyi kapsadığını belirtmiştir (Akt: Şenel, 2001). Bireyin davranışlarında değişikliğin söz konusu olabilmesi için psikolojik çevresinde de değişikliklerin olması gerekir (Karataş, 2012). Lewin'e göre davranış psikolojik çevrede olan değişmedir. Bireyin olumsuz davranışlarını ortadan kaldırmak ve yeni davranışlar kazanmasını sağlamak, bireyin psikolojik çevresinde değişiklik yapmasına yardımcı olmakla mümkün olabilir (Yıldırım, 1997).

Lev Vygotsky (İçsel Diyalog)

Yapılandırmacı anlayışın önemli temsilcilerinden biri de Vygotsky'dir. Vygotsky, öğrenmenin sadece kişinin kendisi tarafından yapılandırıldığına karşı çıkmış ve öğrenmenin hem bilişsel hem sosyal bir süreç olduğunu benimsemiştir. Çocuk, Vygotsky'nin bakış açısına göre, "özel konuşma" diye tanımlanan egosantrik konuşmalar yaptığı sırada, sosyal pragmatik (iletişimsel) konuşma ile içsel (temsili) konuşma arasındaki ayrımı yapmamaktadır. Aslen, kazanmış olduğu sembolik araçlar (genellikle kelimeler) ile düşünme süreç ve işlevlerini yönetmekte, ancak bunu pragmatik konuşmadan ayırmamaktadır.

Çocuklar, kavramları öncelikle konuşma edimi sırasında öğrenir ve kullanırlar (kendiliğinden kavramlar). Bir konuşmacının bakış açısını alıp o konuşmacının önce işaret referans, sonra da nesne-kavram arasında kurduğu ilişkileri öğrenerek, iletişim çabalarını etkili hale getirmeye çalışırlar (Tomasello, 2009). Çocuğun kurduğu bu ilişkiler çoğu zaman bir yetişkinin denetiminden geçerek dağınık bağlamsal ilişkilerinden belirli bir düzen içinde soyutlanırlar (nesnel kavramlar). Bu yüzden çocuk-yetişkin diyalogu, çocuğun zihinsel gelişimi için çevresel olarak destekleyici değil, doğrudan oluşturucu bir niteliğe sahiptir.

Sosyo-kültürel yapılandırmacılık görüşünü savunanlar, anlam oluşturmanın kişisel düzeyde meydana gelmediğini; her bir bireyin doğal şekilde oluşturduğu anlamı, diğerleriyle paylaştıklarını; bu nedenle de anlam oluşturmanın, kişiler arası iletişimin doğal bir sonucu olduğunu ifade etmektedirler (Güney, 2007). Bu görüşe göre; anlamın yapılandırılması, sosyal bağlam içerisinde gerçekleşmektedir. Bireyler, oluşturdukları anlamı paylaşarak hem diğer bireylerin düşünüşlerini etkilemekte; hem de bu bireylerin kendi düşünüşleri, diğerlerininkinden etkilenmektedir. Sosyal çevre, çocukların öğrenmesi ve anlamı yapılandırmaları için bir araçtır. (Güney, 2007).

George Kelly (Kişisel Yapılar)

Temel fikirleri Piaget'in kuramsal çalışmasından ortaya çıkmasına rağmen, George Kelly'nin "Kişisel Yapı Kuramı" da yapılandırmacı düşünceyi büyük ölçüde etkilemiştir. Kelly, her insanın, kendisi için davranış alanını planlamasına olanak veren bir dünyayı algılama modeli oluşturduğunu düşünmektedir (Olssen 1996; Akt: Yurdakul, 2004). Kelly (1955), bilişsel temsili ifade ederken, evrenin gerçek olduğu, ancak insanların bunu bireysel olarak değişik yollarla yorumladığı görüşünü ifade etmektedir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006).

Kelly insanların kendi dünyalarına, gerçeklikle başa çıkmak için geliştirmiş oldukları ‘saydam kalıplar ve şablonlarla’ baktıklarını savunmaktadır. Her ne kadar bu kalıplar ve şekiller her zaman doğru olmasa da, bunlar insanların dünyayı anlamlandırma biçimidir. Olayları yorumlamak ve yordamak için kullandığımız bu bilişsel yapıları Kelly, “kişisel yapılar” olarak adlandırmıştır. Tüm insanlar gibi gerçeklik algımız; kişisel yapılarımız, diğer bir ifadeyle kendi dünyamızda olaylara bakış açımız, açıklama ve yorumlama biçimimiz ile renklendirilmiştir. İnsanlar gerçeği farklı şekillerde yapılandırmaktadırlar ve kendi dünya görüşlerini değiştirebilme becerisine sahiptirler. Diğer bir deyişle, insanlar olaylara bakışlarında her zaman farklı alternatiflere sahiptir.

Kelly’nin “Kişisel Yapılar Kuramı” çerçevesinde geliştirilmiş ve sahip olunan kişisel yapıları belirlemek amacıyla oluşturulmuş ‘repertuar ağı tekniği’, bu çalışmada veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu tezin yanıtını aradığı sorular kişisel yapılar kuramı çerçevesinde yöneltilen sorular olduğundan ve ayrıca bu kuram ışığında Kelly tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış bir görüşme tekniği olan repertuar ağı tekniğine başvurulduğundan, Kelly’nin görüşleri bağımsız bir alt başlık altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.5. Kişisel Yapılar Kuramı (Personal Construct Theory)

2.5.1. Temel Kavramlar ve İlkeler

Kelly’nin felsefesi, insanların bütüncül ve dinamik dünyalarına dair yorumlarının kendilerinin gerçekliğini oluşturduğunu varsayar. Daha açık bir ifadeyle, bütün insanlar yaşantılarında daima kendi bakış açıklarını yaratmaktadırlar (Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). İnsanlar, dünyaya gerçeklikle başa çıkmak için, kendi yarattıkları ve daha sonra dünyanın meydana geldiği gerçeklere uydurmaya (uyumlamaya) çalıştıkları, şeffaf yapılar ya da şablonlar aracılığıyla bakarlar. Bu uydurma süreci her zaman olumlu olmaz fakat bu tür yapılar olmadan, dünya insanın anlayamayacağı, belirleyici özellikleri olmayan bir homojenlik gibi görünür Bu şeffaf yapıları ya da şablonları Kelly, *“kişisel yapılar”* olarak adlandırmaktadır (Kelly, 1955; Akt: Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981).

2.5.1.1. İnsan Doğası

Kelly, insan doğasıyla ilgili esasen *iyimser* bir bakış açısına sahiptir. İnsanların geleceği öngördüklerini; bu öngörüye göre yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmektedir. İnsanlar yaşamın herhangi bir zamanında kişisel yapılarını değiştirme kapasitesine sahiptirler; ancak bu yapıları değiştirmek her zaman kolay değildir (Allen, 2002; Feist & Feist, 2006). Kelly, *yapıcı alternativism* felsefesine göre, evrenin gerçek olduğunu, fakat farklı insanların onu farklı şekillerde yorumladığını, anlamlandırdığını ileri sürmektedir. Bu, bizim olaylarla ilgili yorumlarımızın, davranışlarımız üzerinde olayların kendisinden daha çok etkisi olduğu anlamına gelmektedir.

2.5.1.2. Kişiliğin Yapısı

Kelly'e göre, geleceği tahmin etme amacımıza araştırmacı bir bilim insanı gibi davranarak ulaşırız. Yaşadığımız çevre hakkında teoriler üretir, bunları gerçekliğe karşı test eder ve (eğer görece sağlıklı isek) bunları öngörüsel tutarlılığına göre elde tutar ya da tekrar gözden geçiririz (Allen, 2002; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981). Görüldüğü üzere, birey çevresindeki olayları veya nesneleri bir bilimsel titizlikle işlemekte ve kendi kişisel yapılarını sınamaktadır; bu da Kelly'nin kaynaklarda sıkça vurgulandığı gibi insanı bir bilimci olarak ele aldığını göstermektedir. Her birimiz çevremizi yorumlamak, tahmin etmek ve böylece kontrol etmek için kendi kişilik yapılarımızı tasarlar ve test ederiz. Dış dünyayı ister doğru ister yanlış yorumlayalım, yaşantılara anlamlarını veren ve davranışlarımızı belirleyen şey, kendi yarattığımız yorumlamamızdır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981).

2.5.2. Kişisel Yapılar ve Kişisel Yapıların Özellikleri

Bilim insanları, ilgili oldukları olayları tanımlamak ve açıklamak için kuramsal yapılar oluştururlar. Kelly'nin sisteminde, temel kuramsal dayanak, *yapı* ifadesinin kendisidir (Hjelle & Ziegler, 1992). Kişisel yapı, bireyin, nesnelerin (veya insanların) nasıl benzer, ancak diğer nesne ve insanlardan nasıl farklı olduğunu anlama şeklidir. İki nesnenin benzer ve üçüncü bir nesneden farklı olmalarının ayrımının yapılmasına dayanır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Bu nedenle bağlamda en az üç öğe olmak

zorundadır (Rychlak, 1981). Örneğin, bir kişi anne ve babasını zeki olarak; en yakın arkadaşını akılsız olarak düşünebilir. Bir kişinin zeki olduğunu söylemek, başka en az bir kişinin daha zeki olduğunu ve başka en az bir kişinin akılsız olduğunu ima etmek anlamına gelmektedir (Hall, Lindzey & Campell, 1997).

2.5.2.1. Kişisel Yapılar Kuramının On bir Temel Önermesi

Kelly, "bilimsel" kişiliğimizi oldukça teknik terimlerle tarif eder. Kişisel yapılar kuramı bir temel varsayımla ifade edilmiştir ve 11 önerme ile desteklenmiştir. Temel varsayım: *"Bir bireyin süreçlerinin, [kişinin] olayı öngördüğü şekilde psikolojik olarak kanalize edildiğini varsayar"* (Allen, 2002; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). Başka bir deyişle, insanların davranışları (düşünce ve eylemleri) onların geleceğe bakış tarzlarıyla yönetilir (Feist & Feist, 2006). Bir insanın psişik süreçleri, onun olayları psişik açıdan ne şekilde yorumladığından etkilenmektedir.

Bir sonraki anahtar ifade, insanların eylemlerini geleceğe dair tahminlere göre yönettiklerini öne süren "olayları öngörme" şekilleridir. Ne geçmiş, ne de gelecek tek başına davranışlarımızı belirler (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Kelly'nin temel varsayımını destekleyen 11 önermesi bulunmaktadır. Bu temel varsayımın daha iyi anlaşılabilmesi için detaylandırılarak açıkladığı destekleyici önermeler aşağıda sunulmuştur:

2.5.2.1.1. Yapılandırma Önermesi

Hiçbir iki olay (veya nesne, yaşantı) tamamen birbirine benzer değildir; ancak aynı olarak algılanmaları için birey olayları benzer biçimde yorumlamaktadır (Allen, 2002; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Bir kimse, olayları, kendisinde var olan yapılar çerçevesinde yorumlamaktadır. Olayları o olaya ilişkin kendisinde var olan şablonları (kopyaları) aracılığıyla test eder; bu sınama neticesinde beklentileri ya doğrulanır ya da yanlışlanır. Bu sayede birey, çevresindeki olayları sürekli anlamlandırmaya çalışmaktadır. Güneşin her bir doğuşu asla aynı değildir; ancak bizim şafağı yorumlayışımız bizi birtakım benzerliklere veya olayların birtakım tekrarını tanımamıza götürür. Her iki şafak da tıpatıp aynı olmamasına karşın, onların aynı olduğu şekilde yorumlamamız için yeterince benzer olabilir (Feist & Feist, 2006). Kelly, olaylar arasındaki bu farklılığa rağmen, kişilerin olayları benzer biçimde

yorumlamalarını veya yapılandırmalarını yapının önermesi olarak açıklamaktadır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992; Hall, Lindzey & Campell, 1997).

2.5.2.1.2. Bireysellik Önermesi (İnsanlar Arasındaki Farklılıklar)

Kelly ikinci önermesinde, insanların olayları veya nesneleri yapılandırma sürecinde kullanmış oldukları kişisel yapıları bakımından birbirlerinden farklılaştığını belirtir. Kelly bireylerin farlılıkları üzerindeki bu vurguyu bireysellik önermesi olarak adlandırmıştır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992; Hall, Lindzey & Campell, 1997). İnsanlar farklı yaşantı haznelerine sahip olduklarından ve nesnel gerçekliği bireysel olarak anlamlandırdıklarından, aynı olayları farklı şekillerde yorumlarlar. Bu nedenle, hiçbir iki insan bir yaşantıyı/olayı tıpatıp aynı kişisel yapıları kullanarak yorumlayamaz (Ewen, 2003; Feist & Fesit, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992).

2.5.2.1..3 Örgütleme Önermesi

Kelly örgütleme önermesiyle, bireyin sahip olduğu yapıların birbirinden bağımsız olmadığını, aksine sahip olunan yapılar arasında sıralı ilişkiler olduğunu ileri sürmektedir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Bir nesne, olay veya yaşantı tek bir yapı ile değil, birçok yapı ile açıklanmaktadır; dolayısıyla bir olaya ilişkin sahip olunan yapılar birbiri ile hiyerarşik bir ilişki örüntüsünü ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, her insan olayları daha iyi yorumlayabilmek adına kendisinde var olan yapıları sıralı bir düzene sokarak kendisi için tipik bir yapı sistemi geliştirir. İlk iki önerme, olaylar arasındaki benzerlikleri ve insanlar arasındaki farklılıkları varsayarken; bu önerme, farklı insanların benzer olayları, uyuşmazlık ve tutarsızlığı en aza indirecek bir tutumla örgütlediklerini vurgulamaktadır (Feist & Feist, 2006).

2.5.2.1.4. Yapıların Karşıtlığı Önermesi (Kutupsallık, İkililik)

Karşıtlık önermesi, bir bireyin yapı sisteminin, karşıt yapılarının sınırlı sayısından oluştuğunu belirtir (Kelly, 1955; Akt: Feist & Feist, 2006). İnsanların yapı sistemi sınırlı sayıdaki ikili yapılar göstermektedir. Kelly bir yapının, grinin hiçbir tonu olmayan siyah ve beyaz olarak “ya...ya da” ifadesinden oluştuğuna ısrar etmektedir. Doğadaki şeyler “ya...ya da” şeklinde olmayabilir ancak doğal olayların bir bireyin kişisel yapı sistemiyle kendilerine atfedilenlerden başka anlamı yoktur (Ewen, 2003;

Feist & Feist, 2006). Bir yapı oluşturmak için insanların olaylar arsındaki benzerlikleri görmesi gerekmektedir; ne var ki bu olayları karşıtlarıyla karıştırmaması gerekmektedir. Kelly (1955), bunu şu şekilde ifade etmektedir: "En aşağı bağlamda bir yapı, en az iki elementin benzer ve üçüncüsüyle tezat olduğu bir durumdur (Akt: Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992).

2.5.2.1.5. Seçim Önermesi (Karşıtlar Arasındaki Seçim)

Kişi, birbirinin alternatifi olan ikili yapılardan birini seçer. Bu seçim ile kendi yapı sistemini iyileştirme veya geliştirme noktasında büyük bir olanağa sahip olur. Bu önermeye göre kişiler, "*iki uçlu olan bir yapıda, kendi sistemlerini genişletme ve tanımlama olasılığının en yüksek olduğunu düşündüğü alternatifi seçer"* (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Bir başka ifadeyle söylenecek olunursa, kişiler, seçtikleri alternatiflerle, oluşturdukları yapı sistemlerinin tanım ve genişliğini arttırma eğiliminde olurlar. Ayrıca bu önerme, kişilerin seçim aralıklarını büyük oranda artıracak eylemleri seçme eğiliminde olduklarını varsaymaktadır. Gerçeklik olarak ifade edilen durum, kişilerin yapabileceği ya da yaşayabileceği şeyleri sınırlandırır. Ancak gerçekliği yapılandırma ya da yorumlama biçimini kişinin kendisi seçer ve gerçekliği kendisine en fazla yardım edeceğine inandığı yolla yorumlamayı tercih eder (Feist & Feist, 2006).

2.5.2.1.6. Genişlik Önermesi (Uygunluk Dizisi, Aralık)

Kelly'nin dizi önermesi, kişisel yapıların sınırlı olduğunu ve her şeyle ilişkili olmadığını varsayar. *"Bir yapı yalnızca sınırlı olaylar dizisini öngörmeye uygundur"* (Kelly, 1955; Akt: Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Başka bir deyişle, bir yapı belirli uygunluk dizileriyle sınırlıdır. Genişlik önermesi, Kelly'nin *kavram* ile *yapı* arasında ayrım yapmasına olanak sağlamıştır. Bir kavram ortak bir özelliğe sahip olan bütün elemanları kapsar ve bu özelliğe sahip olmayanları da dışarıda bırakır. *Uzun* kavramı bir yüksekliğe sahip olan bütün insanları ve nesneleri kapsar ve onun uygunluk dizisi dışında kalan bütün kavramları dışarıda bırakır (Feist & Feist, 2006). Yapı fikri, uzunu kısa ile karşıtlar; böylece onun uygunluk dizisini sınırlar. Yapının, uygunluk dizisinin dışında olan olması, karşıtlama alanının bir parçası olarak düşünülmez, ancak uygunsuzluk bölgesi olarak düşünülür (Kelly, 1955; Akt: Feist &

Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Böylece karşıtlamalar, bir yapının uygunluk dizisini sınırlar.

2.5.2.1.7. Deneyim Önermesi (Deneyim ve Öğrenme)

İnsanlar deneyim kazandıkça olaylara ilişkin bilişlerindeki şablonlarını yapılandırarak, kendi yapı sistemlerini değiştirirler. Olayların yeniden yapılandırılması deneyimlerimizden öğrenmemize izin verir (Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Deneyim önermesi temel olarak şunu ifade etmektedir: *"Bir kişi olayların tekrarını üst üste yorumladığı için yapı sistemi çeşitlilik gösterir"* (Kelly, 1955; Akt: Ewen, 2003; Feist & Fesit, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). Kelly, "üst üste" kelimesini tek seferde bir şeye odaklandığımızı göstermek için kullanmıştır. Deneyim, olayların art arda yorumlanmasından oluşmaktadır. Bu olayların kendileri deneyimi oluşturmaz, bu onlara yüklediğimiz yaşamımızı değiştiren anlamdır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006).

2.5.2.1.8. Ayarlama Önermesi

Bir kişinin yapı sisteminim değişimi, içinde genişlik dizisinin değişkenlerinin bulunduğu yapıların esnekliğiyle sınırlandırılmıştır. Bu önerme deneyim önermesini takip etmiş ve o önermeyi genişletmiştir (Kelly, 1955; Akt: Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Bu durum, insanları kendi yapılarını gözden geçirme genişliğinin, onların var olan yapılarının esneklikle ilişkili olduğunu varsayar. Bir yapıya yeni elemanlar yükleniyorsa esnektir. Esnek olmayan ve katı yapılar yeni öğeleri kabul etmez (Hjelle & Ziegler, 1992). Kişisel yapıların bazıları diğer bazı yapılara kıyasla, yeni öğeleri uygunluk sınırları içine dahil etmeye daha az olanak tanırlar, bu yapıların daha az geçirgen olduğu söylenebilir. Böyle bir durum, bireyin deneyimlerden yola çıkarak kişisel yapı sistemini yeniden yapılandırmasını engeller. Bazı yapılar ise diğerlerine oranla daha esnektir, uyarlanabilme ihtimali daha yüksektir ve bu yapılar geçirgen olarak düşünülebilir. Geçirgen yapıların, esnek olmayan yapılara göre, uygunluk aralıkları genişlemeye daha olanaklıdır.

2.5.2.1.9. Bölümlendirme Önermesi (Uyuşmayan Yapılar)

Bir kimse, kendi yapı sistemindeki birçok alt sistemi aralarında mantıklı bir ilişki olmasa dahi, peşi sıra kullanabilir. İnsanlar çevrelerini öngörebilmek için yapılara

(şablonlara) başvururlar, ne var ki kullanılan bu yapılar birbirlerinden mantık çerçevesinde illa ki ayırt edilmek zorunda olamayabilir. Daha açık bir ifadeyle, bir kimse kendi yaşamındaki bir olayı veya nesneyi yorumlamak için kullandığı bir yapıya, bir sonraki gün aynı olayı veya nesneyi yorumlaması söz konusu olduğunda, başvurma zorunluluğunda değildir. Üstelik kullanılan bu yapıların birbirleriyle ilişkilendirilmesi gerekmemektedir. Örgütleme önermesinden hatırlanacağı üzere bir olayı açıklarken bazı yapıların sahip olunan öteki yapılara göre daha çok belirleyiciliği vardır. O halde bir kişinin belirli bir olaya (nesneye) yönelik başvurduğu yapılar, eşit derecede önemli değildir. Normalde bir yapı sisteminde üstte bulunan bir yapı, altındaki diğer yapılar üzerinde belirleyici olur. Fakat bu yapılar birbirleriyle uyumsuzluk da gösterebilir. Hatta birbirleriyle bağlantılı olmayabilir veya karşıt da olabilir.

Kelly, bir bireyin yapı sisteminin tümden sabitliğini ve tutarlılığını varsaysa da, onun bölümlendirme önermesi, belirli öğelerin tutarsızlığına izin verir. “Bir birey sırayla, birbirleriyle uyumsuz olarak çıkarsanan çok çeşitli yapı alt sistemini kullanabilir” (Kelly, 1955; Akt: Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). İlkin, kişisel yapılar birbirleriyle uyumlu gözükmektedir, ancak eğer kendi davranış ve düşüncelerimize bakarsak, birtakım tutarsızlıklar olduğunu kolayca anlayabiliriz (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). Kişi bir köpekle karşılaştığında cesur olabilir; ancak aynı kişi bir patron veya öğretmenle karşılaştığında korkak davranabilir (Feist & Feist, 2006).

2.5.2.1.10. Benzerlik Önermesi

Kelly’nin ikinci (bireysellik) önermesine rağmen, onun bireysellik önermesi insanlar arsındaki kişisel yapı benzerliklerini varsayar (Feist & Feist, 2006). Bir kişi, yaşantı deneyimlerini ne ölçüde başkaları gibi yapılandıracak olursa, bu kişinin psişik süreçleri de ötekilere o ölçüde benzeyecektir. Kelly’nin (1955) benzerlik önermesine göre, iki insanın aynı olayı deneyimlemesi gerekmez, hatta süreçleri açısından benzer olayların dahi psikolojik açıdan benzer olması gerekmez; ancak bu iki kişinin deneyimlerini benzer şekilde yorumlamaları benzerlik önermesiyle açıklanabilir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992; Rychlak, 1981). Bir başka ifadeyle, iki ayrı insanın aynı olayı/nesneyi tamamen benzer şekilde yorumlayamayacağını belirten Kelly, benzer yaşantı deneyimlerine

sahip olan kişilerin, olayları benzer biçimde yorumlama ve benzer kişisel yapılara sahip olma olasılıklarının, farklı yaşantı deneyimlerine sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde olacağını ifade etmektedir.

2.5.2.1.11. Toplumsallık Önermesi

Son destekleyici önerme olan toplumsallık önermesi şu şekilde özetlenebilir: İnsanlar birbirleriyle ortak deneyimler hatta benzer yapılarla iletişim kurmazlar; birbirlerinin yapılarını yorumladıkları için iletişim kurarlar. Kişiler arası ilişkilerde insanlar, başka insanların davranışını gözlemlemekle kalmaz o davranışın o insan için ne anlama geldiğini de yorumlarlar (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Bir insan bir başka insanın yapılandırma sürecini ne derece yapılandırıyor ve yorumlayabiliyorsa (dünyayı nasıl yapılandırdığını ne kadar iyi anlayabilirse) diğeri kişiyi içeren sosyal süreçlerde o kadar fazla rol üstlenebilir ve bu da birinin ötekiyle bağlantıya geçmesini sağlar.

2.5.2.2. Duygular

Kelly, *duyguyu,* ya zayıf bir biçimde tanımlanan ya da bir kelime ile sınırlı olan bir olgu gibi değil, sözcük öncesi ya da sözel olmayan bir yapı olarak düşünmüştür. Bir *kişinin duyguları,* kişi tarafından anlamlandırma gerektiren, içsel olaylardır (örneğin, "Bana neler oluyor? Neden bu ruh halindeyim?" gibi). Bazen, bireyin duygu olarak nitelendirdiği şey, bilinçli olarak bilinen ve ifade edilen bazı yapıların diğer yüzüdür. *Bizim nasıl hissettiğimiz* de bu bağlamda, *bildiğimiz şeylerin* diğer yüzüdür. Yine de genel olarak, kişisel yapılar psikolojisinde, duygusal ifade, yapının *gevşetilmesi* olarak görülür. Duygusal insanlar aslen, hangi tutumlarının, hayatlarının bazı yönlerine yönelik olduğunu açıkça söyleyemeyen kişilerdir. Bizler sadece yapı sisteminde yer alan şeyleri netleştirdikten sonra, duygusal davranışı anlayabiliriz (Rychlak, 1981). Kişisel yapılar, kişinin dünyayı ve çevresini anlamlandırmak adına kullandığı bilişsel yapılar olmakla birlikte, duygu ve değerlendirmelerin de temelini oluşturan unsurlardır. Kelly'nin, kişisel yapılar kuramında, duygunun bazı geleneksel psikolojik kavramlarını elde tutmuş fakat bu kavramları yeniden değerlendirmiştir. Kelly'nin kuramında özellikle vurguladığı, *dönüşüm yapıları* olarak ifade ettiği üç duygu "kaygı, tehdit, suçluluk" bulunmaktadır. (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992).

İnsanlar temel yapılarının sabitliğinin muhtemelen sarsıldığını algıladıklarında tehdit yaşarlar. Kelly (1955), tehdidi, "kişinin çekirdek yapısındaki kapsamlı kaçınılmaz değişimin farkındalığı" olarak tanımlamıştır (Akt: Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992). İnsanlar ya insanlar ya da olaylar tarafından tehdit edilirler, bazen bu ikisi ayrılmazlar. Örneğin psikoterapi esnasında danışanlar sık sık daha iyisi için gerekli olan değişimde bile değişim ihtimalinden tehdit hissedebilirler. Terapisti değişimin muhtemel bir provokatörü olarak görürlerse, terapist onlar için bir tehdit unsuru olarak görülür. Danışanlar sıklıkla değişime direnç gösterirler ve terapistin davranışlarını olumsuz yorumlarlar. Böyle bir direnç veya "olumsuz aktarım" tehdidi azaltma ve var olan kişisel yapıyı sürdürme aracıdır (Feist & Feist, 2006). Kişisel yapılarımızda, büyük bir sarsıntının olması çok yakın olduğunda, tehdit deneyimi meydana gelir (Hjelle & Ziegler, 1992).

Kelly, *kaygıyı* "kişinin kendi yapı sisteminin elverişliliği dışında bir yere düşen bir olayla karşı karşıya kalmasının hatırlanması" olarak tanımlar (Kelly, 1955; Akt: Feist & Fesit, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). İnsanların yeni bir olay yaşadıklarında kaygı hissetmeleri muhtemeldir. Örneğin, mühendislik öğrencisi olan Arlene'in, ikinci el araba satıcısıyla pazarlık yaptığında ne yapıp ne söyleyeceğinden emin değildi. Daha önce bu kadar büyük miktar para üzerinde müzakere yapmamıştı, bu yüzden bu deneyim onun uygunluk ranjının dışındaydı. Sonuç olarak kaygı hissetti, ancak bu normal düzey bir kaygıydı ve dışarıdan etkilenmekle sonuçlanmadı (Feist & Fesit, 2006).

Kelly'nin toplumsallık önermesine göre, tüm insanların çekirdek bir yapı sistemi vardır. Bu çekirdek yapının bazı yönleri, ki Kelly buna ***çekirdek (temel) roller*** adını vermiştir, bizim kimlik algımızın başlıca belirleyicisidir. Bu tür çekirdek rollere örnek olarak, iş ya da mesleki roller, ebeveynlik ya da evlatlık rolleri, yakın arkadaş, öğrenci vb. roller verilebilir (Hjelle & Ziegler, 1992). Ancak bu çekirdek rol zayıfladığında veya çözüldüğünde kişi bir suçluluk duygusu geliştirecektir. Kelly, suçluluğu "***kişinin çekirdek bir rol yapısını kaybetme duygusu***" olarak tanımlamıştır (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). İnsanlar kim olduklarına yönelik duygularında tutarsız davrandıkları zaman suçluluk hissederler. Çekirdek rol geliştirmemiş insanlar suçluluk duymazlar. Kaygılı veya kafası karışık olabilirler ancak kişisel kimlik duygusu olmadığı için suçluluk yaşamazlar. Örneğin vicdanı gelişmemiş bir kişinin içsel bir kendilik duygusu yoktur ve zayıf olan veya var olamayan bir çekirdek role sahip olabilir. Böyle bir kişinin şiddete yönelik sabit bir

rehberliği yoktur ve bu nedenle ahlak dışı olan ve utanılabilecek bir davranış sergilediğinde hemen hemen hiç suçluluk hissetmeyecektir (Feist & Feist, 2006).

2.5.2.3. Kişilik Gelişimi

Ebeveynler çocukların geleceği tahmin etme yetilerine çeşitli hastalıklı davranışlarla zarar verebilirler (Allen, 2002; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Aşırı müsamaha çocuğun, diğer insanların her istediklerini yerine getireceği beklentisinde olmasını öğretir. Aşırı baskı ya da ceza çocuğu bir kaç tanıdık kişilik yapısına katı ve sıkı bir şekilde yapışmaya ve çevreyi yorumlamanın farklı yollarını aramamaya yönlendirir. Düzensiz ve tutarsız davranışlar çocuğun ebeveynlerini doğru bir şekilde yorumlamasını imkânsız kılar (Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Rychlak, 1981). Çocuğu "sen bir yalancısın" gibi negatif yollardan karakterize etmek, onun "ben" yapısını "yalancı" sıfatının altına koymasına neden olur ve bu kişi ailesinin koyduğu kalıplara uygun yaşamaya başlar (Feist & Feist, 2006).

2.5.3. Repertuar Ağı Tekniği

George Kelly (1955), repertuar ağı tekniğini bir bireyin, yaşamındaki önemli insanları yorumlamak/anlamlandırmak için kullandığı önemli yapıları ortaya çıkarmak ve değerlendirmek adına geliştirmiştir (Allen, 2002; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayandırılmış bu teknik 3 ayrı işlem basamağından oluşturulmuştur (Fransella, Bell & Bannister, 2004). Repertuar ağı tekniği temel olarak, terapistin, danışanının kişisel yapı sistemini ve danışanının bu sistemi kendi kişisel çevresini yapılandırmak için nasıl kullandığını anlamak adına, teşhis koyma amaçlı bir araç olarak tasarlanmıştır. Bu teknik çok zengin bilgiler sunması açısından oldukça işlevseldir (Hall, Lindzey & Campell, 1997). Ne yazık ki repertuar ağı tekniğinin formatı, geleneksel psikometrik değerlendirmelere uygun değildir; geçerliliği, güvenirliğiyle ilgili ya da standardına yönelik hiçbir bilgi, potansiyel bir kullanıcının bu tekniği rutin olarak uygulamasına izin verecek düzeyde değildir (Hjelle & Ziegler, 1992).

Repertuar ağı tekniğinin çeşitli versiyonları bulunmaktadır, ancak sonuç olarak hepsi kişisel yapılara ulaşmak için tasarlanmıştır. Bireysel ve grup olarak uygulanabilen repertuar testinin birçok formu bulunmakla birlikte (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992) bir prosedür bütün hepsinde ortaktır. Test

uygulanan kişiye, onun için özel öneme sahip olduğu varsayılan, 20 ile 30 farklı rol tanımlarının yer aldığı bir ***Rol Başlık Listesi (element)*** verilir (örn. "annem", "babam", "iyi anlaştığım biri", "hayatımı olumlu yönde etkileyen biri" vb). Her rol için, katılımcıdan bu rol tanımına en uygun düşen ve kişisel yönden tanıdığı birinin adını yazması istenir. Rol başlık listesi tamamlandıktan sonra, katılımcıya listeden üç elementin adı verilir ve kişiden bu 3 kişi için, "hangi iki kişinin hangi yönlerden benzer ve üçüncü kişiden hangi açıdan farklı olduklarını" ifade etmesi istenir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hall, Lindzey & Campell, 1997; Hjelle & Ziegler, 1992). Örneğin, katılımcıdan kız kardeş, erkek kardeş ve annesini temsil eden elementleri karşılaştırması ya da aralarındaki farklılıkları ortaya koyması istenebilir. Bu üçlüyü düşünürken, katılımcı erkek ve kız kardeşinin "sakinlik" açısından benzer ama "hiperaktif" olan annelerinden farklı olduklarını söyleyebilir. Kelly'nin ifadelerinde, bu tür bir karşılaştırmadan çıkarılan yapı boyutu, "***sakinliğe*** karşı ***hiperaktivitedir***". Bu prosedür, katılımcının, bu insanları nasıl sınıflandırdığını ve farklılaştırdığını belirlemek için birkaç diğer üçlü deneme ile tekrar edilir (Kelly, yaklaşık olarak element sayısı kadar deneme yapılmasını tavsiye etmiştir). Katılımcının temel yapı örnekleminin önyargılı olmaması için, bütün roller, yaklaşık bütün üçlülerde eşit olarak kullanır. Çıkarılan yapıların sözel içeriklerine dayalı olarak araştırmacı, katılımcının yaşamındaki önemli insanları algılama ve onlarla başa çıkma yollarıyla ilgili hipotezler oluşturabilir. Repertuar ağı tekniğinin bu türüne, ***liste formu*** denir ve bireysel olarak uygulanır (Hjelle & Ziegler, 1992). Bununla birlikte test terapinin başlarında ve daha sonra sonunda verilebilir. Kişisel yapılardaki değişimler, terapi boyunca sağlanan hareketin doğasını ve derecesini açığa çıkarmak noktasında yarar sağlayabilir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992).

2.5.3.1. Repertuar Ağı Tekniği Sonuçları Nasıl Çözümlenir?

Repertuar ağı tekniğinin sonuç ürünü, bir kişinin kendi sosyal gerçekliğini anlamlandırmak için kullandığı yapıların bir örneğidir. Liste formunun sonuçları genellikle incelenen kişinin, (1) çıkarılan yapıların sayısı ve değişkenliği, (2) yapıların madde ve tonu, (3) çeşitli figürlerin yapılarla ve birbirleriyle ilişki yolları ve (4) katılımcının sahip olduğu yapıların geçirgenliği, zayıflığı ya da sertliği ve ifade edilebilirliği gibi ekstra özellikleri göz önünde bulundurduğu klinik bir incelemeye alınır. Bu, repertuar testi sonuçlarının, sübjektif bir yorumlamasıdır. Kelly (1961),

yorumlama sürecinde daha az ön yargı ya da hata barındırması amacıyla Gridformun analizi için matematiksel bir şema tasarlamıştır. Kısaca, bu tür istatistiksel bir analiz ağı, bireylerin baskın dünyalarını, en kısa ve öz biçimde etkileyen birkaç temel yapı boyutuna indirger (Hjelle & Ziegler, 1992).

2.5.3.2. Repertuar Ağı Tekniğinin Altında Yatan Varsayımlar

Kelly (1955), kişisel yapıları ortaya çıkarmak amacıyla Repertuar ağı tekniğini kullanırken araştırmacı ve terapistlerin benzer birkaç varsayıma ulaşmaları gerektiğini ifade eder. Bu tür bir varsayım, testten çıkarılan yapıların, element listesindeki insanlarla sınırlı olmadığı, yeni durumlarda yeni insanlara uygulanacağıdır. Eğer bir kişi testten çıkardığı sonuçları sadece listedeki insanlar için kullanırsa, test uygulanan kişinin sosyal dünyayı genel olarak nasıl gördüğünü anlamaya çalışan bir araştırmacı için, sonuçların değerini düşürmektedir. Bununla ilgili bir diğer varsayım da, repertuar ağı testine alınan insanların, katılımcıların gündelik yaşamlarında etkileşimde olma ihtimalleri yüksek olan kişilerin birer temsilleri olduğu gerçeğidir. Katılımcıların, sadece günlük yaşamlarında nadiren karşılaştıkları insanlar için kullandıkları yapılar örnekleminin, bu kişilerin düzenli olarak etkileşime girdikleri insanların çoğunu nasıl yorumladıklarının anlaşılmasında pek bir değer taşımayacağı söylenebilir (Hjelle & Ziegler, 1992).

2.6. Öz Kimlik Grafiği (ÖKG)

Bartholomew'e (1993) göre ***kimlik,*** öz elementlerin (güncel öz, sosyal öz ve ideal öz), diğer bireylere olan benzerliği veya benzersizliğinin sınanmasından oluşmaktadır. Böylesi bir sınama, öz-kimlik grafiği aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014). İnsanın "özü", onun güncel özünü (şimdiki benine yönelik bilişsel temsilini), sosyal özünü (başkalarının kendisine dair düşünceleri ile ilgili bilişsel temsilini) ve ideal özünü (arzulanan değişim ile ilgili bilişsel temsilini) kapsayan 3 merkezi elementten oluşmaktadır. Bu üç öz element, diğerlerine olan benzerlik açısından sürekli karşılaştırılmakta ve birey bu sayede kendine özgü bir kimlik inşa edebilmektedir. Öz elementlerden oluşan bu hipotetik yapıya "öz-kimlik sistemi" adı verilmektedir. Öz-kimlik sisteminin ana görevi belirsizliği mümkün olduğunca azaltmaktır (Maklouf-Norris & Jones, 1971; 1972; Maklouf-Norris & Norris; 1976; Akt: Sanberk, 2014; Will, 2011).

Öz-kimlik grafiği, elementler arasındaki uzaklığın görselleştirilmesine aracılık etmektedir. Elementler arasındaki uzaklıkların belirlenmesinde öncelikle, elementlerin birbiri ile olan korelâsyonu dikkate alınmakta (Slater, 1977); daha sonra elementler arasındaki uzaklık, her iki merkezi elemente (öz – ideal öz) olan uzaklık açısından yeniden tanımlanmaktadır. Bunun için tüm elementler, iki eksenli (x, y) ve dört çeyrek daire üzerine oturtulmuş bir grafik üzerinde, iki merkezi elemente olan uzaklık açısından konumlandırılmaktadır (Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014). Will'e (2011) göre, elementler arasındaki uzaklığa dayalı olarak, bir grafik üzerinde her bir elementin pozisyonu işaretlenebilir.

Bartholomew (1993), öz elementlerin biçimsel olarak iki uçlu (kutuplu) olarak tanımlandığını belirtmektedir; ona göre bu elementler öteki elementlerin bazılarına benzemekte ve yine bazılarına benzememektedir. Bartholomew'e (1993), göre psişik bozukluğu olan bireyler, söz konusu bu öz elementleri sıklıkla tek kutuplu olarak tanımlamaktadır (Akt: Sanberk, 2014). Ruhsal bozukluk gösteren hastaların öz-kimlik sistemlerini daha çok ne şekilde yapılandırdıklarının incelendiği bir çalışmada, hastaların bu öz elementlerden birini diğer tüm elementlerden benzersiz veya daha sıklıkla diğer tüm elementlere benzer bir şekilde tanımladıklarını ortaya koymaktadır (Maklouf-Norris & Norris; 1976; Akt: Sanberk, 2014; Will, 2011).

Bazı elementlerin, öz elementler açısından önemi veya ağırlığı hesaplanan uzaklık katsayısı açısından belirlenmektedir. Bu elementlerle ilgili olarak net yorum yapılabilirken; bazı elementler farksızlık veya kayıtsızlık olarak adlandırılan bir alana düşmektedir. Farksızlık alanı birbiri ile çakışan iki temel eksen üzerinde 0.8 ve 1.2 aralığını temsil etmektedir; örneğin herhangi bir elementin öz veya ideal öze olan uzaklık değerinin 1 olması, söz konusu bu elementin o öz elementlerine ne benzer ne de benzemez olduğu anlamına gelmektedir (Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014; Böker & ark. 2000). Özetle öz-kimlik grafiği üzerinde bu alana denk düşen elementlerin, birey üzerindeki etkisi netlik taşımamaktadır (Bartholomew, 1993). Böker & arkadaşlarına (2000) göre, farksızlık alanına düşen elementler yöntemsel nedenlerden dolayı yorumlanabilir değildir. Will (2011) ise, farksızlık alanına konumlanan elementlerin öz-kimlik üzerinde birincil değil, ikincil derecede önemli olduğunu ifade etmektedir.

Merkezi elementlerin (öz, ideal öz, sosyal öz) öz-kimlik grafiği üzerinde resmedilebilen kendi aralarındaki uyum biçimleri, diğer elementlerle de uyum içinde olduklarıyla ilgili ipucu taşıyabilir. Bu elementleri arasında uyum olan bireylerin,

benliklerinin entegre olduğu, sağlıklı bir benlik entegrasyonuna sahip oldukları söylenebilir. Merkezi elementleri kendi aralarında ve diğer elementlerle uyum içinde olmayan bireylerin ise zayıf benlik entegrasyonu taşıdıkları söylenebilir. Norris ve Makhlouf-Norris (1976) ve Bartholomew, (1993), elementler arasındaki uzaklıklardan yola çıkarak benlikteki zayıf entegrasyona dikkat çekmişlerdir; onlara göre benlikteki veya özdeki zayıf entegrasyonunun (bütünleşmenin) beş türü vardır (Akt: Sanberk, 2014):

1. **Öz-izolasyon**
   Öz elementi hiçbir elemente 0.8'den daha yakın değildir.
2. **İdeal öz-izolasyon**
   İdeal öz elementi hiçbir elemente 0.8'den daha yakın değildir.
3. **Çifte izolasyon veya sosyal yabancılaşma**
   Benlikteki bu zayıf entegrasyon türü, yukarıdaki iki kategorinin kombinasyonuna dayanmaktadır. En fazla iki element öz ve ideal öze 0.8 değerinden daha küçük bir değer ile yakındır.
4. **Öz-ideal öz uzaklığı (ıraksaklığı)**
   Öz-ideal öz arasındaki uzaklık 1.2'den daha fazla ve en fazla iki elementin ideal öze, özden daha uzak olması gerekir.
5. **Öz-ideal öz yakınlığı (yakınsaklığı)**
   Öz ve ideal öz arasındaki mesafe 0.8'den daha yakın ve en fazla iki elementin ideal öze, özden daha yakın olması gerekir (Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014).

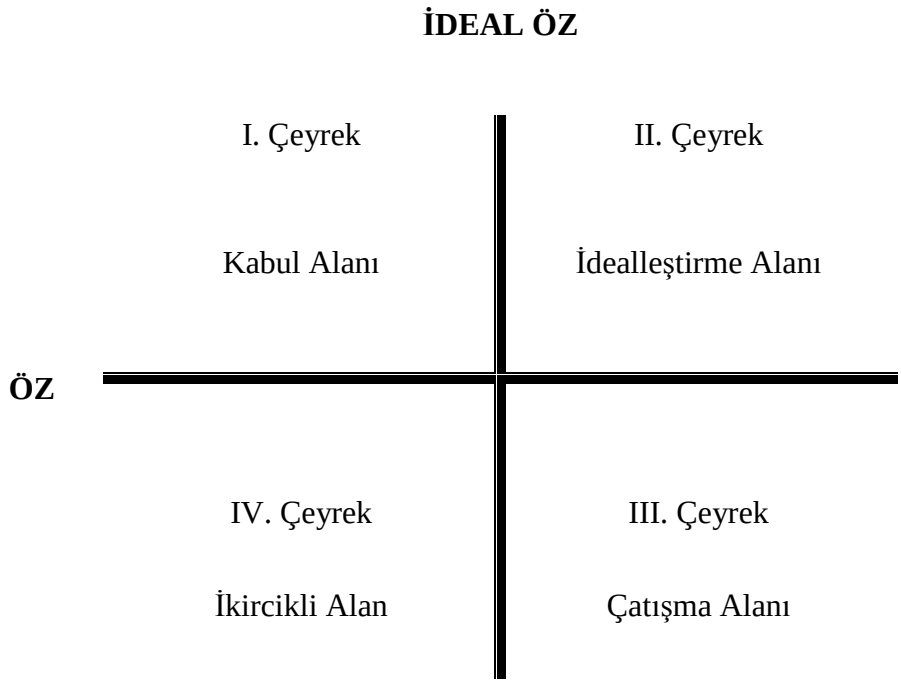
Öz-izolasyonu olan kimseler kendi özünü, araştırmada başvurulan ve ele alınan diğer tüm elementlerden farklı algılamaktadır. Birey, kendisine yüklediği kişisel yapılar ile başkalarına yüklediği kişisel yapıları farklılaştırmakta ve kendini bu şekilde diğerlerinden farklı olarak tanımlamaktadır. Bartholomew'e göre (1990; s. 58; Akt: Sanberk, 2014), öz-izolasyon gösteren bir kimse "kişisel-sosyal etkileşim temelinden yoksundur". İdeal öz izolasyonunda ise birey, kişisel yapıları açısından kendi ideal özünü diğer tüm elementlere göre farklı veya benzersiz görmektedir. Bu kimseler nasıl biri olmak istemediğini bilmekle birlikte, nasıl biri olmak istediğini bilmemektedir. Öz ve ideal öz izolasyonunun bir karışımı olan çifte izolasyonda ise, birey kendini diğerlerinden farklı görmektedir; üstelik bu farklılık arzulanan bir farklılıktır. Öz-ideal

öz uzaklığı gösteren bir bireyin, özü ile ideal özünü farklı yapılara başvurarak tanımladığı; hatta bu iki elementi karşıt yapıları kullanarak tanımladığı söylenebilir. Öz ile ideal özün uzak olması, hoş olmayan bir duygunun yaşanmasına yol açmakta; bu da, kişinin değişmesi yönünde bir güdünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Benlikteki son zayıf entegrasyon ise, öz-ideal öz yakınlığıdır; bu kategorideki bireyler kendilerini olmak istedikleri gibi görmektedir ve dolayısıyla değişmek için herhangi bir sebep görmemektedirler (Will, 2011).

Bartholomew (1990), zayıf benlik entegrasyonu ile ilgili konulan bu tanıların diğerlerinden bağımsızlık gösterebileceğini; fakat bazen de aynı kişide birden fazla tanı kategorisinin kombinasyonunun karşımıza çıkabileceğini belirtmektedir. Örneğin, bir kimse sadece öz-ideal öz yakınlığı gösteriyor ise, bu o kişinin "kendinden memnun olduğunu"; fakat bu kategorinin çifte izolasyonla kombine olması durumu söz konusu ise "olağan üstü bir izolasyonun" olduğunu göstermektedir (Akt: Sanberk, 2014).

Böker (1999), öz-kimlik grafiğindeki her bir çeyrek dairenin kendi içerisinde bir anlam taşıdığını ve bu açıdan yorumlanabileceğini belirtmiştir. Böker (1999), her bir çeyrek daireye içeriksel bir anlam yüklemiştir; buna göre grafiğin sol üst tarafındaki çeyrek daireden başlanarak, saatin hareket yönü doğrultusunda grafik yorumlanmalıdır.

I. *Çeyrek Daire – Kabul Alanı:* Sembiyotik yakınlık olarak da isimlendirilebilecek bu çeyrek dairede konumlanan elementler, hem öze hem de ideal öze benzerlik taşımaktadır.
II. *Çeyrek Daire* – İdealleştirme *Alanı:* Bu çeyrek dairede konumlanan elementler ideal öze benzer; fakat öze benzememektedir.
III. *Çeyrek Daire – Çatışma Alanı:* Bu çeyrek dairede konumlanan elementler ne öze ne de ideal öze benzememektedir.
IV. *Çeyrek Daire – İkircikli Alan:* Bu çeyrek dairede konumlanan elementler öze benzemekte; fakat ideal öze benzememektedir (Böker, 1999; Böker & ark. 1999).

Şekil 1: Öz-kimlik grafiği

2.7. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı

Benlik, yaklaşık son yüz yıldır üzerinde en fazla tartışmanın yürütüldüğü psikoloji kavramlarından biri olmuştur. Öte yandan sadece psikoloji biliminin değil, farklı disiplinlerin ilgilendiği bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojide benlik konusuna ilişkin ilk açıklamaları yapanlardan biri olan psikolog William James'e göre; benlik en temel anlamıyla, bireylerin kendileriyle ilgili ne olduklarını söyleyebilecekleri her şeyin toplamı olarak ifade edilebilir (Özen & Gülçatı, 2010).

Benlik kavramı, kişilerin, sadece kendilerine has tutumlarından, duygularından, algılarından, değer ve davranışlarından ibaret, kendilerine ilişkin görüşleri olarak ifade edilebilir (Gander & Gardiner, 1995). Benlik kavramı ile kendimizi bizim dışımızda kalanlardan ayırır, kendimize özel bir alan oluştururuz, oluşturduğumuz alanı korumak, geliştirmek ve sosyal etkileşim içinde konumlandırmak için de çok büyük çaba gösteririz. (Cüceloğlu, 1992).

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan ve yaşam boyu devam eden bir süreç içerisinde ve bireyin kendisinde var olan ya da olmayan özelliklerin, yeteneklerin ve niteliklerin farkında olmasıyla, bir başka deyişle, "gerçek benlik" ile "ideal benlik" arasındaki uyum ile gelişir (Şekercioğlu & Güzeller, 2012).

2.7.1. Benlik Kavramını Etkileyen Faktörler

Kişilik ve benlik birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte ve hatta kimi kaynaklarda birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen farklı anlamlara sahiptirler. Kişilik; bireyin ruhsal, bedensel ve sosyal özelliklerinin dinamik bir bütünü olarak ifade edilebilecekken; benlik, bu özelliklerin algılanış biçimi; kişiliğin odak noktası ve öznel yanı olarak ifade edilebilir (Köknel, 1984).

Bireylerin kendileri tarafından fark edilen bütün benlik algılarının örgütlenmiş biçimine "benlik kavramı" denir. Benlik kavramı, çevre ile özellikle diğer bireylerle etkileşimlerin sonucu bir biçim kazanır, gelişir; bireyin kendisini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerlerini içerir (Özen & Gülçatı, 2010). Taşgit (2012), benlik kavramını, bireyin kendisine yönelik algılamalarının, kişisel atıflarının, geçmiş yaşantılarının, gelecekle ilgili hedeflerinin, sosyal rollerinin kendi zihninde temsil edilişi ve bu temsil edilişin ardından, kişinin zihninde kavramsal bir ben odaklaşmasının bulunması olarak açıklamıştır.

Benlik kavramı, bireyin kim olduğuna ve kendisini nasıl algıladığına ilişkin fikirlerini gösterirken, benlik saygısı ise, bireyin kendisini ne olarak gördüğünün ve kabul edilme veya reddedilme beklentilerinin bir sonucudur (Erşan, Doğan & Doğan, 2009). Bireyin kendini değerli bulup bulmadığını ya da ne kadar değerli bulduğunu gösteren bir kavram olmakla birlikte, öğrenilmiş bir yaşantı ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Yılmaz, 2000).

Burn (1982), benlik kavramının, benlik imgesi ve kendini değerlendirme öğelerinin birleşimi ile oluşan bir bütün olduğunu savunmaktadır (Akt: Bogenç, 1998). ***Benlik imgesi***, bireyin özüne karşı olan tutumudur ve bu tutum, benlikle ilgili gerçeklerin, düşüncelerin ve değerlerin yanı sıra, öze karşı olumlu ve olumsuz yönelimleri de içermektedir; ***kendini değerlendirme*** ise, bireyin kendisiyle ilgili tanımlamalara yüklediği değerlendirmedir (Şekercioğlu & Güzeller, 2012). Birey, kendinin sahip olduğu benlik kavramıyla tutarlı davranışlar sergilediğini düşünüyorsa, öz yeterlilik, öz güven ve öz değer duyguları yaşar ve bu kişiler uyumlu bireyler olarak değerlendirilir; kendi tanımlamasından farklı davrandığında ise tehdit, güvensizlik, yetersizlik ve değersizlik duyguları yaşar ve uyumsuz olarak değerlendirilir (Brammer & Shostrom 1982; Akt: Şekercioğlu & Güzeller, 2012).

2.8. İlgili Araştırmalar

Aşağıda öz-kimlik grafiğiyle ilgili yapılmış literatür taraması sonucunda ulaşılan sınırlı sayıdaki araştırmalarla ilgili bilgiler sunulmuştur. Yurt içinde öz-kimlik grafiğiyle ilgili hiçbir araştırmaya rastlanmamış olması nedeniyle, yurtdışında yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalardan bazılarına yer verilmiştir.

2.8.1. Öz-Kimlik Grafiği İle İlgili Literatür

Öz-kimlik, bireyin kendisi ve başkaları ile ilgili kendine özgü (idiyosinkratik) yapılardan oluşmaktadır; tüm bu yapıların birey açısından eş değerde olduğu söylenememektedir. Berzonsky ve Neimeyer (1988), yapıların hiyerarşik bir ağ içerisinde anlam taşıdığını ve bazı yapıların kişi açısından daha merkezi olduğunu ifade etmektedir. Birey açısından baskın olan yapılar kendisi ile ilişkili olan yapılardır (ki bunlar öz, ideal öz ve sosyal öz gibi çekirdek yapı olarak adlandırılan yapılardır); bu yapılar bireyin öz-süreklilik duygusu ve öz-kimliği üzerinde belirleyicilik taşımaktadır (Feixas, Montebruno, Dada, del Castillo & Compan, 2010). Bireylerin öz kimliği, onların bazı bireylerle özdeşimi hakkında bilgiye ulaşılmasını sağlamaktadır (Lockhart, 1979). Bununla birlikte öz-kimliğe dair bir inceleme, bireyin şu sıralar kendine ilişkin algısı ile geçmişteki ve gelecekteki algısı arasındaki uzaklığın belirlenmesini sağlamaktadır (Higgins, 1987). Bu elementler arasındaki uzaklığın fazla olması benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir; yanı sıra bu durumun bireyin psikopatoloji ve hastalığı üzerinde ayarlayıcı bir etkisi vardır (James & Large, 1992).

Öz-kimlik grafiğinin kullanıldığı çalışmalar, ulaşılan bilginin içeriği açısından birbirinden farklılaşmaktadır. Bazı çalışmaların öz-kimlik grafiği aracılığıyla benlikteki zayıf entegrasyon türlerini tespit etmeye çalıştıkları görülürken (Norris & Makhlouf-Norris, 1976; Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014); bazı çalışmalarda öz-kimlik grafiğinin bireyin benlik saygısı ve öz-değerini tespit etmek için kullanıldığı görülmektedir (Bartholomew, 1993; Böker & arkadaşları, 2000; Senkel, 2010). Bazı araştırmalar elementlerin/yapıların uzayda ne şekilde konumlandıklarından yola çıkarak öz-kimlik grafiğindeki kabul, idealleştirme, çatışma ve ikircikli alanı ve bu alana düşen elementleri belirlemeye çalışmışlardır (Böker & arkadaşları, 2000; Senkel, 2010). Ulaşılmak istenilen bilgi her ne olursa olsun, temelde odaklanılan olgunun elementler arasındaki uzaklık olduğu ve özellikle birey açısından merkezi olan

elementlerin diğer elementlerle olan uzaklığının esas alındığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında öz-kimlik grafiğinin sağlamış olduğu tüm bilgi içeriklerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Öz-kimlik grafiğinin kuramsal ve uygulama alanı açısından sağlayabileceği bilgilerin işlevsel ve açıklayıcı olmasına karşın, bu tekniğin kullanıldığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Aşağıda ilgili literatür çerçevesinde bu çalışmaların bazıları yakından tanıtılmaya çalışılmıştır.

Mottram (1985), bugüne değin herhangi bir danışma veya psikoterapi hizmeti almamış 15 anoreksik ve 15 sağlıklı gönüllü öğrencinin öz-kimlik grafiklerini incelediği çalışmasında anoreksik hastaların anlamlı düzeyde daha sık ideal öz izolasyon, sosyal yabancılaşma (çifte izolasyon) ve öz-ideal öz uzaklığı yaşadıkları bulgulanmıştır. Yeme bozukluğu olanların beden imgesinin incelendiği bir başka çalışmada (Button & Warren, 2002), yeme bozukluğu olanlarda öz ve ideal özleri arasındaki uzaklığın yeme bozukluğu olmayanlara göre anlamlı düzeyde daha uzak olduğu ortaya konmuştur. Yine anoreksik ve bulimik hastaların öz-kimlik grafiği aracılığıyla karşılaştırıldığı bir çalışmada (Brokenhagen, & ark. 2008) her iki hastalık grubundakilerin beden imgelerinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde anoreksik ve in vitro fertilizasyon (dış ortamda –tüp içinde– döllenme) hastalarının karşılaştırıldığı bir çalışmada (Brokenhagen, & ark. 2005), bu iki hastalık grubundakilerin bedenle ilişkili öz-kimlik grafiklerinin anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymuştur. Brokenhagen ve arkadaşlarına (2005; 2008) göre, öz-kimlik grafiği, bedene ilişkin bilişteki imajın yapısı ve bedenin kabul düzeyi ile birlikte her bir beden bölümünün benlikle ne şekilde bütünleştirildiği ile ilgili bir tabloyu ortaya koymaktadır.

Axford & Jerom (1986), depresyon tanılı ve dâhiliye (kontrol grubu – psikiyatrik tanısı olmayan) hastalarının öz-değerliklerini öz-kimlik grafiği aracılığıyla karşılaştırdıkları çalışmalarında depresyonu olan hastaların, kontrol grubundaki hastalara göre anlamlı düzeyde daha fazla öz-ideal öz uzaklığı gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Buna karşın diğer psikiyatrik tanı grupları (kaygı veya kişilik bozukluğu) ile karşılaştırıldıklarında, depresyon tanılı hastaların öz-kimlik grafikleri ile ilgili anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Ancak yine de bu çalışmada depresif hastaların daha sık öz-ideal öz uzaklığı ve öz izolasyon gösterdikleri bulgulanmıştır. Depresyon hastalarının sağlıklı grup ile karşılaştırıldığı bir çalışmada (Feixas, Erazo-Caicedo, Harter & Bach, 2008), depresyon tanısı almış olanların kendilerini ve başkalarını daha olumsuz ve de kendilerini başkalarından daha farklı algıladıkları

ortaya konmuştur. Bununla birlikte depresyon tanılı hastaların kontrol grubunda yer alan kimselere göre kendilerini ve başkalarını daha az sayıdaki yapı ile betimledikleri belirlenmiştir (Feixas, Erazo-Caicedo, Harter & Bach, 2008). Benzer bir şekilde Härtling (1998), çalışmasında depresyon tanısı almış olanların kontrol grubunu oluşturan sağlıklı bireylere göre anlamlı düzeyde daha çok öz-ideal öz uzaklığı gösterdiklerini bulgulamıştır.

Öz-kimlik grafiği incelendiği çalışmaların ağırlıklı olarak klinik alanda veya sağlık alanında yürütüldüğü görülmektedir. Hiç kuşkusuz bu anlaşılabilir bir durumdur; çünkü öz-kimlik grafiği aynı zamanda bir tanılama aracıdır. Bu tanılama aracılığıyla bireyin öz elementleri arasındaki uzaklık, dolayısıyla öz-değeri veya benlik saygısı saptanabilmektedir. Oysa klinik tanı almamış olan bireylerin öz-kimliklerinin bu yolla incelenmesinin psikolojik danışma veya psikoloji alanına büyük katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu vurguya karşın, klinik olmayan grup ile çalışılmadığını söylemek mümkün değildir. Nitekim erken, orta ve geç ergenlik yaş aralıklarında bulunan bireylerin öz-kimlik grafiklerinin incelediği bir çalışmada (Strachan & Jones, 1982) orta ergenlikte bulunan ergenlerin güncel özleri ile ideal özleri arasındaki mesafenin diğer iki gruba (erken ve geç ergenlik) kıyasla anlamlı düzeyde daha uzak olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmada test edilen denencelerden biri de, ebeveynlerle özdeşimin yaşa bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığıdır; elde edilen bulgu, ebeveynlerle özdeşimin artan yaşa bağlı olarak azaldığı yönündedir. Sağlıklı öğrencilerin öz-kimlik sistemlerinin incelendiği bir başka çalışmada (Henry, 1987), öğrencilerin öz-kimlik sistemindeki bütün zayıf benlik entegrasyon türlerini gösterdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerde izolasyonun tüm türlerinin (öz izolasyon, ideal öz izolasyonu, çifte izolasyon) olduğu ve bunların zaman zaman öz-ideal yakınlığı veya öz-ideal öz uzaklığı ile kombine oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve teknikleri, araştırma grubu (katılımcılar), araştırma sürecinde gerçekleştirilen işlem basamakları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel vaka analizi modelinde ele alınmakla birlikte, betimsel ve çoklu vaka çalışması olarak tasarlanmıştır. “Hipotezlerin sınandığı tek vaka (olgu) çalışmalarında her bir bireyin belirli bir özelliği veya davranış kalıpları test edilmektedir; ancak bir vaka için yapılan sınama kendi içerisinde değerlendirilmektedir” (Bortz & Döring, 2006; s. 580). Vaka analizi çalışması, bir evrene istatistiksel genellemeler yapmak yerine analitik genellemeler yaparak kuramsal önermelerde bulunmayı hedeflemektedir (Yıldırım & Şimşek, 2005). Dolayısıyla elde edilen bulgular genellenebilir (nomotetik) olma özelliği taşımadığından, bu araştırma iç geçerliğe odaklanılan idiyografik karakterde bir araştırmadır (Bortz & Döring, 2006). Hussy, Schreier ve Echterhoff’a (2013) göre, tekil bir araştırma birimi (ilkesel olarak tek bir birey) açısından bir veya daha fazla sayıdaki bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenin etkileri inceliyorsa ***nicel vaka (olgu) analizinden*** söz edilmektedir. Bu tip bir araştırma deseni tekrarlı gözlem yapılmasını olanaklı kılan, yüksek kontrollü koşulları sağlamaktadır.

Psikoloji ve psikolojik danışma alanında ***betimsel vaka çalışmalarına*** sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Vaka analizi çalışmasının bu türünde belli bir kuramsal görüşü doğrulamak (veya yanlışlamak) için vaka ayrıntılı olarak incelenmektedir. Vaka analizi özü itibariyle, tek bir bireyin incelenmesini önceller; fakat eğer birden fazla birey vaka analizi yoluyla inceleniyorsa buna ‘***çoklu vaka çalışması***’ adı verilmektedir (Hussy ve ark., 2013). Nitekim bu araştırmada birden çok birey vaka analizi yoluyla incelendiği için çoklu vaka çalışması olarak nitelendirilebilir.

Bortz ve Döring’e (2006) göre, doğa bilimleri veya temel bilimler genellenebilir yasa düzeyinde (nomotetik yaklaşım) bilgiye ulaşmayı hedefler. Buna karşın analiz birimi insan olan araştırmalar, tekil tarihsel olayları veya kültürel ürünleri betimlemek için “kişiye özgü bilgiye ulaşma” (idiyografik yaklaşım) çabasını da ortaya

koymaktadır. Hussy ve arkadaşlarına (2013) göre, ideal olan, yüzeysel ancak genel geçer bilgiye (nomotetik yaklaşım) ulaşmakla birlikte; birey hakkında derinlikli veya kapsayıcı bilgiye (idiyografik yaklaşım) de ulaşmaktır. Temsil gücü yüksek bilgi, araştırmanın grup düzeyi ile ilişkiliyken, tekli vaka düzeyi klinik veya uygulama sahası ile ilişkilidir (Hussy & ark., 2013). İki yaklaşım arasındaki en temel fark, nomotetik yaklaşımın daha ağırlıklı olarak dış geçerlilik, idiyografik yaklaşımın ise ağırlıklı olarak iç geçerlilik üzerinde durmasıdır. Bu çalışma bu ideal koşulları karşılamaktan çok, bugüne dek ihmal edilmiş olan idiyografik yaklaşımı ortaya koymaktadır. Tekli veya çoklu vaka analizi çalışmaları idiyografik yaklaşımın hayata geçirilmesine olanak tanımaktadır. Bu sebepler göz önüne alındığında vaka analizi yaklaşımının nesnellikten ziyade öznel bir karakter taşıdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Rowley (2002), vaka analizi yönteminin diğer yöntemlere kıyasla daha öznel bir yapıda olduğunu savunmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

3.2.1. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), A.B.D.'de Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiş olup, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini belirleyen bir ölçme aracıdır. Ölçek**,** Epstein tarafından 1983'te geliştirilmiş, Türkçe'ye Bulut (1990) tarafından uyarlanmış, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği, bilinen grupların karsılaştırılması tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Ölçek, yedi alt boyuttan ve toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Her madde, aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmiştir ve her cümle yedi alt boyuttan birine aittir. Yedi alt boyutun altı tanesi Mc Master'in Aile İşlevleri Modelinin alt boyutları olup, aile işlevlerindeki her bir sorun alanını tek tek ele almakta sonradan eklenen yedinci boyut da, genel işlevlere odaklanmaktadır. Soruların bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları ise sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır.

Ölçeğin alt ölçekleri, alt ölçeklerin maddeleri ve ölçtükleri alanlar şu şekilde sıralanmıştır:

1. **Problem Çözme (Problem Solving):** Problem Çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır. Sorunun ortaya çıkışından çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar. Bu alt ölçek 6 maddeden oluşmaktadır. 2,12,24,38,50,60.
2. **İletişim (Communication):** İletişim, aile üyeleri arasında bilgi alışverişi olarak tanımlanmaktadır. İletişim alt ölçeği ile ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı, ölçülmek istenmektedir. Etkili iletişimin açık ve dolaysız olması gerektiği, üyeler arasındaki sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durmaktadır. Dokuz maddeden oluşan bu alt ölçeğin maddeleri şunlardır: 3,14,18,22,29,35,43,52,59.
3. **Roller (Roles):** Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan kalıplardır. Bu alt ölçek, ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklanmıştır. Ayrıca, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirip getirilmemesini de içermektedir. Bu alt ölçek on bir maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 4,8,10,15,23,30,34,40,45,53,58.
4. **Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness**): Aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Bu ölçek sevgi, mutluluk, neşe gibi refahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi olumsuz yaşantı veren duyguları da içermektedir. Bir başka deyişle, bu işlevini yerine getirebilen bir ailede, aile üyeleri her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya ya hareketlerle ifade edebilirler. Altı maddeden oluşan bu alt ölçeğin maddeleri şunlardır: 9,19,28,39,49,57.
5. **Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement):** Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, sevgi ve bakımı içerir. En sağlıklı aileler birbirleri ile orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun; az ilgilenme ise, birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir. Yedi maddeden oluşan bu alt ölçeğin maddeleri şunlardır: 5,13,25,33,37,42,54.

6. **Davranış Kontrolü (Behaviour Control):** Davranış kontrolü, aile üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da ele alınmaktadır. Bu alt ölçek dokuz maddeden oluşmuştur: 7,17,20,27,32,44,47,48,55.
7. **Genel Fonksiyonlar (General Function):** Yukarıda ifade edilen altı alt ölçeği de kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamış olan bu alt ölçek, ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. 12 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 1,6,11,16,21,26,31,36,41,46,51,56.

ADÖ'de bu yedi alt ölçeğin yanı sıra ayrıca toplam puan üzerinden bir değerlendirme yapılmamaktadır. 12 yaş üzerindeki tüm aile bireylerine uygulanabilen bu ölçekte puanlar 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir ve 2.00'nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidiş olduğunu göstermektedir.

ADÖ'nün puanlaması Aynen Katılıyorum (1), Büyük Ölçüde Katılıyorum (2), Biraz Katılıyorum (3), Hiç Katılmıyorum (4) olmak üzere 4'lü likert derecelendirme tipindedir. Bazı maddeler olumlu, bazıları olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan, bazı sorularda "aynen katılıyorum" cevabı; diğer bazılarında da "hiç katılmıyorum" cevabı sağlıklı olmayı göstermektedir.

Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışması Bulut (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile ADÖ boşanma sürecinde olan 25 kadın ve erkek ile 25 normal evlilik sürecindeki kişilere uygulanmış, her iki gruptan elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığı t testi ile, incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda her iki grup arasında, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçekleri için $p<.001$ düzeyinde davranış kontrolü için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur (Bulut, 1993).

Ölçeğin uyum geçerliliği için ADÖ halen evli bulunan 25 kişiye Evlilik Yaşam Ölçeği ile birlikte uygulanmıştır. Evlilik Yaşam Ölçeği 10 sorudan oluşan, kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğundan, ADÖ'nün sadece "Genel Fonksiyonlar" alt ölçeği ile karşılaştırılmıştır. Deneklerin her iki ölçekten aldıkları puanlar üzerinden hesaplanan Pearson-momentler çarpımı korelasyon katsayısı. 66'dır ($p<.001$).

Ölçek, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencileri ve çalışanlarından meydana gelen 51 kişiye üç hafta ara ile iki kez uygulanarak katılımcıların ADÖ'nün her iki uygulamasından aldıkları puanlar arasındaki ilişki Pearson-momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Test tekrar test güvenirliği açısından alt ölçekler için güvenirlik katsayısının .62 ile .90 arasında değiştiği bulgulanmıştır. İç tutarlılık açısından bakıldığında Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ise problem çözme için .80; iletişim için .71; roller için .42; duygusal tepki verebilme için .59; gereken ilgiyi gösterme için .38; davranış kontrolü için .52; genel işlevler için ise .86 olarak saptanmıştır (Bulut, 1993). Katılımcıların ADÖ'nün tüm alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalaması Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalaması

		Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterme	Duygu Kontrolü	Genel İşlevler
Aile İşlevselliği Olmayan	Olgu No 1.	3,67	2,89	2,09	3,5	3,29	2,11	2,67
	Olgu No 2.	3,17	2,22	2,27	2,83	2,71	2,11	2,75
	Olgu No 3.	2,5	2,89	2,36	3,17	2,29	2,44	2,75
	Olgu No 4.	3	3,44	2,09	3,17	2,14	2,11	3,33
	Olgu No 5.	3,5	2,89	2,45	2,83	2,14	2,22	2,58
	Olgu No 6.	2,67	2,44	2,18	2,33	2,29	2,67	2,42
	Olgu No 7.	2,5	2,44	2,45	3	2,14	2,11	2,17
	Olgu No 8.	3	2,67	2,45	2,83	2,57	2,22	2,17
Aile İşlevselliği Olan	Olgu No 9.	1,5	1,56	1,55	1,67	1,86	1,89	1,25
	Olgu No 10.	1	1,33	1,82	1,17	1,43	1,78	1
	Olgu No 11.	1,67	1,67	1,82	1,67	1,86	1,67	1,08
	Olgu No 12.	1,33	1,22	1,55	1,67	1,71	1,89	1
	Olgu No 13.	1,33	1,89	1,73	1,83	1,86	1,67	1,42
	Olgu No 14.	1,33	1,33	1,91	1,17	1,86	1,89	1,33
	Olgu No 15.	1,67	1,22	1,55	1,33	1,71	1,78	1
	Olgu No 16.	1,67	1,67	1,82	1,67	1,71	1,89	1,42

3.2.2. Repertuar Ağı Tekniği

Kelly (1955), tarafından temellendirilen repertuar ağı tekniği, bireylerin kişisel yapı sisteminin nasıl çalıştığını ve bu yapılar ile bireylerin deneyimleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir (Allen; Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006). Temeli yapılandırılmış görüşme formatına dayandırılmış bu teknik, farklı işlem basamaklarından oluşturulmuştur (Fransella, Bell & Bannister, 2004). Bu işlem basamakları genel olarak; (a) elementlerin veya araştırma öğelerinin belirlenmesi, (b) elementlerin karşılaştırılması yoluyla kişisel yapıların ortaya çıkartılması, (c) her bir yapı açısından tüm elementlerin derecelendirilmesi olarak kabul edilmektedir.

A. **Elementlerin Belirlenmesi**

Kişisel yapılar kuramından yola çıkan Bartholomew (1993), insanın kendine yönelik benlik tasarımının veya öz-değerlendirmesinin, ancak başkalarına yönelik değerlendirme ile belirlenebileceğini ileri sürmektedir. Bir diğer ifade ile, öz elementler olarak adlandırılan güncel, ideal ve sosyal öz ile ilgili değerlendirme, kişi açısından anlamlı olan bireyler ve bu bireylere ilişkin değerlendirme çerçevesinde mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada üç öz elementle (güncel öz, idea öz, sosyal öz) birlikte, gerçek kişileri temsil eden ve kişinin yaşamında – olumlu veya olumsuz – anlamda etki bırakabileceği düşünülen “annem”, “babam”, “kardeşim”, “iyi anlaştığım biri”, “iyi anlaşamadığım biri”, “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementleri belirlenmiştir.

B. **Kişisel Yapıların Elde Edilmesi**

Belirlenen bu 10 elementten üçünün karşılaştırılması yapılmış ve elementler arasındaki benzerlik üzerinden iki kutuplu (sıcak - soğuk, anlayışlı - anlayışsız gibi) kişisel yapılara ulaşılmıştır (bu basamakta yapılan uygulama bu bölümdeki işlem başlığı altında detaylı olarak açıklanmıştır. Element sayısı 10 olduğundan, her bir katılımcı için 10 adet iki kutuplu yapıya ulaşıncaya dek bu işlem devam ettirilmiştir. Zafer adlı (12 Numaralı) katılımcının kişisel yapılarının gösterildiği Repertuar Ağı Formu Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Olgu No. 12'nin Kişisel Yapılarının Gösterildiği Repertuar Ağı

Ben	İdeal Ben	Sosyal Öz	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	İyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	**Yapı**	**Karşıt Yapı**
	X	X						O		sakin	telaşlı
		X			X		O			içekapanık	sosyal
				O		X		X		anlayışlı	anlayışsız
X	O		X							hayalci	gerçekçi
				X	X				O	güvenilir	güvenilmez
	X		O				X			komik	komik değil
X					X	O				empatik	empatik değil
	O						X		X	sert, katı	yumuşak
O				X		X				öfkeli	öfkeli değil
	O	X					X			korkak	cesur

C. Her bir Yapı Açısından Tüm Elementlerin Derecelendirilmesi

Katılımcıların kişisel yapıları ortaya çıkarıldıktan sonra, araştırmacı bu kez katılımcılara, üzerinde sadece elementlerin ve katılımcıların kendilerinin oluşturduğu kişisel yapılarının yazılı olduğu formu vermiş ve her bir yapı açısından tüm elementleri değerlendirerek 1 ile 5 arasında derecelendirmelerini istemiştir. Katılımcılara verilen bu formda ortaya çıkan kişisel yapılardan olumsuz olanlar sol sütuna, olumlu olanlar sağ sütuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Düşük değerler elementlerin karşıt kutupta (olumsuz), yüksek değerler ise elementlerin benzerlik kutbunda (olumlu) sınıflandırıldığı anlamına gelmektedir. Tüm elementlerin her bir yapı açısından değerlendirilmesinden sonra veri analizine geçilmiştir. Zafer adlı katılımcının repertuar ağında bulunan elementleri kişisel yapıları açısından derecelendirdiği Repertuar Ağı Formu Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Olgu No. 12'nin Derecelendirilmiş Repertuar Ağı Örneği

	Ben	İdeal Ben	Sosyal Öz	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	İyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	
telaşlı	4	5	4	4	3	4	3	3	2	3	sakin
içekapanık	3	4	3	2	3	3	3	4	4	3	sosyal
anlayışsız	4	5	4	4	3	4	4	3	3	2	anlayışlı
hayalci	2	5	3	2	3	2	3	3	2	3	gerçekçi
güvenilmez	5	5	5	5	5	5	5	4	4	3	güvenilir
komik değil	4	4	4	3	3	3	3	4	3	2	komik
empatik değil	4	4	4	4	3	4	3	3	3	2	empatik
sert, katı	3	4	3	3	3	3	2	3	3	4	yumuşak
öfkeli	3	4	3	3	3	3	2	3	3	4	öfkeli değil
korkak	1	1	1	2	2	2	3	3	3	3	cesur

3.2.3. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcı grubunun sosyo-demografik nitelikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından araştırma değişkenleriyle ilgili yapılandırılmış bir "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Bu formda, araştırmaya katılan öğrencilerin; yaş, kardeş sayısı, cinsiyet, anne-babanın hayatta olma ve birliktelik durumu, anne-baba eğitim durumu, ailenin gelir düzeyi ve öğrencinin akademik başarı durumu gibi toplam 8 maddelik sorular yer almaktadır.

3.3. Araştırma Grubu (Katılımcılar)

Katılımcıları, 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında Adana İli Çukurova İlçesine bağlı, farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeye sahip ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü, Hasan Adalı Anadolu Lisesinde 11. sınıfa devam eden, tek kardeşe sahip 97 öğrenci arasından Aile Değerlendirme Ölçeğinin (ADÖ) tüm alt boyutlarında ailesini en fazla işlevsel algılayan 8 ve tüm alt boyutlarda en fazla işlevsel algılamayan

8 öğrenci olmak üzere 16 ergen oluşturmuştur. Yaş ortalamaları 17 olan öğrencilerin isimleri gizliliklerini korumak için araştırmada değiştirilmiştir.

Bu araştırmada katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir; zira bu çalışmanın yapısından ve özelliklerinden kaynaklanan nedenler, ölçüt örnekleme tekniğinin kullanılmasını gerektirmiştir. Neuman (2007), ölçüt örnekleme tekniğinin, araştırmacı tarafından, bir durumla ilgili derinlemesine inceleme için belirli örnek olay türleri belirlenmek istediğinde kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu araştırma örneklemi için katılımcı olma ölçütü, ergenlik döneminde bulunuyor olmak; tek kardeşe sahip olmak ve Aile Değerlendirme Ölçeği'nin (ADÖ) tüm alt boyutlarından düşük veya yüksek puanlar almış olmaktır. Sonuç olarak, tek kardeşi olan ergenlik dönemindeki 97 öğrenciden 8'i ADÖ'nün tüm alt boyutlarından düşük puan almışken, 8'i de tüm alt boyutlardan yüksek puan alarak araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmuşlardır. Katılımcıların 7'sini (% 43.75) erkek; 9'unu (% 56.25) ise kız öğrenciler oluşturmuştur.

3.4. İşlem

Araştırmacı ilk olarak, Adana İli Çukurova İlçesi Hasan Adalı Anadolu Lisesi Psikolojik Danışmanı ile bağlantı kurmuş, gerekli izinler aldıktan sonra, ilgili okulun Psikolojik Danışmanıyla araştırma için gerekli katılımcı ölçütlerini karşılamak amacıyla 11. sınıfa devam eden ve tek kardeşe sahip öğrencileri belirlemiştir. Bu ölçütleri karşılayan 97 öğrenciye ulaşılmış ve çalışma hakkında bilgi verilerek gönüllü olup olmayacakları sorulmuştur. Belirlenen tüm öğrenciler araştırmacıya gönüllü olarak yardımcı olacaklarını belirtmişlerdir. 2014 yılının Mayıs ayında, gerekli izinler alındıktan sonra Hasan Adalı Anadolu Lisesi'nde ilk etapta belirlenen 97 öğrenciye Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulanmış ve bu öğrenciler içinden, araştırma ölçütüne giren kıstasları karşılayan (ADÖ'nün tüm alt ölçeklerinden düşük ve yüksek puan alan öğrenciler) 16 öğrenciyle Haziran ayı içerisinde görüşülmüş ve bu öğrencilerden repertuar ağı tekniğiyle veri toplanmıştır. Araştırmacı, saat 9.00 ile 14.00 arasında ilgili okulda bulunarak, katılımcıların, öğretmenlerinden izin almış ve katılımcıları randevu usulüne göre derslerinden sırayla alıp, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisinde görüşmeleri gerçekleştirmiştir.

Katılımcı öğrencilerden süreçte ses kaydı alınmasına izin verip vermeyecekleri sorulmuş ve ailesini işlevsel algılamayan bir kız öğrenci dışında kalan diğer 15 öğrenci

ses kaydı alınmasında bir sakınca olmadığını ifade ederek, ses kaydı alınmasına izin vermiştir. Her bir öğrenci ile yapılan çalışmanın süresi birbirinden farklılık göstermiştir. Görüşmelerin 24 dk. ile 41 dk. arasında değiştiği görülmüştür.

Çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme formatında olması ve çalışmada kullanılan repertuar ağı tekniğinin katılımcılar için yeni ve yabancı bir teknik olması sebebiyle, katılımcıların bazılarının sürecin başında çalışmayı anlamakla ilgili sıkıntılar yaşadıkları gözlenmiştir. Bu noktada katılımcıların zihninde çalışmayla ilgili netlik kazandırmak amacıyla araştırmacı tarafından terapötik iletişim öğeleri ve bazı danışmanlık becerileri (içerik - duygu yansıtmaları, soru sorma, somutlaştırma, empatik tepki vb.) kullanılmıştır. Ayrıca, anlamakta zorluk çeken katılımcılar için süreç ikinci bir kez daha anlatılarak ve örnekler verilerek daha iyi kavramaları sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama sürecinde dakikalar ilerledikçe katılımcıların çalışmayı daha iyi anladıkları ve kişisel yapılarını ortaya çıkaracak yöntemde daha seri, daha aktif rol aldıkları gözlenmiştir.

Elementlerin Üçlü Karşılaştırılmasıyla Kişisel Yapılara Ulaşılması

Araştırmacı her bir katılımcıya, bu araştırma için oluşturulmuş elementlerin yazılı olduğu ve “yapı” “karşıt yapı” sütunlarının boş bırakıldığı A3 boyutundaki bir kâğıdı ve elementlerin yazılı olduğu, kredi kartı boyutlarında 10 adet kartı veri toplama sürecinden önce hazırlayarak randevu yerinde olmuştur. Uygulamayla ilgili bilgi verildikten ve bir iki örnek uygulama yapıldıktan sonra, katılımcıya kartları biraz karıştırıp masanın üzerine ters çevirerek bırakması söylenmiştir. Bu yönergelerin ardından, masada yan yana dizili duran on karttan üç tanesinin çekilmesi istenmiştir. Çekilen kartlar ters çevrilerek üzerlerinde yazan elementlerin neler olduğuna bakmaları ve bu elementlerin temsil ettiği kişileri düşünmeleri istenmiştir. Ardından katılımcıya, “Bu üç kişiyi düşündüğünde hangi ikisinde benzer (ortak) olan bir özelliğin karşıtı (zıttı) diğer üçüncü kişide bulunmaktadır?” ya da diğer bir deyişle “Hangi iki kişide var olan bir özellik, diğer kişide bulunmamaktadır?” gibi sorular sorulmuştur. Bu sorularda bahsedilen özelliğin, kişileri tanımlayabilecek kişilik özellikleri olabileceği gibi, o kişiye uyan herhangi bir sıfat da olabileceği ifade edilmiş ve bu anlamda zorlanan öğrencilere kolaylık olması açısından araştırmacı tarafından hazırlanan bir “sıfat listesi” sunulmuştur. Katılımcının ifade ettiği sıfatlardan ortak olanlar, yapı (benzerlik) sütununa yazılırken, farklı olanlar karşıt yapı (karşıtlık)

sütununa yazılmıştır. Bu işlem, on element olduğundan, her bir katılımcı için onar defa tekrarlanmış ve on adet yapı - karşıt yapı bulununcaya dek sürdürülmüştür. Aynı yapıları tekrar eden katılımcılar uyarılarak, yeni ve daha farklı yapılara ulaşılması gerektiği ifade edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken bilgisayar tabanlı analiz programı olan İNGRİD veri analizi programı kullanılmıştır. Bu analiz programı grafik analizini gerekli kılmaktadır. Tek denekli araştırma verilerinin analizi grafiksel analiz yoluyla yapılır (İftar & Tekin, 1997; s.60). Bu nedenle veriler, grafik analizleri aracılığıyla yorumlanmıştır. Bu araştırmadaki gibi vaka analizi araştırmalarının grafik yoluyla analiz edilmesinin önemli yararları bulunmaktadır. Grafik analizinin sağladığı temel yararlar şu şekilde ifade edilmiştir:

- Davranış değişikliği dinamik bir süreçtir. Araştırmacı gözlem sonuçlarını hemen grafikleştirmeye başlarsa, uygulanan davranış değiştirme programının etkililiği hakkında bir öngörüye sahip olur. Böylece, deney sürecinin bitmesini beklemeden yönteme ilişkin değişikliklere karar verebilir.
- Grafiksel analiz, istatistiksel analize kıyasla daha tutucu bir tekniktir. Bir davranış değiştirme programının etkililiğine karar verebilmek için daha büyük ve kararlı etkilerin gözlenmesini gerektirir.
- Grafikler, verilerin okuyucuya olduğu gibi ulaşmalarını sağlar. Dolayısıyla okuyucunun kendi yorumunu yapmasına olanak verir.
- Grafikler, deneklerin kendi performanslarını görmelerine olanak sağlayarak, deneklere geri bildirim verir (Alberto & Troutman, 1990; Cooper, Heron & Heward, 1987; Gelfand & Hartmann, 1984; Tawney & Gast, 1984; Akt: İftar & Tekin, 1997; s.66).

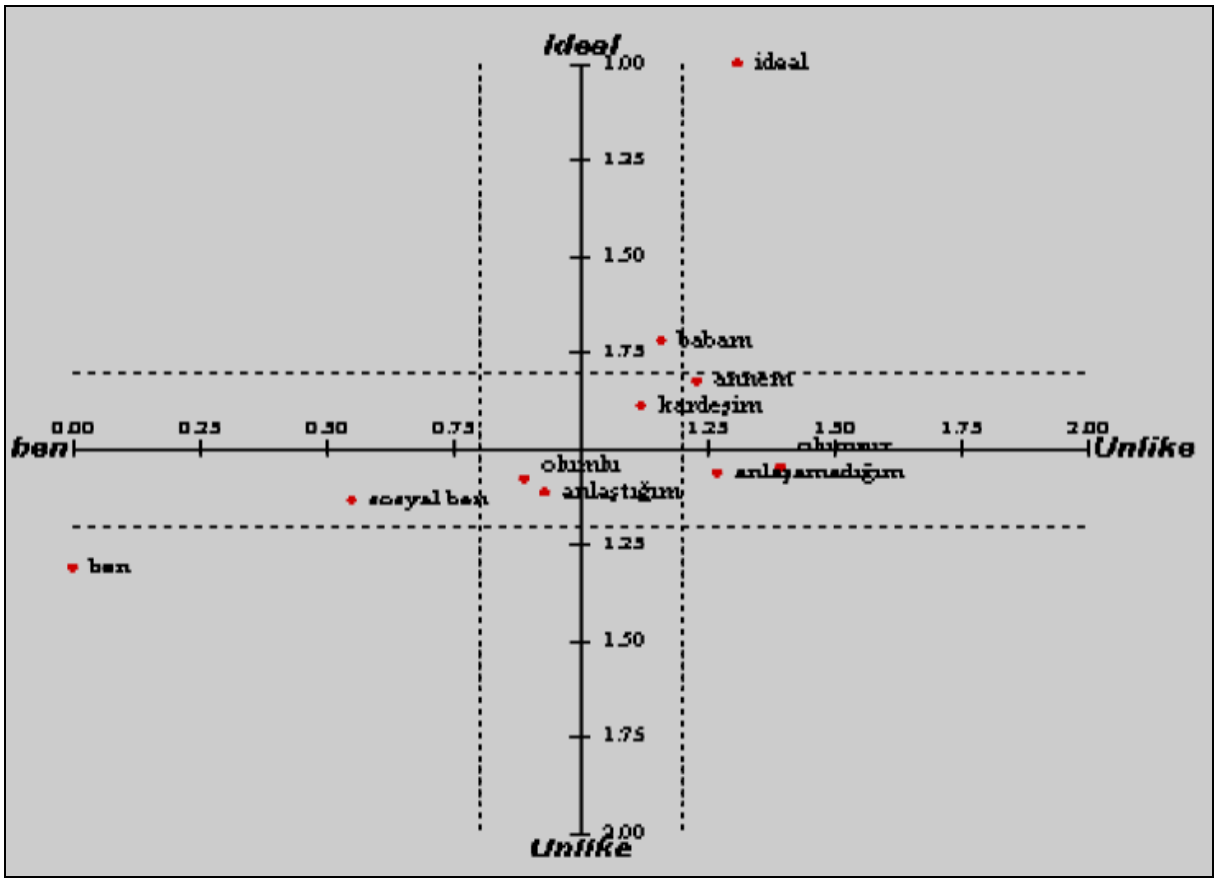
BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde ailesini işlevsel algılamayan ve ailesini işlevsel algılayan ergenlerin repertuar ağı tekniği aracılığıyla toplanan verilerinin analiz edilmesinin ardından oluşturulan öz-kimlik grafiklerine dair bulguların incelenmesine ve daha sonra bu ergenlerin öz-kimlik grafikleriyle ilgili bu bulguların özetlenmesine yer verilmiştir.

4.1. Aile İşlevselliği Olmayan Olguların Öz-Kimlik Grafikleriyle İlgili Bulgular

4.1.1. Olgu No 1 (Evin)

Şekil 2. Evin'in öz-kimlik grafiği

Tablo 4

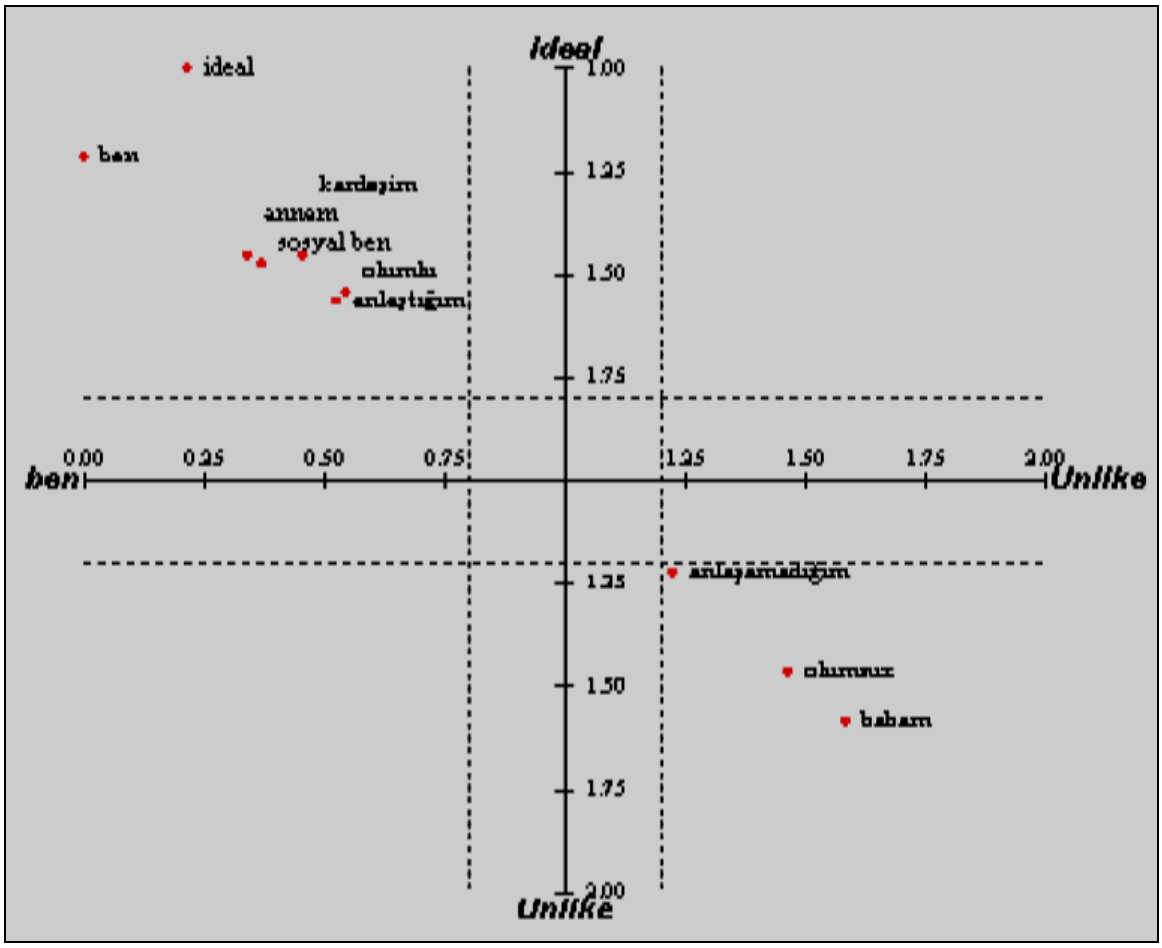
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 1)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.31
İdeal Öz	1.31	-
Sosyal Öz	0.55	1.14
Annem	1.23	0.83
Babam	1.16	0.72
Kardeşim	1.20	0.89
İyi Anlaştığım Biri	0.93	1.12
İyi Anlaşamadığım Biri	1.27	1.07
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.89	1.08
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.39	1.05

Evin'in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak idealleştirme alanında konumlandığı görülmektedir. Özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.31 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Evin'in benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.31). Evin'in güncel özünün ikircikli alanda konumlandığı ve öz gibi ikircikli alanda konumlanan sosyal özün (başkalarının kendisini ne şekilde algıladığına ilişkin öz düşüncesi) birbirine yakın bir şekilde konumlandıkları görülmektedir (aralarındaki uzaklık katsayısı 0.55'dir). Yukarıdaki grafik incelendiğinde "bugüne kadar beni olumlu etkilkeyen biri" ve "iyi anlaştığım biri" elementlerinin ikircikli alanda konumlandığı; fakat bu elementlerin "babam" elementi ile birlikte farksızlık alanına düştükleri görülmektedir. Kabul alanında hiçbir elementin konumlanmamış olduğu görülmektedir. Ayrıca ideal öze en yakın konumlanan element, "babam" elementi olmuştur. (aralarındaki uzaklık katsayısı 0.72'dir).

Tüm bu veriler ışığında, Evin için, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris ve Norris, 1976) *"çifte izolasyon (sosyal yabancılaşma)"* gösterdiği söylenebilir. Çifte izolasyona göre en fazla iki elementin öz ve ideal öze 0.8 değerinden daha küçük bir değerle yakın olması gerekmektedir. Evin'in bulguları incelendiğinde sadece birer elementin bu iki öz elementine 0.8'den daha küçük bir değerle yakın olduğu görülmektedir. Sosyal öz elementinin "öz" ve "babam" elementinin "ideal öz" elementlerine 0.8'den daha yakın olduğu görülmüştür.

4.1.2. Olgu No 2 (İnci)

Şekil 3. İnci'nin öz-kimlik grafiği

Tablo 5

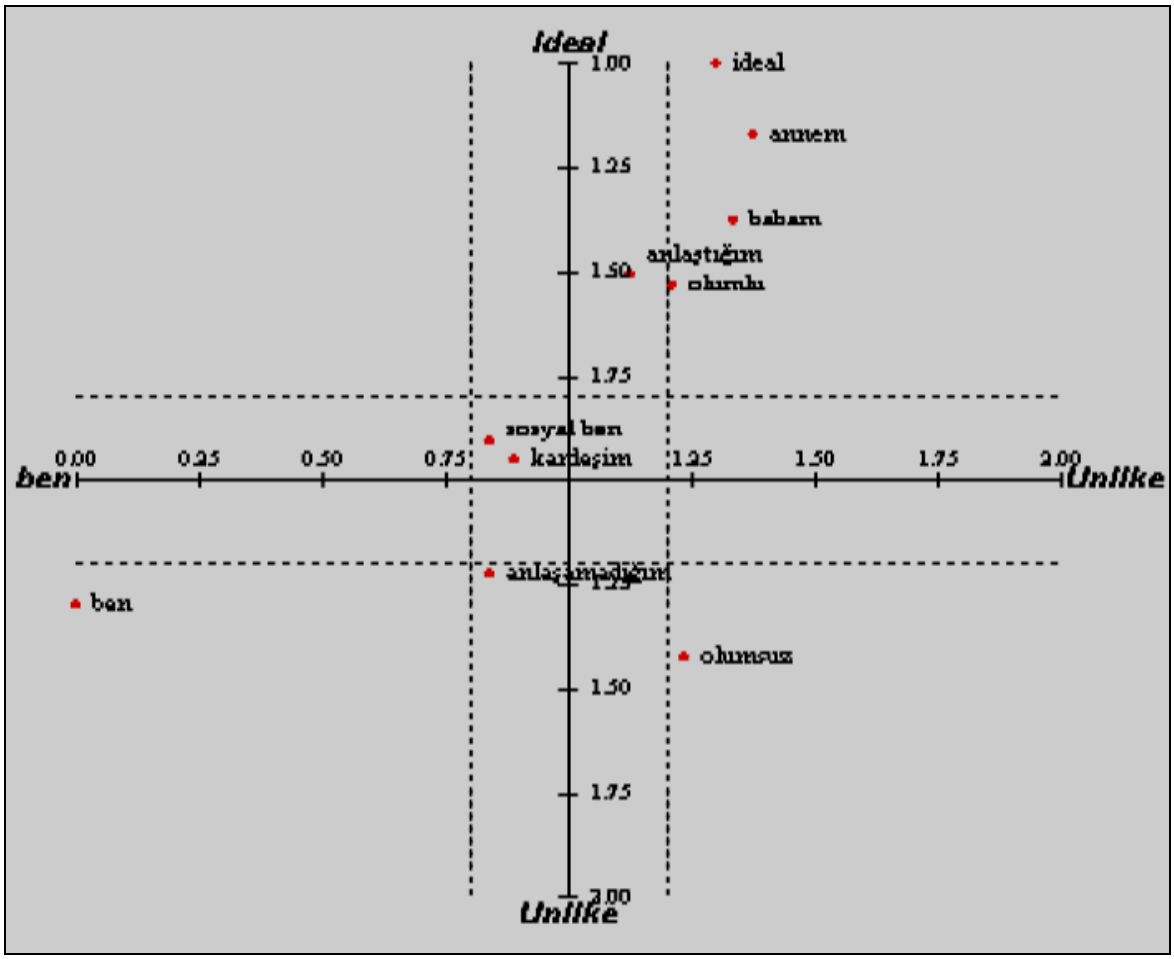
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 2)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.21
İdeal Öz	0.21	-
Sosyal Öz	0.37	0.48
Annem	0.34	0.45
Babam	1.58	1.58
Kardeşim	0.45	0.45
İyi Anlaştığım Biri	0.52	0.56
İyi Anlaşamadığım Biri	1.23	1.23
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.54	0.54
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.46	1.46

İnci’nin öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak kabul alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.21 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı İnci’nin benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (0.21 < 0.68). İnci’nin özünün kabul alanında konumlandığı görülmektedir; bütün elementler içerisinde güncel öze en yakın olan elementin “ideal öz” olduğu görülmektedir. Kabul alanında konumlanan diğer elementlerin; “kardeşim”, “annem”, “sosyal öz”, “iyi anlaştığım biri” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” olduğu gözlenmiştir. Ayrıca elementlerden hiçbirinin idealleştirme ve ikircikli alanda ve farksızlık alanında konumlanmadığı gözlenmiştir. Öz ve ideal öze en uzak konumlanmış olan elementin çatışma alanında bulunan “babam” elementinin olduğu görülmektedir (her iki öz elementine uzaklığı 1.58’dir). Bununla birlikte “iyi anlaşamadığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz yönde etkileyen biri” elementlerinin çatışma alanında konumlandığı görülmüştür.

Tüm bu veriler ışığında, İnci için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birine girmediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Tersinden ifade edilecek olunursa İnci, *“benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur”*. Kişinin benlik entegrasyonu oluşturmasında kuşkusuz ailenin önemli ağırlığı vardır; ancak ailenin işlevsel olması bireyin benlik bütünlüğünü oluşturması için tek kıstas değildir. Her ne kadar ailesini işlevsel algılamasa da, İnci’nin kendisini ailede yakın gördüğü kimseler mevcuttur. Muhtemelen İnci’nin ailesini işlevsel algılamamasında babasının ve amcasının (kendisini bugüne değin olumsuz etkileyen biri) etkisi olduğu söylenebilir; zira her ikisini de çatışma alanına konumlandırdığı görülmektedir.

4.1.3. Olgu No 3 (Ayşe)

Şekil 4. Ayşe'nin öz-kimlik grafiği

Tablo 6

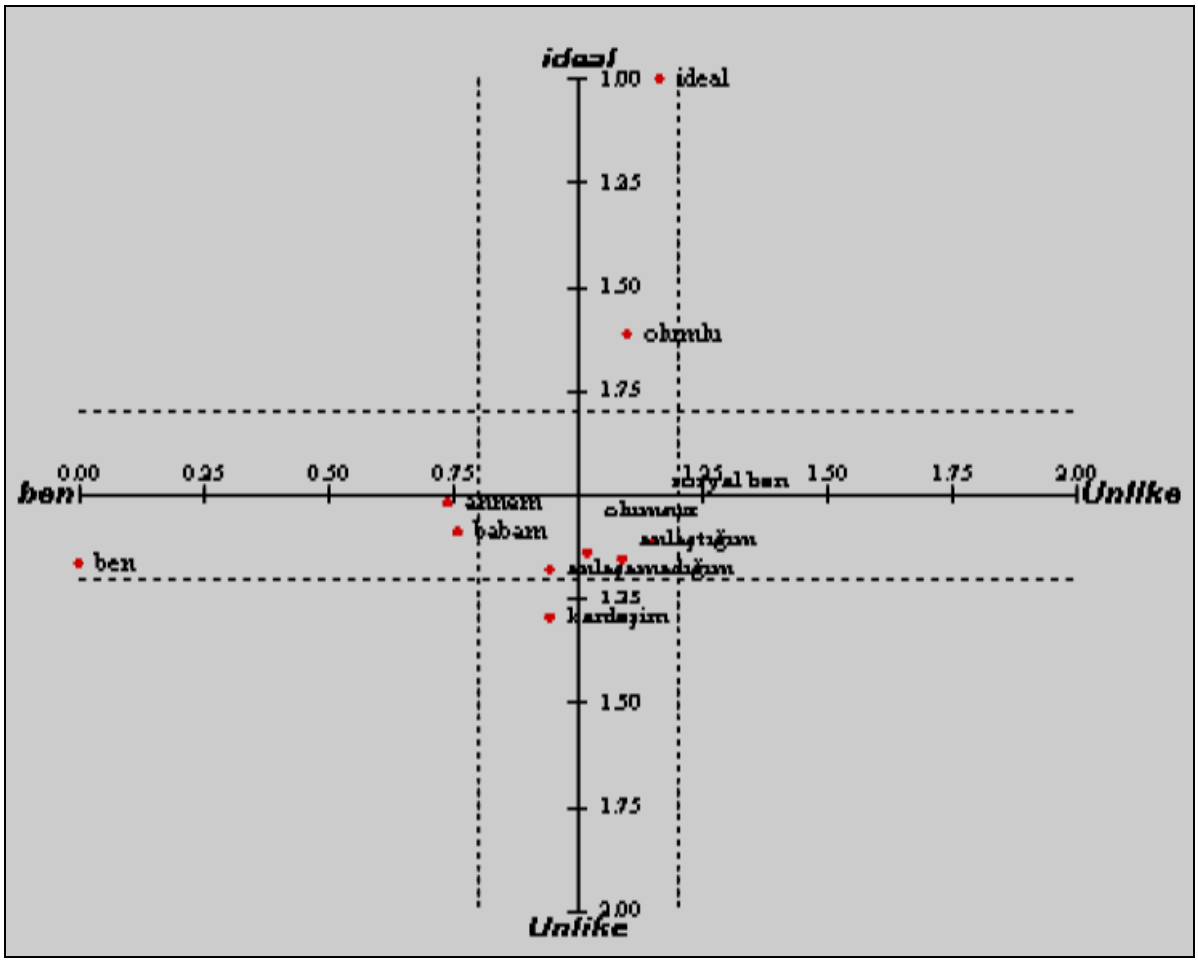
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 3)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.30
İdeal Öz	1.30	-
Sosyal Öz	0.84	0.90
Annem	1.37	0.17
Babam	1.33	0.38
Kardeşim	0.89	0.95
İyi Anlaştığım Biri	1.13	0.50
İyi Anlaşamadığım Biri	0.84	1.22
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	1.21	0.53
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.23	1.43

Ayşe’nin öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “idealleştirme” alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.30 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Ayşe’nin benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.30). Ayşe’nin güncel özünün “ikircikli” alanda konumlandığı görülmektedir; bütün elementler arasında güncel öze en yakın olan elementlerin ikircikli alanda konumlanan “anlaşamadığım biri” ve kabul alanında konumlanan “sosyal öz” elementlerinin olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık katsayısı 0.84’dür). Yukarıdaki grafik incelendiğinde, “kardeşim” ve “sosyal öz” elementlerinin “kabul” alanında konumlandığı ve bu elementlerle birlikte “iyi anlaştığım biri”, “iyi anlaşamadığım biri” elementlerinin farksızlık alanına düştükleri görülmektedir. Çatışma alanında “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementinden başka hiçbir elementin konumlanmamış olduğu ve elementlerin ağırlıklı olarak “idealleştirme” alanında konumlandıkları görülmektedir. Ayrıca ideal öze en yakın elementin, “annem” elementi olduğu görülmektedir (aralarındaki uzaklık katsayısı 0.17’dir).

Tüm bu veriler ışığında, Ayşe için, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) *“öz izolasyon”* gösterdiği söylenebilir. Öz-izolasyondan söz edilebilmesi için hiçbir elementin özle olan öklid uzaklığının 0.8’den küçük olmaması gerekir. Ayşe’nin öz-kimlik grafiği incelendiğinde hiçbir elementin, güncel öze bu denli yakın olmadığı gözlenmiştir. Öz izolasyonu olan bireyler ne olmadıklarını tanımlarken, ne olduklarını tanımlayamamaktadır. Bu kimseler kendilerini, ilgili diğerleri ile benzeştirmemekte veya onlarla benzersiz görmektedirler. Bireyin ifade ettiği yapılar açısından kendisine ilişkin tanımlaması diğer elementlere ilişkin yaptığı tanımlamalarla uyuşmamaktadır; daha doğrusu benzememektedir.

4.1.4. Olgu No 4 (Eyşan)

Şekil 5. Eyşan'ın öz-kimlik grafiği

Tablo 7

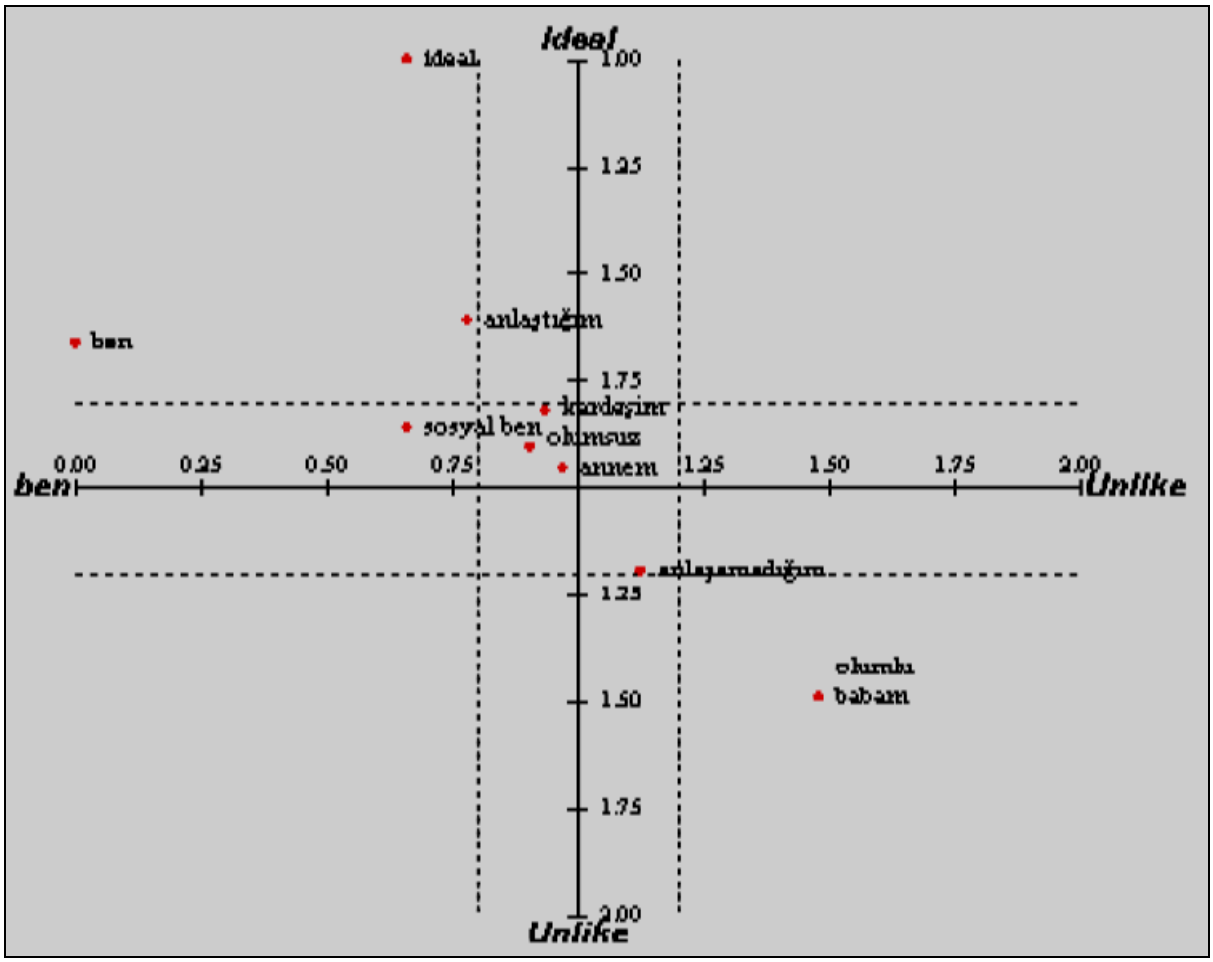
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 4)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.17
İdeal Öz	1.17	-
Sosyal Öz	1.15	1.12
Annem	0.74	1.02
Babam	0.76	1.09
Kardeşim	0.95	1.30
İyi Anlaştığım Biri	1.09	1.15
İyi Anlaşamadığım Biri	0.95	1.18
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	1.10	0.61
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.02	1.14

Eyşan’ın öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “çatışma” ve “ikircikli” alanda konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.17 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Eyşan’ın benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.17). Eyşan’ın güncel özününün “ikircikli” alanda konumlandığı görülmektedir; bütün elementler arasında güncel öze en yakın olan elementin yine ikircikli alanda konumlanan “annem” elementi olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık katsayısı 0.74’dür). Yukarıdaki grafik incelendiğinde, “ideal öz” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementlerinin idealleştirme alanında, geri kalan tüm elementlerin çatışma ve ikircikli alanda konumlandığı ve “annem”, “babam” elementleri dışındaki tüm elementlerin farksızlık alanına düştüğü görülmektedir. Ayrıca ideal öze en yakın elementin, “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementi olduğu görülmektedir (aralarındaki uzaklık katsayısı 0.61’dir).

Tüm bu veriler ışığında Eyşan’ın, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) *“çifte izolasyon (sosyal yabancılaşma)”* gösterdiği söylenebilir. Çifte izolasyon, öz ve ideal öz izolasyonlarının kombinasyonudur; buna göre en fazla iki elementin öz ve ideal öze 0.8 değerinden daha küçük bir değerle yakın olması gerekmektedir. Eyşan’ın bulguları incelendiğinde en az iki elementin bu iki öz elementine 0.8’den daha küçük bir değerle yakın olduğu görülmektedir. “Annem” ve “babam” elementleri öz ve “bugüne kadar beni olumlu yönde etkileyen biri” elementinin ideal öz elementine 0.8’den daha yakın olduğu görülmektedir.

4.1.5. Olgu No 5 (Kader)

Şekil 6. Kader'in öz-kimlik grafiği

Tablo 8

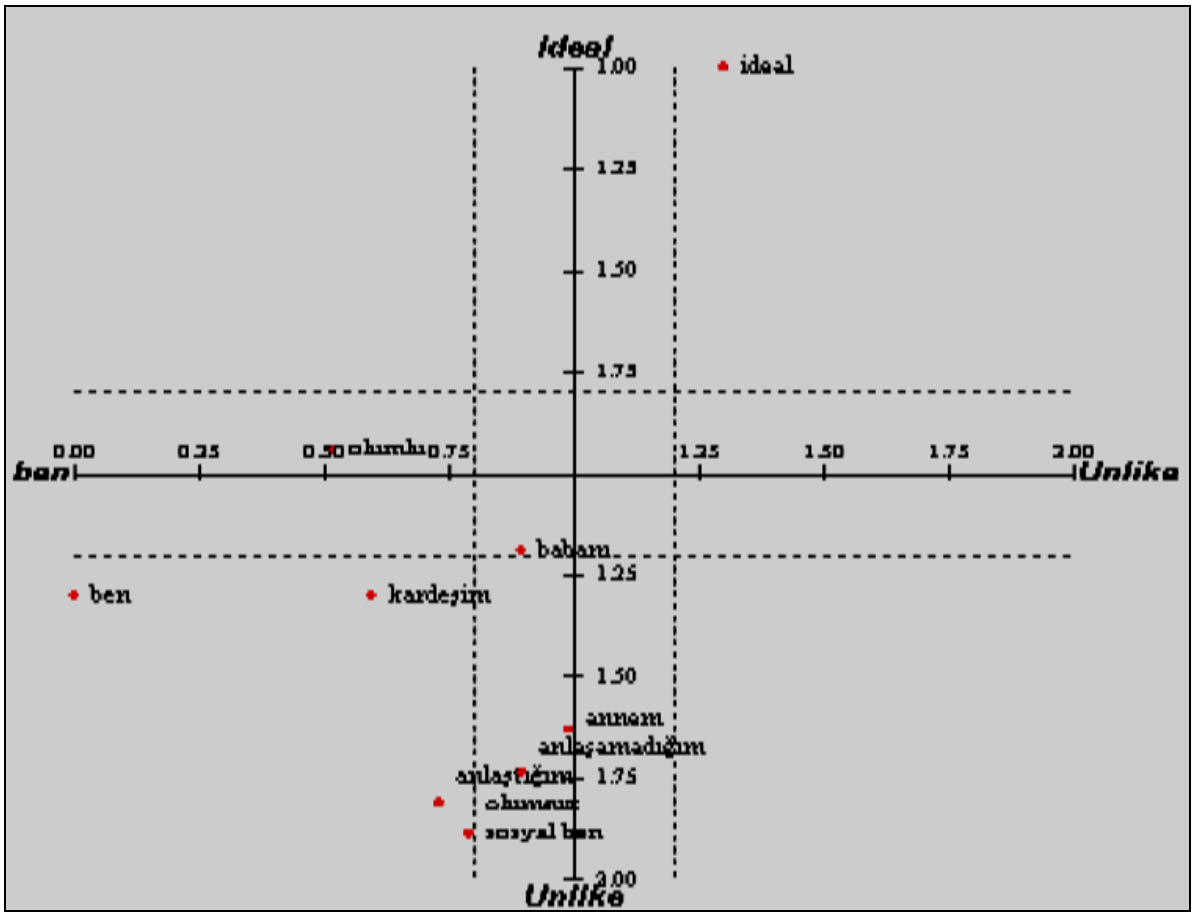
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 5)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.66
İdeal Öz	0.66	-
Sosyal Öz	0.66	0.86
Annem	0.97	0.95
Babam	1.48	1.49
Kardeşim	0.93	0.82
İyi Anlaştığım Biri	0.78	0.61
İyi Anlaşamadığım Biri	1.12	1.20
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	1.48	1.49
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	0.91	0.91

Kader’in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak kabul alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.66 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı, Kader’in benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (0.66 < 0.68). Kader’in özünün “kabul” alanında konumlandığı görülmektedir; bütün elementler içerisinde güncel öze en yakın olan elementlerin ideal öz ve sosyal öz olduğu görülmektedir (her iki elementin öze uzaklığı 0.66’dır). Kabul alanında konumlanan diğer elementlerin; “kardeşim”, “annem”, “iyi anlaştığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” olduğu gözlenmiştir. Ayrıca elementlerden hiçbirinin idealleştirme alanında ve ikircikli alanda konumlanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, “annem”, “kardeşim”, “iyi anlaşamadığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir. “Babam” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementlerinin öz ile uzaklığı 1.48’iken; aynı elementlerin ideal öze uzaklıkları 1.49 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu bu elementler, öz elementlerine en uzak konumlanmış olan elementlerdir.

Tüm bu veriler ışığında Kader için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birine girmediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Başka bir ifadeyle, Kader *“benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur”*. Kişinin benlik bütünlüğünü oluşturmasında kuşkusuz ailenin etkisi büyüktür; fakat ailenin işlevsel olması bireylerin benlik bütünlüğünün mutlaka oluşmasını sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Her ne kadar ailesini işlevsel algılamasa da, Kader’in kendisini ailesinde ya da köken ailesinde yakın gördüğü kimseler mevcut olabilir.

4.1.6. Olgu No 6 (Faruk)

Şekil 7. Faruk'un öz-kimlik grafiği

Tablo 9

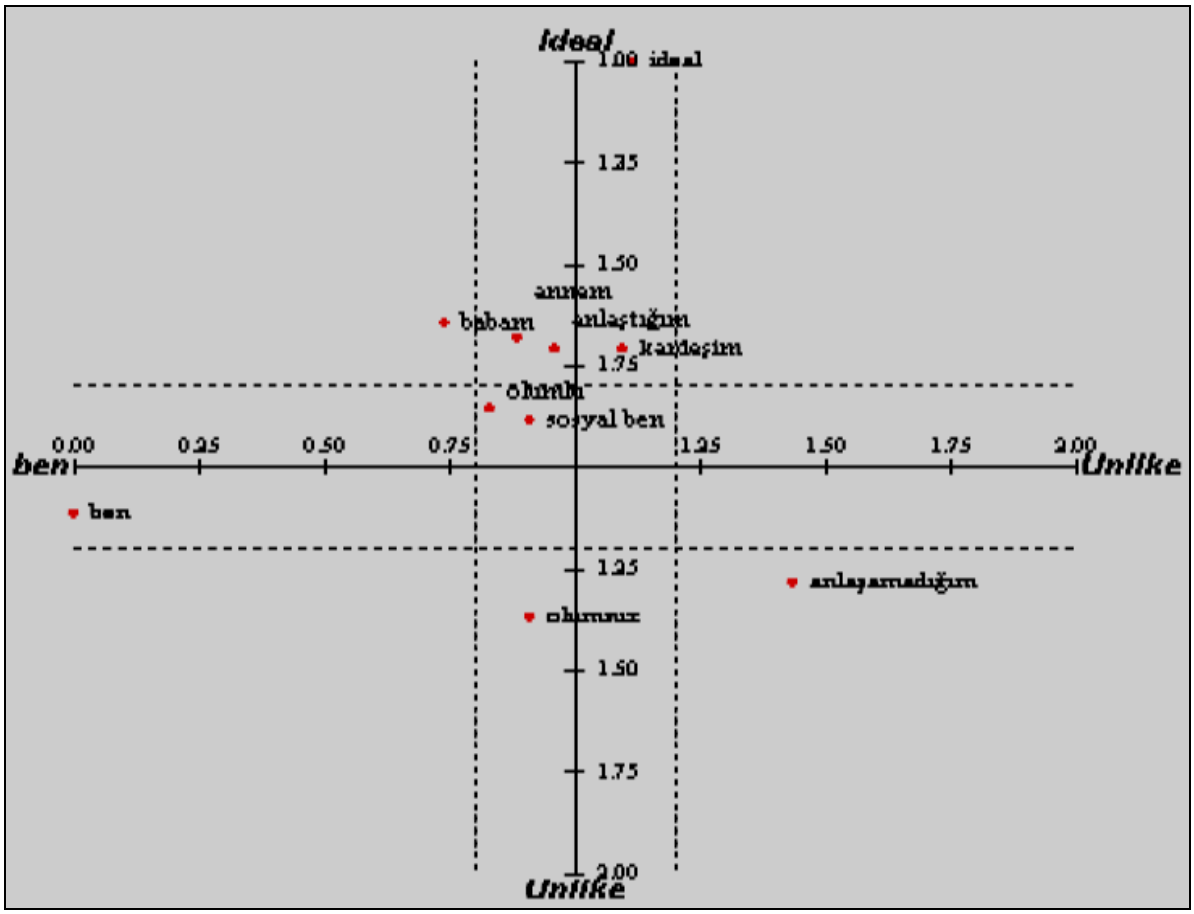
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 6)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.30
İdeal Öz	1.30	-
Sosyal Öz	0.79	1.88
Annem	0.99	1.63
Babam	0.89	1.19
Kardeşim	0.60	1.30
İyi Anlaştığım Biri	0.73	1.81
İyi Anlaşamadığım Biri	0.89	1.74
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.52	0.94
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	0.79	1.88

Faruk’un öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak ikircikli alanda konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.30 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Faruk’un benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.30). Faruk’un güncel özününün “ikircikli” alanda konumlandığı görülmektedir; bütün elementler arasında güncel öze en yakın olan elementin kabul alanında konumlanan “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementi olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık katsayısı 0.52’dir). Yukarıdaki grafik incelendiğinde “ideal öz” elementinin idealleştirme ve “bugüne kadar beni olumlu yönde etkileyen biri” elementlerinin kabul alanında, geri kalan tüm elementlerin ikircikli alanda konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte “babam”, “annem”, “iyi anlaşamadığım biri”, elementleri farksızlık alanına düşmüştür. Ayrıca ideal öze en yakın element her ne kadar “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” olsa da; her ikisi arasındaki uzaklık katsayısının 0.94 olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Tüm bu verilerin ışığında Faruk için, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) *“ideal öz-izolasyonu”* gösterdiği söylenebilir. İdeal öz - izolasyonundan söz edilebilmesi için hiçbir elementin ideal öze olan öklid uzaklığı 0.8’den küçük olmamalıdır. Faruk’un öz-kimlik grafiği incelendiğinde hiçbir elementin ideal öze olan uzaklığının 0.8’den küçük bir değer taşımadığı görülmektedir. İdeal öz - izolasyonu olan bireyler, ileride nasıl biri olmak istemediklerini betimlemektedirler; buna karşın nasıl biri olmak istediklerini betimleyememektedirler.

4.1.7. Olgu No 7 (Kartal)

Şekil 8. Kartal'ın öz-kimlik grafiği

Tablo 10

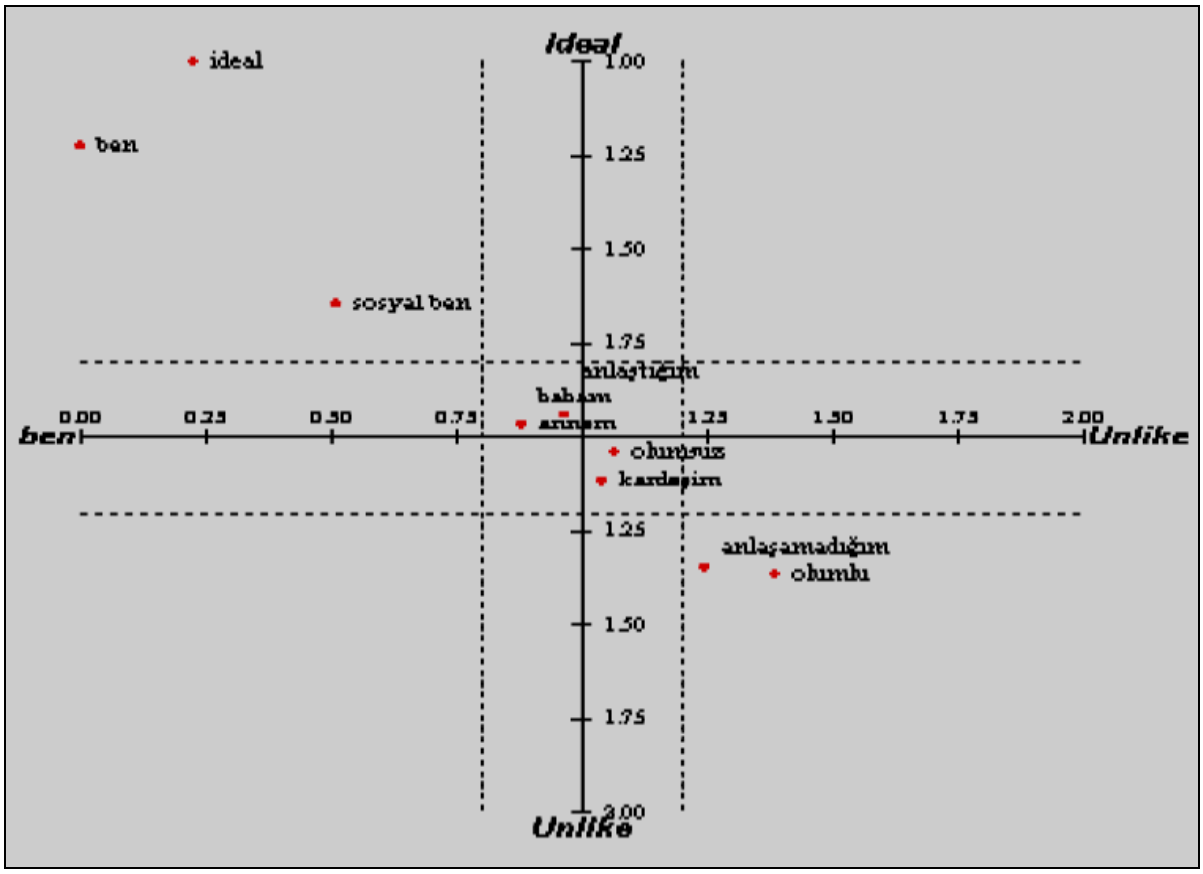
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 7)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.11
İdeal Öz	1.11	-
Sosyal Öz	0.91	0.88
Annem	0.88	0.68
Babam	0.74	0.64
Kardeşim	1.09	0.71
İyi Anlaştığım Biri	0.96	0.71
İyi Anlaşamadığım Biri	1.44	1.29
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.83	0.86
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	0.91	1.37

Kartal’ın öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “kabul” alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.11 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Kartal’ın benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.11). Kartal’ın güncel özününün ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin ikircikli alanda konumlandığı görülmektedir; bütün elementler arasında güncel öze en yakın olan elementin kabul alanında konumlanan “babam” elementi olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık katsayısı 0.74’tür). Yukarıdaki grafik incelendiğinde, “ideal öz” ve “kardeşim” elementlerinin idealleştirme ve “iyi anlaşamadığım biri” elementininse çatışma alanında, geri kalan tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte “öz”, “ideal öz”, “sosyal öz”, “kardeşim”, “annem”, “iyi anlaştığım biri”, “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü görülmüştür. Ayrıca ideal öze en yakın element “babam” olsa da; her ikisi arasındaki uzaklık katsayısının 0.64 olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Tüm bu verilerin ışığında Kartal için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birini göstermediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Daha açık bir ifade ile Kartal, *“benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur.”* Bir bireyin, benlik bütünlüğü oluşturmasındaki en önemli faktörün aile olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte aile, benlik bütünlüğünün oluşturulmasında tek unsur değildir. Bu anlamda Kartal’ın benlik bütünlüğü oluşturmasında, aileden bağımsız faktörlerin (arkadaş, öğretmen vb.) rol oynamış olacağı düşünülebilir.

4.1.8. Olgu No 8 (Batur)

Şekil 9. Batur'un öz-kimlik grafiği

Tablo 11

Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 8)

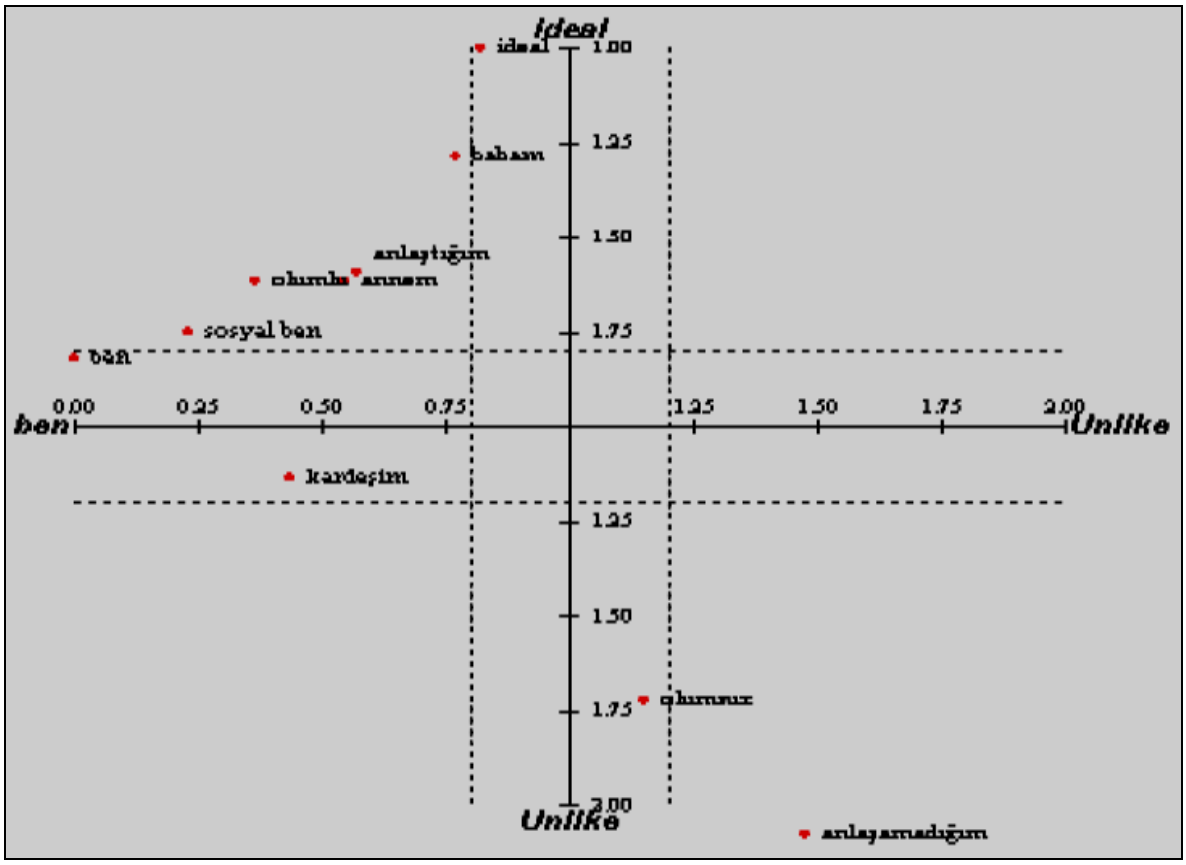
	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.23
İdeal Öz	0.23	-
Sosyal Öz	0.51	0.64
Annem	0.88	0.96
Babam	0.88	0.96
Kardeşim	1.04	1.11
İyi Anlaştığım Biri	0.96	0.94
İyi Anlaşamadığım Biri	1.25	1.35
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	1.38	1.36
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.07	1.04

Batur'un öz-kimlik grafiği incelendiğinde, elementlerin ağırlıklı olarak "kabul" alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.23 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Batur'un benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (0.23 < 0.68). Batur'un güncel özününün kabul alanında konumlandığı ve bütün elementler arasında güncel öze en yakın olan elementin yine kabul alanında konumlanan "ideal öz" elementi olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık katsayısı 0.23'tür). Yukarıdaki grafik incelendiğinde "öz", "ideal öz", "sosyal öz", "annem", "babam" ve "iyi anlaştığım biri" elementlerinin kabul; "kardeşim", "iyi anlaşamadığım biri", "bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri", "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" elementlerininse çatışma alanında konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, "annem", "babam", "kardeşim" "iyi anlaştığım biri", "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" elementleri farksızlık alanına düşmüştür. Ayrıca ideal öze en yakın element "sosyal öz" elementidir" (aralarındaki uzaklık katsayısı 0.64'tür).

Tüm bu veriler ışığında Batur için, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) *"çifte izolasyon (sosyal yabancılaşma)"* gösterdiği söylenebilir. Çifte izolasyon, öz ve ideal öz izolasyonlarının kombinasyonudur. Çifte izolasyon olabilmesi için en fazla iki elementin öz ve ideal öze 0.8 değerinden daha küçük bir değerle yakın olması gerekmektedir. Batur'un öz-kimlik grafiğindeki bulguları incelendiğinde en fazla iki elementin bu iki öz elementine 0.8'den daha küçük bir değerle yakın olduğu görülmektedir. "İdeal öz" ve "sosyal öz" elementleri öz; "sosyal öz" ve "öz" elementleri ise ideal öz elementine 0.8'den daha yakın olduğu görülmüştür. Çifte izolasyonda birey kendini diğer kimselerden farklı algılar; üstelik bu farklılık arzu edilen bir farklılıktır.

4.2. Aile İşlevselliği Olan Olguların Öz-Kimlik Grafiğiyle İlgili Bulgular

4.2.1. Olgu No 9 (Ozan)

Şekil 10. Ozan'ın öz-kimlik grafiği

Tablo 12

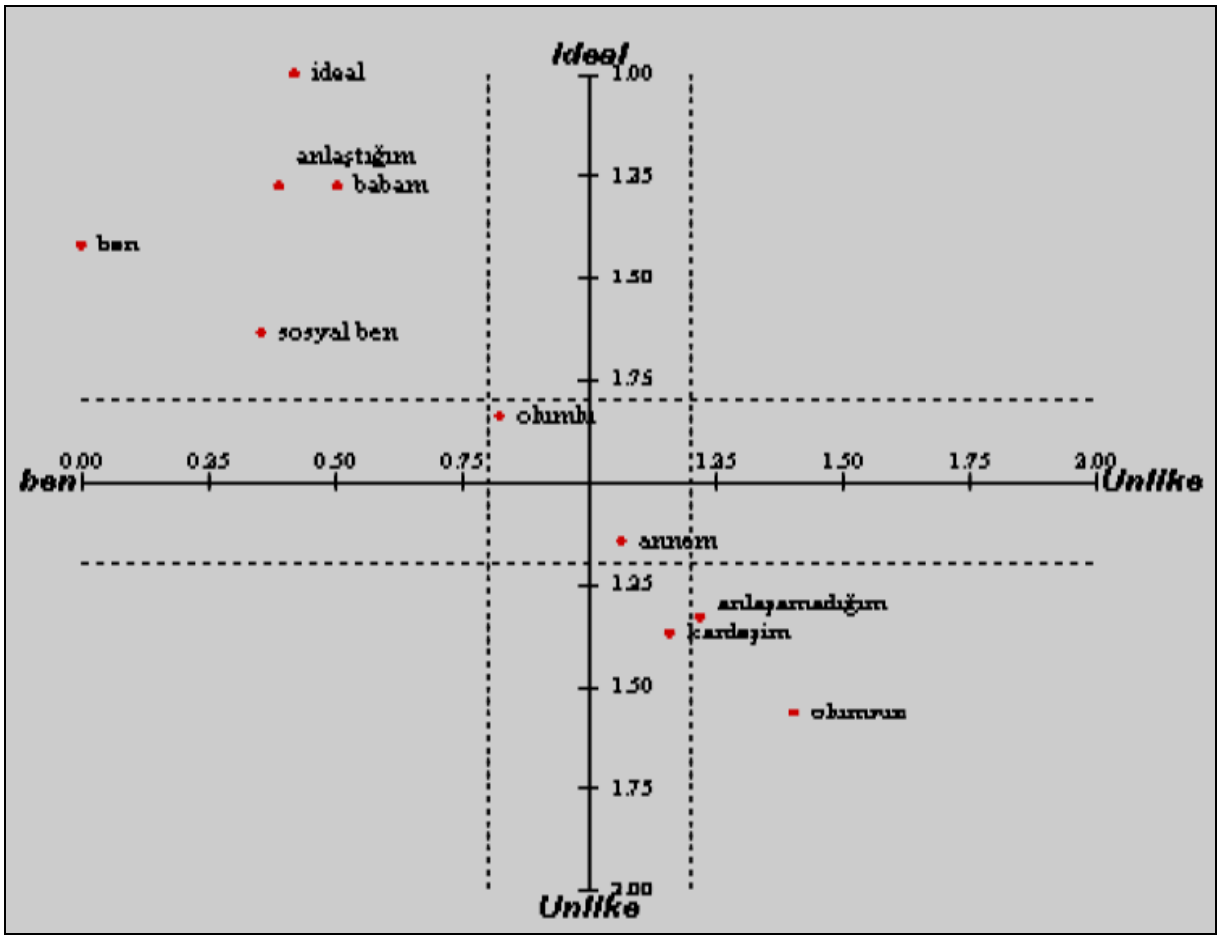
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 9)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.82
İdeal Öz	0.82	-
Sosyal Öz	0.23	0.75
Annem	0.54	0.61
Babam	0.77	0.28
Kardeşim	0.43	1.14
İyi Anlaştığım Biri	0.57	0.59
İyi Anlaşamadığım Biri	1.48	2.07
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.37	0.61
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.15	1.72

Ozan’ın öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “kabul” alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.82 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Ozan’ın benlik saygısının orta düzeyde olduğu anlamına gelmektedir (0.68 - 1.07 = 0.82). Ozan’ın güncel özünün kabul alanında olduğu ve bu elemente en yakın elementin sosyal öz olduğu görülmektedir. Öz ve ideal öz dışında kabul alanında konumlanan diğer elementlerin; “annem”, “sosyal öz”, “babam”, “iyi anlaştığım biri” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” olduğu gözlenmiştir. Elementlerden hiçbirinin idealleştirme alanında konumlanmadığı ve “ideal öz” ile “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştükleri gözlenmiştir. Öz ve ideal öze en uzak konumlanmış olan elementin çatışma alanında bulunan “iyi anlaşamadığım biri” olduğu görülmektedir; bu elementin öze olan uzaklığı 1.48’iken, ideal öze olan uzaklığı 2.07’dir. Aynı şekilde “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementinin öz ve ideal öze en uzak ikinci element olduğu gözlenmiştir (öze olan uzaklığı 1.15; ideal öze olan uzaklığı 1.72’dir).

Tüm bu veriler ışığında Ozan için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birine girmediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Ozan, “*benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur.”* Ailesini işlevsel algıladığı düşünüldüğünde, Ozan’daki bu bulgu, sağlıklı özellikler gösteren bir ailede yaşıyor olmasıyla ilgili olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte bir bireyin benliğindeki entegrasyonun sağlanmasının tek faktörünün aile işlevselliği olmadığını unutmamak gerekir. Ozan’ın yaşamındaki diğer kişisel-sosyal faktörler de onun benlik entegrasyonu sağlamış olmasında etkili olmuş olabilir.

4.2.2. Olgu No 10 (Canan)

Şekil 11. Canan'ın öz-kimlik grafiği

Tablo 13

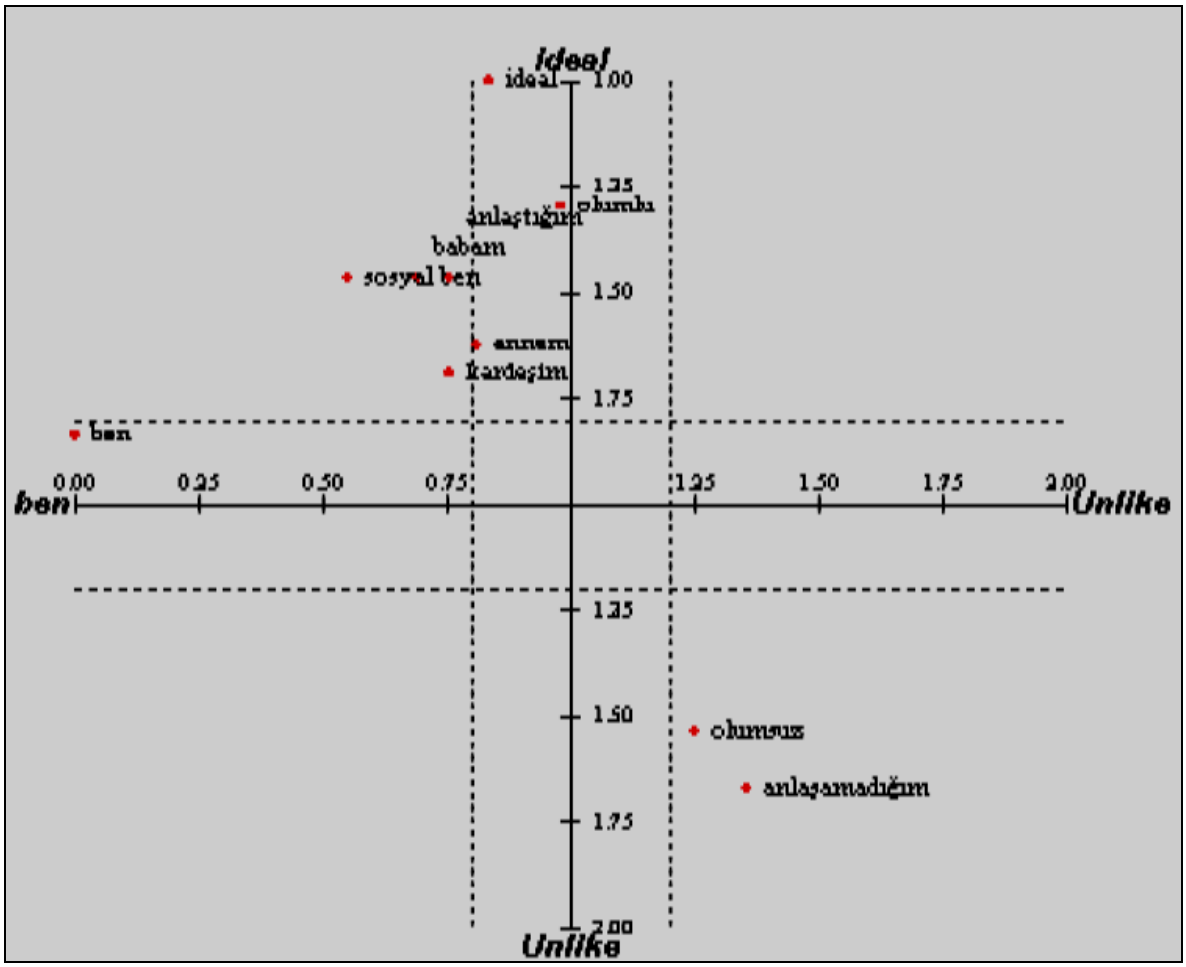
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 10)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.42
İdeal Öz	0.42	-
Sosyal Öz	0.36	0.64
Annem	1.07	1.15
Babam	0.50	0.28
Kardeşim	1.16	1.37
İyi Anlaştığım Biri	0.39	0.28
İyi Anlaşamadığım Biri	1.22	1.33
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.83	0.84
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.40	1.57

Canan’ın öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “kabul” alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.42 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Canan’ın benlik saygısının yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir (0.42 < 0.68). Canan’ın güncel özünün kabul alanında olduğu ve bu elemente en yakın elementin “sosyal öz” olduğu görülmektedir. Öz ve ideal öz dışında kabul alanında konumlanan diğer elementlerin; “sosyal öz”, “babam”, “iyi anlaştığım biri” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” olduğu gözlenmiştir. Elementlerden hiçbirinin idealleştirme alanında konumlanmadığı görülmektedir. Öz ve ideal öze en uzak konumlanmış olan elementlerin çatışma alanında bulunan “annem”, “kardeşim”, “iyi anlaşamadığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “annem”, “kardeşim” ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Canan için, beş zayıf benlik entegrasyonundan “*öz-ideal öz yakınlığına”* girdiği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Bu türün söz konusu olabilmesi için, öz ile ideal öz arasındaki mesafenin 0.8’den küçük olması ve ayrıca en fazla (maksimum) 2 elementin ideal öze, özden daha yakın olması gerekmektedir. Yukarıdaki öklid uzak katsayıları incelendiğinde, öz ve ideal öz arasındaki uzaklığın 0.8’den küçük (0.42) olduğu ve “babam”, “iyi anlaştığım biri” elementlerinin ideal öze, özden daha yakın olduğu görülmektedir. Bu durum, bireyin kendisini (özünü) ideal özü doğrultusunda gördüğünü ve değişmek için bir sebep görmediğini göstermektedir. Öz - ideal öz yakınlığı olan bireyler, kendinden memnun olan bireyler olarak ifade edilebilirler.

4.2.3. Olgu No 11 (Salih)

Şekil 12. Salih'in öz-kimlik grafiği

Tablo 14

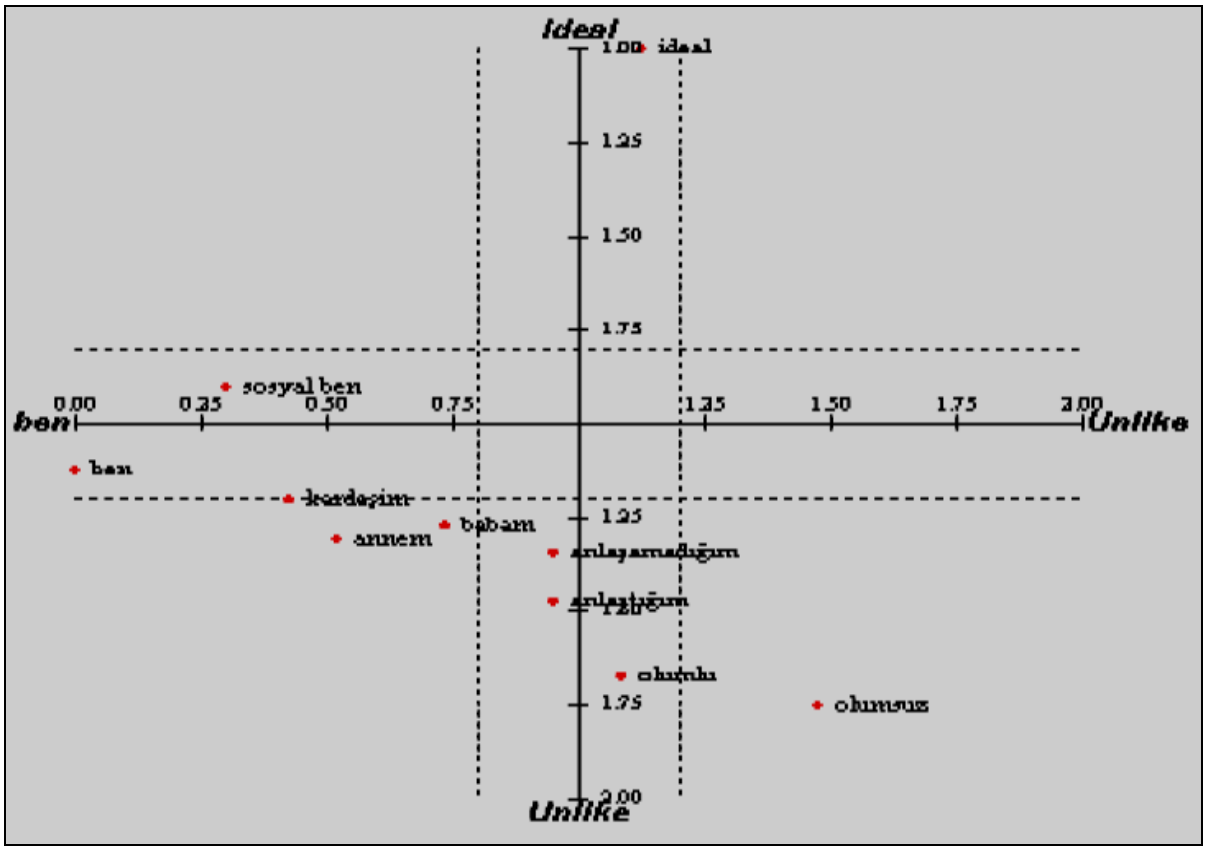
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 11)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.83
İdeal Öz	0.83	-
Sosyal Öz	0.55	0.47
Annem	0.81	0.63
Babam	0.69	0.47
Kardeşim	0.75	0.69
İyi Anlaştığım Biri	0.75	0.47
İyi Anlaşamadığım Biri	1.35	1.67
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.98	0.30
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.25	1.53

Salih’in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “kabul” alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel beni ile ideal beni arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.83 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Salih’in benlik saygısının orta düzeyde olduğu anlamına gelmektedir (0.68-1.07 = 0.83). Salih’in güncel beninin kabul alanında olduğu ve bu elemente en yakın elementin sosyal öz olduğu görülmektedir (öz’le aralarındaki mesafe 0.55’dir). Çatışma alanına düşen “iyi anlaşamadığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” dışındaki tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı ikircikli ve idealleştirme alanına hiçbir elementin konumlanmadığı gözlenmiştir. Öz ve ideal öze en uzak konumlanmış olan elementin çatışma alanında bulunan “iyi anlaşamadığım biri” elementi olduğu görülmektedir (bu elementin öze olan uzaklığı 1.35’dir). Bununla birlikte “ideal öz”, “annem” ve bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu verilerin ışığında Salih için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birine girmediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Salih, “*benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur”*. Salih, ailesini her ne kadar sağlıklı bir aile olarak tanımlıyor olsa da, benlik entegrasyonu oluşturmasında, aile dışı kimi faktörlerin (arkadaş, öğretmen, okul vb.) de etkili olabileceği düşünülebilir.

4.2.4. Olgu No 12 (Zafer)

Şekil 13. Zafer'in öz-kimlik grafiği

Tablo 15

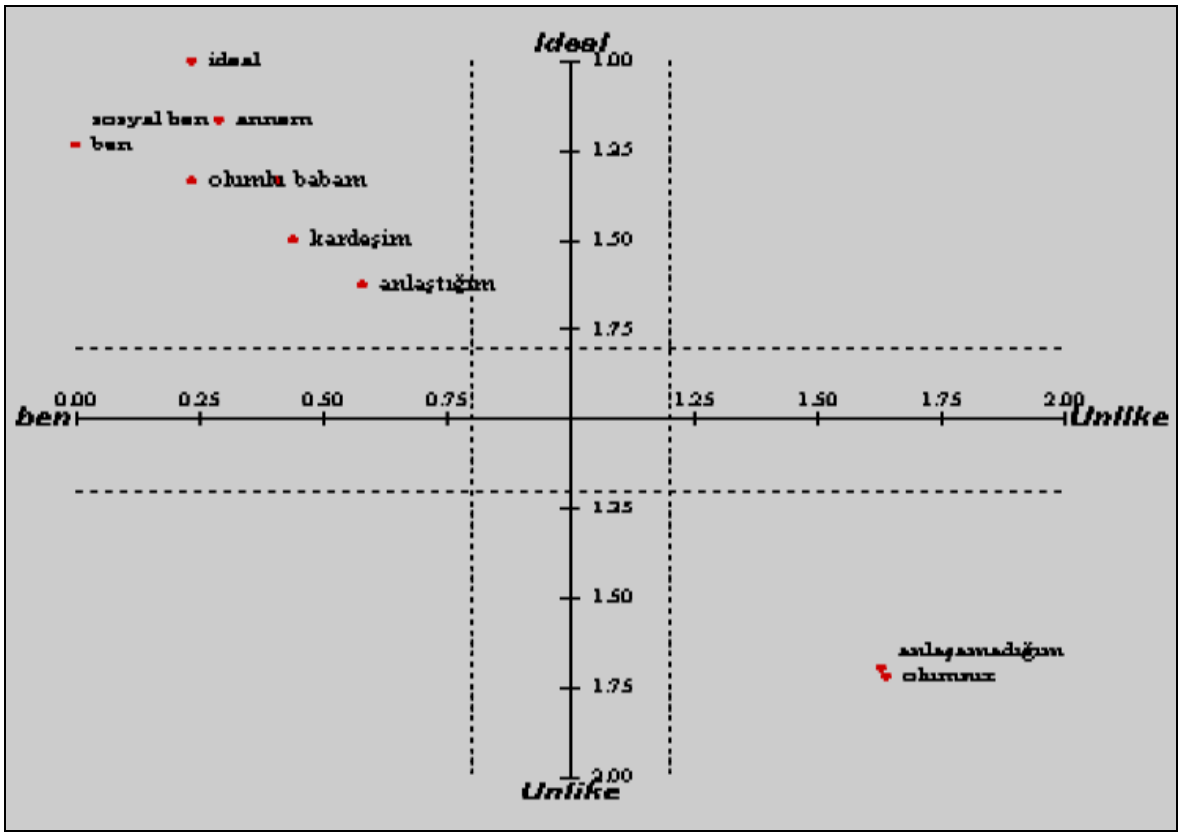
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 12)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	1.13
İdeal Öz	1.13	-
Sosyal Öz	0.30	0.90
Annem	0.52	1.31
Babam	0.74	1.28
Kardeşim	0.43	1.20
İyi Anlaştığım Biri	0.95	1.47
İyi Anlaşamadığım Biri	0.95	1.35
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	1.08	1.68
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.47	1.75

Zafer’in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak “ikircikli” alanda konumlandığı görülmektedir. Bu olgudaki katılımcının güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 1.13 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Zafer’in benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (1.07 < 1.13). Zafer’in güncel özünün ikircikli alanında olduğu ve bu elemente en yakın elementin kabul alanında konumlanan “sosyal öz” elementi olduğu görülmektedir (öze olan uzaklığı 0.30’dur). “Öz”, “annem”, “babam”, “kardeşim”, “iyi anlaştığım biri” ve “iyi anlaşamadığım biri” elementlerinin ikircikli alanda konumlandığı; “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin çatışma alanında konumlandığı gözlenmiştir. İdealleştirme alanına sadece “ideal öz” elementinin konumlandığı ve “öz” elementine en uzak elementin “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” olduğu gözlenmiştir (öz ile aralarındaki uzaklık 1.47’dir). Bununla birlikte “ideal öz”, “iyi anlaşamadığım biri”, “iyi anlaştığım biri”, “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Zafer için, beş zayıf benlik entegrasyonundan biri olan (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) *“ideal öz-izolasyonu”* gösterdiği söylenebilir. İdeal öz-izolasyonundan söz edilebilmesi için hiçbir elementin “ideal öze” olan öklid uzaklığı 0.8’den küçük olmamalıdır. Zafer’in öz-kimlik grafiği incelendiğinde hiçbir elementin ideal öze olan uzaklığının 0.8’den küçük bir değer taşımadığı görülmektedir. İdeal öz-izolasyonu olan bireyler, ileride nasıl biri olmak istemediklerini betimlemektedir; buna karşın nasıl biri olmak istediklerini betimleyememektedirler.

4.3.5. Olgu No 13 (Vehbi)

Şekil 14. Vehbi'nin öz-kimlik grafiği

Tablo 16

Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 13)

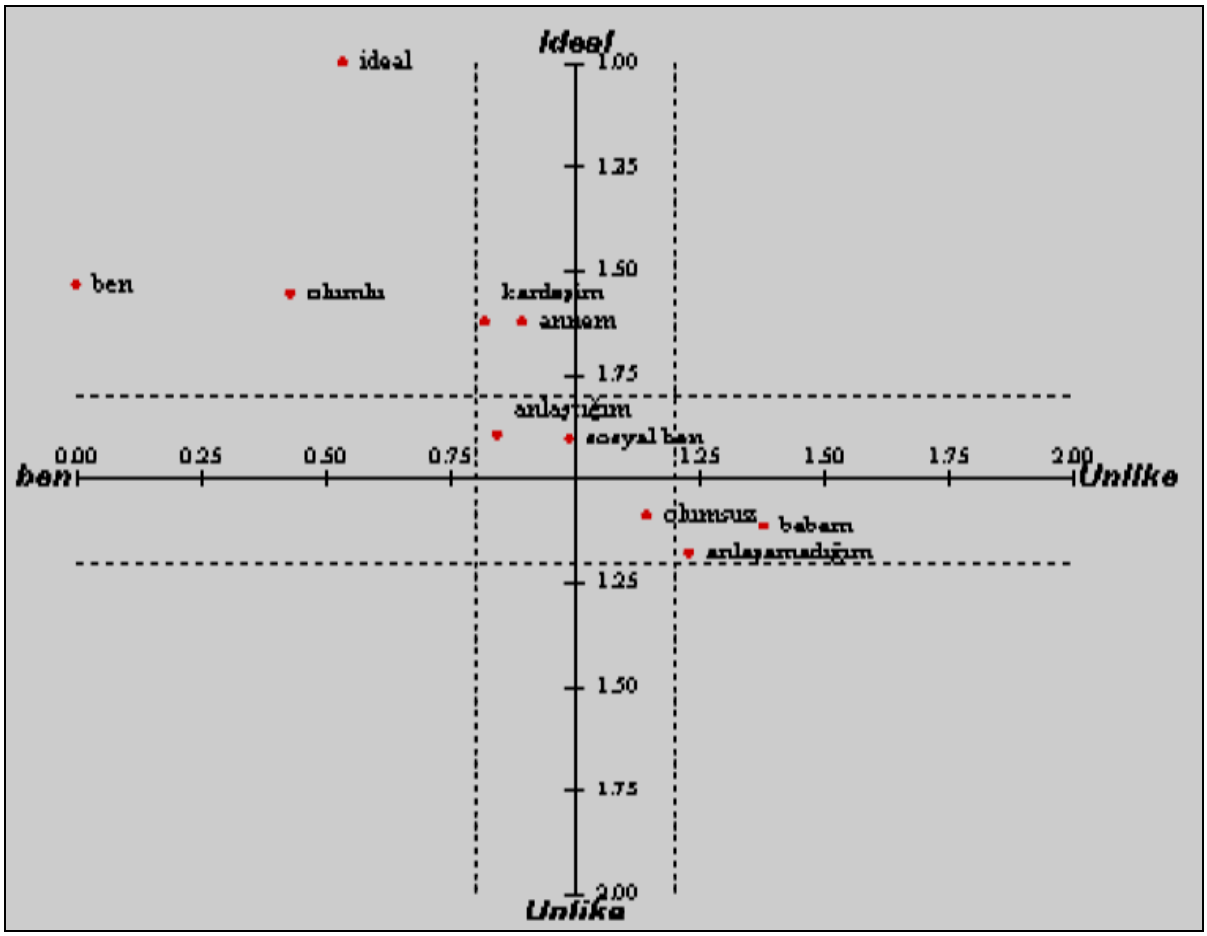
	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.24
İdeal Öz	0.24	-
Sosyal Öz	0.00	0.24
Annem	0.29	0.17
Babam	0.41	0.33
Kardeşim	0.44	0.50
İyi Anlaştığım Biri	0.58	0.63
İyi Anlaşamadığım Biri	1.63	1.70
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.24	0.33
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.64	1.72

Vehbi'nin öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak "kabul" alanında konumlandığı fark edilmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki

öklid uzaklık katsayısının 0.24 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Vehbi'nin benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (0.24 < 0.68). Vehbi'nin güncel özünün kabul alanında olduğu ve "sosyal öz" elementinin güncel öz elementiyle eşleştiği görülmektedir. "İyi anlaşamadığım biri" ve "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" elementlerinin çatışma alanında konumlandığı, geriye kalan tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı gözlenmiştir. İdealleştirme alanına ve ikircikli alana hiçbir elementin konumlandığı gözlenmiştir. Bununla birlikte hiçbir elementin farksızlık alanına düşmediği gözlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Vehbi için, beş zayıf benlik entegrasyonundan *"öz-ideal öz yakınlığına"* (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) girdiği söylenebilir. Öz ile ideal öz arasındaki mesafenin 0.8'den küçük olması ve ayrıca en fazla (maksimum) 2 elementin ideal öze, özden daha yakın olması durumunda, bireyde öz-ideal öz yakınlığı olduğu söylenebilir. Nitekim yukarıdaki öklid uzaklıkları incelendiğinde öz ve ideal öz arasındaki uzaklığın 0.8'den küçük (0.24) olduğu ve "annem", "babam" elementlerinin ideal öze, özden daha yakın olduğu görülmektedir. Bu durum, bireyin kendisini ideal özü doğrultusunda gördüğünü ve değişmek için bir sebep görmediğini göstermektedir. Öz - ideal öz yakınlığı olan bireyler, kendinden memnun olan bireyler olarak ifade edilebilirler.

4.3.6. Olgu No 14 (Yasemin)

Şekil 15.Yasemin'in Öz-Kimlik Grafiği

Tablo 17

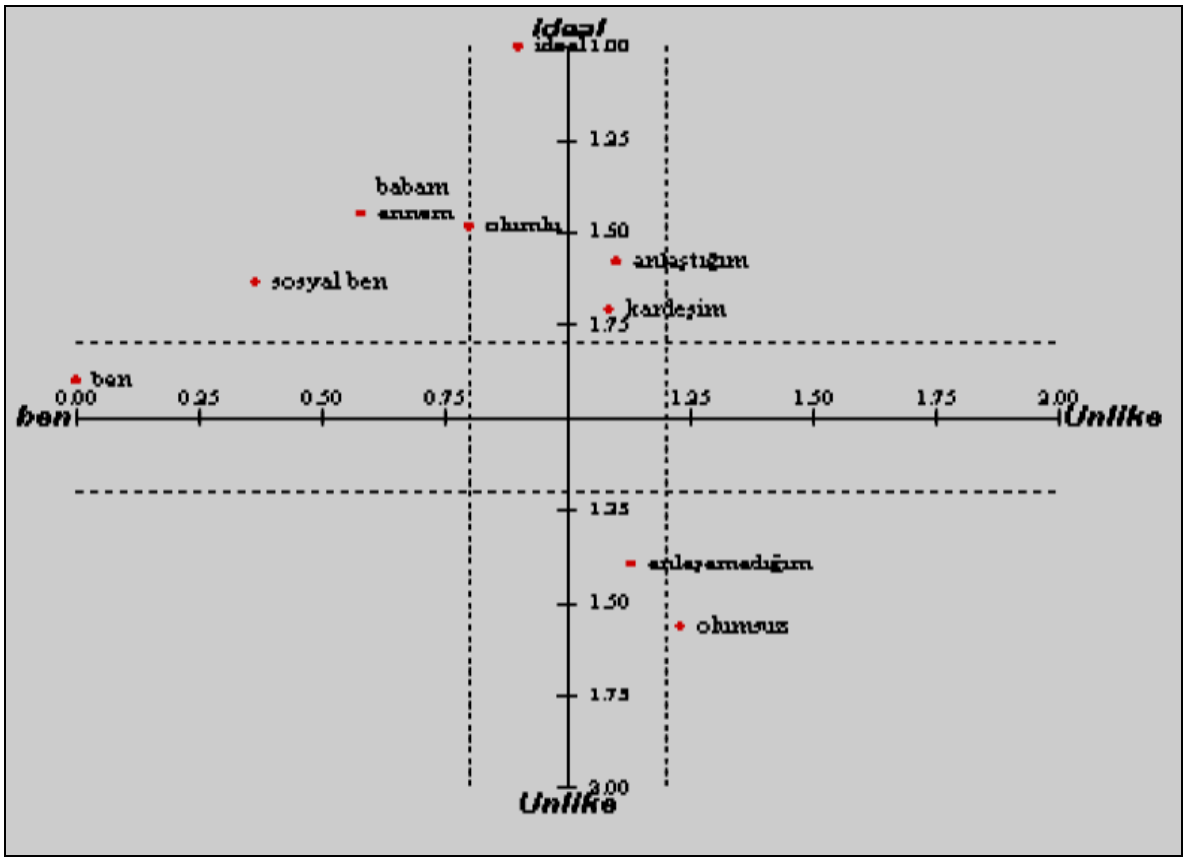
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 14)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.54
İdeal Öz	0.54	-
Sosyal Öz	0.99	0.90
Annem	0.89	0.62
Babam	1.38	1.12
Kardeşim	0.82	0.62
İyi Anlaştığım Biri	0.85	0.89
İyi Anlaşamadığım Biri	1.23	1.18
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.43	0.55
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.14	1.09

Yasemin’in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak kabul alanında konumlandığı göze çarpmaktadır. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.54 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Yasemin’in benlik saygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (0.54 < 0.68). Yasemin’in güncel özünün kabul alanında olduğu ve “bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri” elementinin güncel öz elementine en yakın element olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 0.43’tür). Güncel öze en uzak konumlanan elementin “babam” olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 1.38’dir). “İyi anlaşamadığım biri” ve “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” ve “babam” elementlerinin çatışma alanında konumlandığı, geriye kalan tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı gözlenmiştir. İdealleştirme alanına ve ikircikli alana hiçbir elementin konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte “sosyal öz”, “annem”, “kardeşim”, “iyi anlaştığım biri” “bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri” elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Yasemin için, beş zayıf benlik entegrasyonundan herhangi birine girmediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle söylenecek olursa Yasemin, *“benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur.”* Sağlıklı bir ailede yaşıyor olmak, bireylerin sağlıklı bir benlik oluşturmasına katkı sağlayan önemli bir durumdur. Ailesini işlevsel algılayan bu olgudaki katılımcı, bu anlamda ailesinden olumlu yönde etkilenmiş olabilir. Öte yandan sağlıklı bir benliğe sahip olmak yalnızca ailenin işlevsel olmasına bağlı değildir. Daha birçok değişken, benliğin sağlıklı olmasında belirleyici bir rol oynayabilir.

4.3.7. Olgu No 15 (Maide)

Şekil 16. Maide'nin öz-kimlik grafiği

Tablo 18

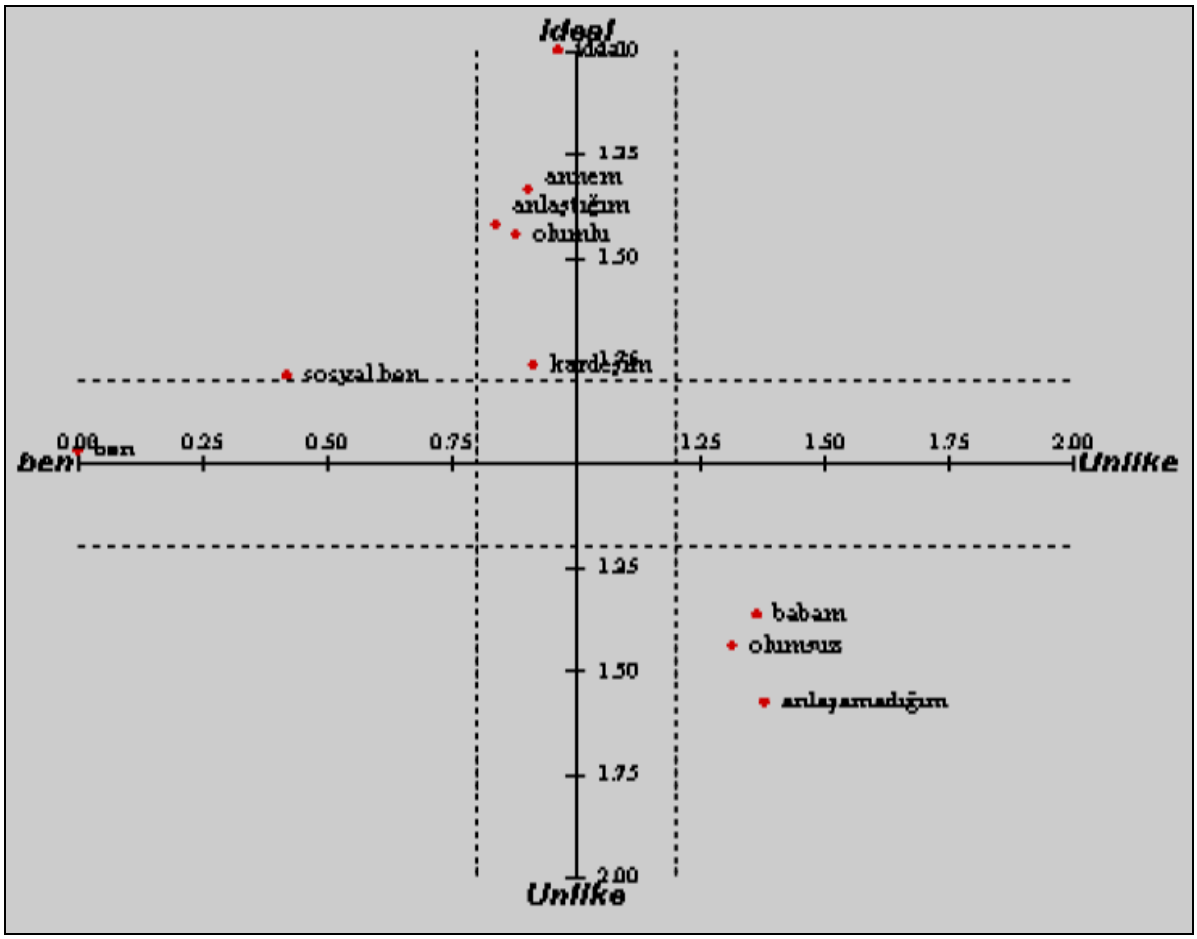
Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 15)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.90
İdeal Öz	0.90	-
Sosyal Öz	0.37	0.64
Annem	0.58	0.45
Babam	0.58	0.45
Kardeşim	1.09	0.71
İyi Anlaştığım Biri	1.10	0.58
İyi Anlaşamadığım Biri	1.13	1.40
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.80	0.49
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.23	1.57

Maide'nin öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak "kabul" alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.90 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Maide'nin benlik saygısının orta seviyede olduğu anlamına gelmektedir (0.68-1.07 = 0.90). Maide'nin güncel özünün kabul alanında olduğu ve "sosyal öz" elementinin "güncel öz" elementine en yakın element olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 0.37'dir). Güncel öze en uzak konumlanan elementin "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 1.23'tür). "İyi anlaşamadığım biri" ve "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" elementlerinin çatışma alanında konumlandığı, "iyi anlaştığım biri" ve "kardeşim" elementlerinin idealleştirme alanında olduğu geriye kalan tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı gözlenmiştir. İkircikli alana hiçbir elementin konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, "ideal öz" ve "bugüne kadar beni olumlu yönde etkileyen biri", "iyi anlaştığım biri", "kardeşim" ve "iyi anlaşamadığım biri" elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu veriler dikkate alındığında Maide için, beş zayıf benlik entegrasyonu türlerinden herhangi birini göstermediği (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) söylenebilir. Başka bir ifadeyle, Maide, *"benlik entegrasyonunu veya bütünlüğünü oluşturmuştur"*. Kişinin benlik bütünlüğünü oluşturmasında kuşkusuz ailenin büyük etkisi vardır ve bu olgudaki birey ailesini işlevsel algılamaktadır. Bu durum, Maide'nin niçin benlik entegrasyonu gösterebilmiş olduğuyla ilgili ipucu sunsa da, bir ailenin işlevsel olması, o ailede yaşayan herkesin benlik bütünlüğünün kesinlikle oluşturulacağı anlamına gelmemektedir. Ayrıca sağlıklı bir ailede yaşanıyor olunması, benlik entegrasyonu oluşturmanın tek ölçütü olmayabilir.

4.3.8. Olgu No 16 (Meltem)

Şekil 17. Meltem'in öz-kimlik grafiği

Tablo 19

Diğer Elementlerin Öz Elementlerine Olan Öklid Uzaklığı (Olgu No 16)

	Öz	**İdeal Öz**
Öz	-	0.96
İdeal Öz	0.96	-
Sosyal Öz	0.42	0.79
Annem	0.90	0.33
Babam	1.36	1.36
Kardeşim	0.92	0.76
İyi Anlaştığım Biri	0.84	0.42
İyi Anlaşamadığım Biri	1.38	1.57
Bugüne Kadar Beni Olumlu Etkileyen Biri	0.88	0.45
Bugüne Kadar Beni Olumsuz Etkileyen Biri	1.31	1.44

Meltem'in öz-kimlik grafiği incelendiğinde elementlerin ağırlıklı olarak "kabul" alanında konumlandığı görülmektedir. Olgunun güncel özü ile ideal özü arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.96 olduğu tespit edilmiştir. Bu uzaklık katsayısı Meltem'in benlik saygısının orta seviyede olduğu anlamına gelmektedir (0.68 - 1.07 = 0.96). Meltem'in güncel özünün kabul alanında olduğu ve "sosyal öz" elementinin "güncel öz" elementine en yakın element olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 0.42'dir). Güncel öze en uzak konumlanan elementin "iyi anlaşamadığım biri" olduğu görülmektedir (öz ile aralarındaki uzaklık 1.38'dir). "İyi anlaşamadığım biri", "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" ve "babam" elementlerinin çatışma alanında, geriye kalan tüm elementlerin kabul alanında konumlandığı gözlenmiştir. İkircikli alana ve idealleştirme alanına hiçbir elementin konumlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, "ideal öz", "annem", "iyi anlaştığım biri", "bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri" ve "kardeşim" elementlerinin farksızlık alanına düştüğü gözlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Meltem için, beş zayıf benlik entegrasyonu türlerinden (Makhlouf-Norris & Norris, 1976) herhangi birine sahip olmadığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle, Meltem, *"benlik entegrasyonu veya benlik bütünlüğü oluşturmuştur."* Ailesini işlevsel algılayan, dolayısıyla sağlıklı bir ailede yaşayan Meltem'in benlik entegrasyonu sağlamasında, ailesi kuşkusuz önemli bir faktördür. Fakat bir kimsenin benlik entegrasyonu oluşturmasındaki tek unsur aile olmayabilir. Sağlıklı bir benliğe ulaşmak için aile dışında (beden algısı, akran, arkadaş yaşantıları, akademik başarı vb.) birçok faktör söz konusu olabilir.

4.3. Aile İşlevselliği Olan ve Olmayan Ergenlerin Öz-Kimlik Grafiği İle İlgili Bulguların Özetlenmesi

Aşağıda daha önce olgu düzeyinde aktarılmış olan bulgular benlik saygısı, elementlerin öz-kimlik grafiği üzerinde aldıkları konum ve benlik entegrasyonu çerçevesinde bir kez daha, ancak bütünlüklü bir bakış açısı ile aktarılmıştır.

Bu çalışmada benlik saygısı, öz ve ideal öz elementleri arasındaki öklid uzaklığından yola çıkılarak işevuruk hale getirilmiş ve hesaplanmıştır. Her bir katılımcının, kendi özünü ve ideal özünü ne şekilde betimlediği kişisel yapılarla ortaya konmuştur. Bu yapılar, ne oranda birbirine benzerlik taşırsa benlik saygısı da o denli yüksek olmaktadır. Buna göre bu iki element arasındaki uzaklık katsayısının 0.68'den

küçük değer alması kişilerdeki benlik saygısının yüksek; 0.68-1.07 aralığında bir değer alması benlik saygısının orta ve 1.07'den büyük bir değer alması benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 20
Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Benlik Saygıları

			N	%
Aile İşlevselliği Düşük	Benlik Saygısı	Düşük	5	(%62,5)
		Orta	-	-
		Yüksek	3	(%37,5)
Aile İşlevselliği Yüksek	Benlik Saygısı	Düşük	1	(%12,5)
		Orta	4	(%50)
		Yüksek	3	(%37,5)

Tablo 20'den anlaşılacağı üzere ailesini işlevsel algılamayan 8 ergenden 5'i (%62) ve ailesini işlevsel algılayan 8 ergenden sadece 1'i düşük benlik saygısı göstermiştir (%12). Bununla birlikte ailesini işlevsel algılayan ve işlevsel algılamayan 3'er ergenin (%37) benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ailesini işlevsel algılamayan grupta yer alan ergenlerin hiçbirinin benlik saygısı orta düzeyde değilken; ailesini işlevsel algılayan 8 ergenin 4'ünün (%50) benlik saygısı orta düzeydedir.

Tablo 21

Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Repertuar Ağında Yer Alan Temel Elementlerin Öz-Kimlik Grafiği Üzerinde Konumlanışı (Böker)

		Öz	İdeal Öz	Sosyal Öz	Annem	Babam	Kardeşim
Aile İşlevselliği Düşük	Kabul Alanı	3 (%37,5)	2 (%25)	5 (%62,5)	4 (%50)	2 (%25)	3 (%37,5)
	İdealleştirme Alanı	-	6 (%75)	-	2 (%25)	2 (%25)	2 (%25)
	İkircikli Alan	5 (%62,5)	-	2 (%25)	2 (%25)	2 (%25)	3 (%37,5)
	Çatışma Alanı	-	-	1 (%12,5)	-	2 (%25)	-
Aile İşlevselliği Yüksek	Kabul Alanı	7 (%87,5)	7 (%87,5)	8 (%100)	6 (%75)	6 (%75)	4 (%50)
	İdealleştirme Alanı	-	1 (%12,5)	-	-	-	1 (%12,5)
	İkircikli Alan	1 (%12,5)	-	-	1 (%12,5)	1 (%12,5)	2 (%25)
	Çatışma Alanı	-	-	-	1 (%12,5)	1 (%12,5)	1 (%12,5)
Toplam	Kabul Alanı	10 (%62,5)	9 (%56,25)	13 (%81,25)	10 (%62,5)	8 (%50)	7 (%43,75)
	İdealleştirme Alanı	-	7 (%43,75)	-	2 (%12,5)	2 (%12,5)	3 (%18,75)
	İkircikli Alan	6 (%37,5)	-	2 (%12,5)	3 (%18,75)	3 (%18,75)	5 (%31,25)
	Çatışma Alanı	-	-	1 (%6,25)	1 (%6,25)	3 (%18,75)	1 (%6,25)

Tablo 21’den anlaşılacağı üzere ailesini işlevsel algılayan ergenlerin repertuar ağında yer alan elementleri -ve özellikle merkezi elementleri (öz, ideal öz ve sosyal öz)- ağırlıklı olarak kabul alanına konumlandırdıkları görülmektedir.. Buna göre 7’şer ergen öz ve ideal özü, yine aynı şekilde ergenlerin tamamı sosyal özünü kabul alanına konumlandırmıştır. Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin sadece 3’ü öz ve yine sadece 2’si ideal öz elementlerini kabul alanına konumlandırmıştır. Ailesini işlevsel algılamayan 5 ergen ise sosyal öz elementini kabul alanında konumlandırmıştır. Ailesini işlevsel algılamayan gruptaki ergenlerin daha ağırlıklı bir kısmı öz elementini ikircikli alanda (n=5) ve yine ağırlıklı bir kısmı ideal öz elementini idealleştirme alanında (n=6) konumlandırmıştır. Ayrıca bu grupta yer alan ergenlerin 2’si sosyal öz elementini ikircikli alanda ve biri çatışma alanında konumlandırmıştır. Oysa ailesini işlevsel algılayan ergen grubunda yer alan sadece bir ergen öz elementini ikircikli ve yine aynı ergen ideal öz elementini idealleştirme alanında konumlandırmıştır. Bu grupta yer alan ergenlerin neredeyse tamamı merkezi elementleri kabul alanına konumlandırmıştır.

Tablo 21’den yola çıkıldığında, repertuar ağında yer alan ve aile üyelerini temsil eden (annem, babam, kardeşim) elementlerini ailesini işlevsel algılayan ergenlerin, ailesini işlevsel algılamayanlara göre hangi alanlarda konumlandırdıklarına bakıldığında, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin annem ve babam elementlerini (n=6) ve kardeşim elementini (n=4) kabul alanında konumlandırmışken, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin ise annem (n=4), babam (n=2) ve kardeşim (n=3) elementlerini kabul alanında daha az konumlandırdıkları görülmektedir. Ailesini işlevsel algılamayan ergenler annem, babam ve kardeşim elementlerini (n=2), ailesini işlevsel algılayanlara göre annem, babam (n=0) ve kardeşim (n=1) daha fazla idealleştirme alanında konumlandırmıştır. Ailesini işlevsel algılamayan ergenler, aile üyelerini temsil eden annem, babam ve kardeşim elementlerini, ailesini işlevsel algılayanlara oranla daha fazla ikircikli alanda konumlandırmıştır. Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin sadece babam elementini (n=2) çatışma alanına konumlandırdığı görülürken, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin annem, babam ve kardeşim elementlerini (n=1) çatışma alanında konumlandırdıkları görülmektedir.

Tablo 22.

Aile İşlevselliği Düşük ve Yüksek Olan Ergenlerin Benlik Entegrasyonu (Makhlouf & Makhlouf-Norris)

			n	%
Aile İşlevselliği Düşük	Sağlıklı Benlik Entegrasyonu		3	(%37,5)
	Zayıf Benlik Entegrasyonu	Öz-İzolasyon	1	(%12,5)
		İdeal Öz İzolasyonu	1	(%12,5)
		Çifte İzolasyon	3	(%37,5)
		Öz - İdeal Öz Uzaklığı	-	-
		Öz - İdeal Öz Yakınlığı	-	-
Aile İşlevselliği Yüksek	Sağlıklı Benlik Entegrasyonu		5	(%62,5)
	Zayıf Benlik Entegrasyonu	Öz- İzolasyon	-	-
		İdeal Öz İzolasyonu	1	(%12,5)
		Çifte İzolasyon	-	-
		Öz - İdeal Öz Uzaklığı	-	-
		Öz - İdeal Öz Yakınlığı	2	(%,25)

Tablo 22'den anlaşılacağı üzere ailesini işlevsel algılayan 8 ergenin 5'i (%62) sağlıklı bir benlik entegrasyonu gösterirken (%62); bu sayının ailesini işlevsel algılamayan ergenlerde 3 olduğu görülmektedir (%37). Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin 5'i (%62), ailesini işlevsel olarak algılayan ergenlere göre daha fazla zayıf benlik entegrasyonu gösterdikleri (%37) tespit edilmiştir. Daha yakından bakıldığında ailesini işlevsel algılamayan birer ergen öz- izolasyon ve ideal öz izolasyonu gösterirken; bu grupta yer alan 3 ergen çifte izolasyon göstermektedir. Bununla birlikte hiçbir ergenin öz-ideal öz uzaklığı ve öz-ideal öz yakınlığı göstermediği görülmektedir. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerde ise bir ergen ideal öz izolasyonu gösterirken; iki ergen öz-ideal öz yakınlığı göstermektedir. Buna karşın zayıf benlik entegrasyonunun diğer kategorilerinde hiçbir ergenin yer almadığı görülmektedir.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan tüm bulgular aşağıda olgu düzeyinde aktarılmıştır. Tablo 23'te toplam 16 ergenden toplanan verilerin analizi sonucunda ergenlerin benlik saygılarının düzeyleri, repertuar ağındaki elementlerin öz-kimlik grafiğindeki konumları ve benlik entegrasyon türleri gösterilmektedir.

Tablo 23

Tüm Katılımcılara Ait Benlik Saygısı Düzeyleri, Öz Elementlerinin Öz-Kimlik Grafiğindeki Konumları Ve Benlik Entegrasyonu Türleri İle İlgili Bulgular

	Olgu No	Benlik Saygısı	Öz-Kimlik Grafiğindeki Konum		Benlik Entegrasyonu
			Öz	İdeal Öz	
Aile İşlevselliği Olmayan	Olgu No 1	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	Çifte izolasyon
	Olgu No 2	Yüksek	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 3	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	Öz izolasyon
	Olgu No 4	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	Çifte izolasyon
	Olgu No 5	Yüksek	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 6	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	İdeal öz izolasyonu
	Olgu No 7	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	Sağlıklı
	Olgu No 8	Yüksek	Kabul	Kabul	Çifte izolasyon
Aile İşlevselliği Olan	Olgu No 9	Orta	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 10	Yüksek	Kabul	Kabul	Öz-ideal öz yakınlığı
	Olgu No 11	Orta	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 12	Düşük	İkircikli	İdealleştirme	İdeal öz izolasyonu
	Olgu No 13	Yüksek	Kabul	Kabul	Öz-ideal öz yakınlığı
	Olgu No 14	Yüksek	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 15	Orta	Kabul	Kabul	Sağlıklı
	Olgu No 16	Orta	Kabul	Kabul	Sağlıklı

Tablo 23'e bakıldığında ailesini işlevsel algılamayan 1, 3, 4, 6 ve 7 no'lu olguların benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğu, buna karşın 2, 5 ve 8 no'lu olguların benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. 1, 3, 4, 6 ve 7 no'lu olguların hepsinin öz elementi *ikircikli* alana konumlanmışken, ideal öz elementleri ise idealleştirme alanına konumlanmıştır. 2, 5 ve 8 no'lu olguların ise hem öz hem de ideal öz elementi *kabul* alanına konumlanmıştır. Ailesini işlevsel algılamayıp, düşük benlik saygısına sahip olan 1, 3, 4, 6 no'lu olguların zayıf benlik entegrasyonuna sahip oldukları görülmekteyken, 7 no'lu olgunun benlik saygısı düşük olan diğer dördünden farklı olarak sağlıklı benlik entegrasyonu oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda 7 no'lu olgunun dikkat çekici olduğu ve üzerinde ayrıca düşünülmesi gerektiği söylenebilir. Ailesini işlevsel algılamayan ve yüksek düzeyde

benlik saygısına sahip olan 2, 5 ve 8 no'lu olgulardan 2 ve 5 no'lu olguların sağlıklı benlik entegrasyonu oluşturduğu görülürken, 8 no'lu olgunun zayıf benlik entegrasyonuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ailesini işlevsel algılayan 10, 13 ve 14 no'lu olguların yüksek düzeyde; 9, 11, 15 ve 16 no'lu olguların ise orta düzeyde benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ailesini işlevsel algılayan tek katılımcıda, (12 no'lu olgu) düşük düzeyde benlik saygısı olduğu tespit edilmiştir. Ailesini işlevsel algılayan grupta olup, benlik saygısı orta ve yüksek düzeyde olan 7 katılımcının (olgu no 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16) öz ve ideal öz elementleri ***kabul*** alanında konumlanmışken, ailesini işlevsel algılayan grupta olup benlik saygısı düzeyi düşük olan tek katılımcının (olgu no 12) öz elementinin ***ikircikli*** ve ideal öz elementinin ***idealleştirme*** alanına konumlandığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, ailesini işlevsel algılamayan ve benlik saygısı düşük olan (1, 3, 4, 6 ve 7 no'lu) olgularla benzerlik göstermektedir. Ailesini işlevsel algılayan ve orta düzey benlik saygısı gösteren 9, 11, 15 ve 16 no'lu olguların, sağlıklı benlik entegrasyonu oluşturdukları görülürken, yüksek düzeyde benlik saygısına sahip olan 10, 13 ve 14 no'lu olgulardan sadece 14 no'lu olgunun sağlıklı benlik entegrasyonuna sahip olduğu görülmektedir. Düşük düzey benlik saygısına sahip 12 no'lu olgu ve yüksek düzey benlik saygısına sahip 10 ve 13 no'lu olguların zayıf benlik entegrasyonu taşıdıkları tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin, aile üyelerini ve yaşamları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olan kimseleri zihinlerinde ne şekilde temsil ettiklerini repertuar ağı yöntemi ile incelenmeyi hedeflemiştir. Bulgular bölümünde repertuar ağının sağladığı veriler üzerinden her bir katılımcının öz-kimlik grafikleri incelenmiş ve rapor edilmiştir. Bu bölümde elde edilen bulgular şu alt başlıklar altında tartışılmış ve yorumlanmıştır: ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin; (i) benlik saygılarına yönelik bulguların tartışılması, (ii) repertuar ağında yer alan elementleri öz-kimlik grafiği üzerinde ne şekilde konumlandırdıklarına yönelik bulguların tartışılması ve son olarak (iii) öz elementlerle diğer elementler arasındaki uzaklık katsayısının sağladığı bilgiler ışığında benlik entegrasyonuna yönelik bulguların tartışılması.

Bulguların tartışılmasına geçmeden önce bu araştırmanın hipotezlerine ve bulguların tartışılmasına kuramsal dayanak oluşturan kişisel yapılar kuramı ile ilgili bazı açıklamaları hatırlatmakta fayda vardır. Kişisel yapılar kuramına göre ortak yaşantı geçmişleri olan bireylerin, bu yaşantıya bağlı olarak dünyalarını anlamlandırma biçimleri benzeşiklik gösterecektir. Örneğin benzer anne-baba tutumlarına maruz kalan çocukların, aileye ve ailedeki üyelere yönelik benzer kişisel yapılara sahip olabileceği düşünülebilir. Ancak bu, ortak geçmiş gösteren bireylerin illa ki tıpatıp benzer kişisel yapılara sahip olacağı anlamına gelmeyecektir. Daha açık bir ifadeyle, benzer aile geçmişi ya da yaşantı deneyimi gösteren herhangi iki kişinin aileye ilişkin kişisel yapılarının farklılaşabileceği akılda tutulmalıdır. Hatta çok farklı yaşantı geçmişlerine sahip olmalarına karşın iki kişinin belli bir olayla ilgili kullandıkları veya başvurdukları kişisel yapılar birbirine benzerlik de gösterebilir (Ewen, 2003; Feist & Feist, 2006; Hjelle & Ziegler, 1992; Hall, Lindzey & Campell, 1997). Burada kişisel yapılar kuramının iki önermesine (bireysellik ve benzerlik önermeleri) vurgu yapılmaktadır. Bu araştırma kapsamında yanıtı aranılan sorular, bu iki önermeye dayalı olarak ileri sürülen ve yanıtı aranılan sorulardır.

Repertuar ağı tekniğinden yararlanılarak oluşturulan öz-kimlik grafiği, sağladığı bilgiler açısından zenginlik taşımaktadır ve bu durum, öz-kimlik grafiğinin ele alındığı çalışmalarda, ulaşılmak istenen ve ulaşılan bilgilerin içeriğinin farklı olabilmesini

sağlayabilmektedir. Literatür incelendiğinde, öz-kimlik grafiği temel alınarak yapılmış kimi çalışmaların, grafik aracılığıyla benlikteki zayıf entegrasyonun türünü tespit etmeye çalıştıkları görülmekteyken (Norris & Makhlouf-Norris, 1976; Bartholomew, 1993); kimi çalışmalarınsa öz-kimlik grafiğinden yola çıkarak "öz" ve "ideal-öz" elementleri arasındaki uzaklık katsayısını temel aldığı, bu şekilde kişilerin benlik saygısı düzeyini ve öz-değerini tespit etmek için kullandıkları görülmektedir (Bartholomew, 1993; Böker & arkadaşları, 2000; Senkel, 2010). Ayrıca öz-kimlik grafiğiyle ilgili yapılmış bazı araştırmalar da, repertuar ağında bulunan elementlerin grafikte ne şekilde konumlandıklarından yola çıkarak kabul, idealleştirme, çatışma ve ikircikli alana konumlanan elementleri belirlemeye çalışmışlardır (Böker & arkadaşları, 2000; Senkel, 2010). Araştırmacının ulaşmak istediği bilgi içeriğinin ne olduğu fark etmeksizin, her birinde temel alınan olgu, ilgili elementler arası uzaklıktır ve özellikle öz, ideal öz, sosyal öz elementlerinin diğer elementlerle aralarındaki uzaklıktır.

Bu tez kapsamında öz-kimlik grafiğinin sağlayabileceği, yukarıda belirtilen tüm bilgi içeriklerine ulaşılması hedeflenmiş olmakla birlikte, öz-kimlik grafiğinin, yurtiçindeki çalışmalarda hiç kullanılmadığının ve yurtdışında kullanıldığı çalışmaların sınırlı sayılabilecek sayıda olduğunun altının bir kez daha çizilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.1. Ailesini İşlevsel Algılayan ve Algılamayan Ergenlerin Benlik Saygılarına Yönelik Bulguların Tartışılması

Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgulardan biri, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin benlik saygılarının, ailesini işlevsel algılayanlara göre daha uç değer gösterdiğidir. Bu grupta yer alan ergenlerin benlik saygıları ya yüksek ya da düşüktür. Bir diğer ifadeyle benlik saygısının orta düzeyde olduğunu gösteren bir olgu olmamıştır. Buna göre ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 5'inin benlik saygısı düşük (>1.07) ve 3'ünün benlik saygısı yüksektir (<.0.68). Ailesini işlevsel algılayanlarda 3'ünün benlik saygısının yüksek ve sadece 1'inin benlik saygısının düşük olduğu rapor edilmiştir. Buna karşın ailesini işlevsel algılayan 8 ergenden 4'ünün benlik saygısının orta düzey olduğu tespit edilmiştir (0.68-1.07).

Elde edilen bulgular olgu düzeyinde incelendiğinde ailesini işlevsel algılamayan 2, 5 ve 8 no'lu olguların benlik saygılarının yüksek (sırasıyla öz-ideal öz arasındaki uzaklık 0.21, 0.66 ve 0.23); yine aynı şekilde ailesini işlevsel algılayan 10, 13 ve 14

no'lu olguların benlik saygılarının yüksek olduğu (sırasıyla öz-ideal öz arasındaki uzaklık 0.42, 0.24 ve 0.54) tespit edilmiştir. Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergen grubundakilerde 1, 3, 4, 6 ve 7 no'lu olguların benlik saygıları düşük çıkmıştır (sırasıyla öz-ideal öz arasındaki uzaklık 1.31, 1.30, 1.17, 1.30 ve 1.11). Ailesini işlevsel algılayan ergen grubunda ise sadece 12 no'lu olgunun benlik saygısının düşük (öz-ideal öz arasındaki uzaklık 1.13) olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, ailenin veya ailenin işlevselliğinin benlik saygısı düzeyini olumlu olmasa da olumsuz yönde etkileyebileceğini akla getirmektedir. Çünkü bu çalışma neticesinde ulaşılan bilgiler her iki grupta yer alan ergenlerin (n=3) %37'sinin benlik saygılarının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçta ergen, gereksinim duyduğu sevgi, güven ve anlayış gibi ihtiyaçlarını aileden karşılayabileceği gibi aile dışından da (örneğin; akranlarından) karşılayabilir. Ergenlerin gelişimsel olarak bu dönem içerisinde kendilerine ilişkin olumlu bir benlik tasarımı oluşturma gibi bir görevleri vardır; aile bu noktada destekleyici olabilir. Ancak ergenlerin olumsuz aile yaşantılarının olması, kesinlikle olumsuz bir benlik tasarımı oluşturacakları anlamına gelmez. Daha önce de vurgulandığı üzere aile, çocuklarının olumlu bir benlik tasarımı oluşturmalarında onlara destekçi olabilir; fakat ergen ihtiyaç duyulanı aileden karşılayabileceği gibi (ki ideal olanı bu), aile dışından da karşılayabilir. Neticede benlik saygısı sadece aile ile ilgili değişkenlerden etkilenmemektedir; aile dışı değişkenlerin de benlik saygısı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Nitekim bugün bireyin akran veya öğretmenlerle ilişkisi gibi değişkenlerin benlik saygısı üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur.

Her ne kadar benlik saygısı yüksek olan ergenlerin sayısı aile işlevselliğinin algılanışı açısından farklılaşmasa da, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin (n=5) %62'sinde benlik saygısı düşük hesaplanmıştır. Oysa ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden sadece 1'inin benlik saygısı düşük hesaplanmıştır. Bu daha önce yapılan bir yorumun geçerli olabileceğini göstermektedir; buna göre, aile ve onun taşıdığı özelliklerin sağlıksız olmasının çocuk veya ergen gelişimi üzerinde daha çok olumsuz yönde (engelleyici) bir etkisi vardır. Ailenin işlevsel olduğu ailelerde çocukların kendilerini ifade etmelerine ve karar mekanizması içerisinde yer almalarına izin verilmektedir. Böylesi bir aile atmosferinde çocuklar kendi bireyselliklerini daha iyi yaşama ve kaygıya kapılmadan duygusal ihtiyaçlarını daha uygun düzeyde karşılama fırsatını yakalarlar. Bu araştırmanın bulguları, aile işlevselliği düzeyinin, çocuk ve

ergenlerin benlik saygılarını olumsuz yönde etkileyebileceğini gösterirken; olumlu yönde etkileyebileceğini göstermemektedir.

Bu başlık altında elde edilen bir diğer önemli bulgu da ailesini işlevsel algılayan ergenlerin %50'sinin (n=4) benlik saygılarının orta düzey olduğunun tespit etmesidir. Olgu düzeyinde bakıldığında 9, 11, 15 ve 16 no'lu olguların benlik saygıları orta düzeydedir (sırasıyla öz-ideal öz arasındaki uzaklık 0.82, 0.83, 0.90 ve 0.96); bu olguların tümü ailesini işlevsel algılayan ergen grubundadır. Elde edilen bu bulgu, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin öz ile ideal öz elementleri arasındaki mesafeyi makul düzeyde gördükleri anlamına gelmektedir. Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin ağırlıklı bir kısmı (n=5) bu iki element arasındaki mesafeyi oldukça uzak görmektedirler. Öz ve ideal öz arasındaki mesafe aynı zamanda kişilerin öz-doyumları (kendinden memnun olma durumları) hakkında bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla ailesini işlevsel algılayan ergenlerin öz-doyumları, ailesini işlevsel algılamayan ergenlere göre daha olumlu görülmektedir.

5.2. Elementlerin Öz-Kimlik Grafiğinde Aldığı Pozisyona İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgulardan bir diğeri, repertuar ağı tekniğinin sağladığı bilgiler doğrultusunda ergenler için oluşturulan öz-kimlik grafiğinde ilgili elementleri hangi alanda konumlandırdıklarıdır. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerin merkezi elementleri (öz, ideal öz, sosyal öz) ve aile üyelerini temsil eden (annem, babam, kardeşim) elementleri, ailesini işlevsel algılamayan ergenlere göre daha fazla "kabul" alanında konumlandırdıkları görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin, işlevsel algılamayan ergenlere göre kimliklerini oluştururken etkileşime girdiği diğer insanları daha fazla kabul edilebilir ve kendi merkezi elementlerine daha benzer olarak algıladıkları söylenebilir. Bazı araştırmacılar, öz-kimlik grafiği üzerinde kabul alanına konumlanan bir elementin (örneğin; annem elementi) öz ve ideal öz elementlerine daha fazla benzetildiği anlamına geldiğini belirtmektedir (Böker, 1999; Böker & ark. 1999).

Tartışmada sistematiği sağlamak adına ilk olarak öz, ideal öz ve sosyal öz elementlerinin öz-kimlik grafiği üzerindeki konumu ve bu elementlerin birbirine olan uzaklıklarına ilişkin bulgular tartışılmıştır. İkinci olarak aile üyelerinin (anne, baba, kardeş) öz-kimlik grafiğindeki pozisyonları ve öz elementlerine (öz ve ideal öz) olan

uzaklıkları tartışılmıştır. Böylesi bir sıralamanın tercih edilmesinin sebebi, bireyin kendisi ile alakalı elementlerin (öz, ideal-öz ve sosyal öz) ve elementlere ilişkin değerlendirmelerinin öncelikli olmasıdır ki bu elementlere ilişkin atıflar bireyin öz-sürekliliği ve öz-kimliği üzerinde belirleyicilik taşımaktadır (Feixas, Montebruno, Dada, del Castillo & Compan, 2010).

a. Öz, İdeal Öz ve Sosyal Öz Elementlerinin Öz Kimlik Grafiğindeki Konumu

Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerde öz elementinin ideal öz elementine olan uzaklığı 0.21 ile 1.31 aralığındadır; ancak öz ile ideal özü birbirine yakın gören ergenlerin sayısı sadece üçtür. Buna karşın ergenlerden beşi bu elementleri birbirinden oldukça uzak konumlandırmıştır. Dolayısıyla ergenlerin büyük bir çoğunluğu bu elementleri "kabul" alanında konumlandırmamıştır. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerde ise öz elementinin ideal öz elementine olan uzaklığı 0.24 ile 1.13 aralığındadır; ancak bu iki elementi birbirine yakın gören ergenlerin sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre ergenlerin üçü bu elementleri birbirine oldukça yakın görürken; dördü birbirine yakın görmektedir. Sadece bir ergen öz ve ideal öz elementlerini birbirinden uzak görmüştür.

Tüm bu bulgular, ailesini işlevsel algılayanların öz ve ideal öz elementlerini neden kabul alanında gördüklerini daha anlamlı hale getirmektedir. Sonuçta kişi kendisini ideal özünden çok da uzak görmemektedir. Bir diğer ifade ile birey güncel beni ile ideal beni arasındaki mesafeyi makul düzeyde görmektedir. Kısaca ideal ben erişilebilir bir noktada durmaktadır. Fakat bu bulgular yorumlanırken oldukça özenli davranılmalıdır; çünkü daha sonra da vurgulanacağı üzere bu elementlerin birbirine tamamen benzemesi (veya binişik) olması bireyin kendisini değiştirmekten alıkoyacaktır. Bu da, benliğin zayıf entegre edildiği anlamına gelecektir.

Bu araştırma neticesinde ulaşılan bir diğer önemli bulgu da, ailesini işlevsel algılayan bütün ergenlerin başkalarının gözünden ben (sosyal öz) elementini öz (0.00 ± 0.99) ve ideal öze (0.24 ± 0.90) yakın görüyor olmalarıdır. Bu durum, neden sosyal öz elementinin ailesini işlevsel algılayan ergen grubunda kabul alanına konumlanmış olduğunu çok iyi açıklamaktadır. Bu grupta yer alan ergenlere göre öz, ideal öz ve sosyal öz arasında bir uyum vardır. Bir diğer ifadeyle bu grupta yer alan katılımcılar kendilerine ilişkin izlenimleri ile başkalarının kendilerine ilişkin izlenimlerini paralel görmektedirler. Bu bulgunun taşıdığı anlam "ben kendimi nasıl görüyorsam, sen de

beni öyle görüyorsundur". Aslında ailesini işlevsel algılamayan ergenler de, ailesini işlevsel algılayanlar gibi sosyal öz elementini çoğunlukla "kabul" alanında görmektedir. Ne var ki bu durum ailesini işlevsel algılayanlardaki kadar bariz değildir. Buna göre ailesini işlevsel algılamayan ergenlerde sosyal öz elementinin öz (0.37 ± 1.15) ve ideal öz (0.48 ± 1.88) elementlerine görece daha uzak olduğu görülmektedir. Bu, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin, ailesini işlevsel algılayan ergenlere göre öz, ideal öz ve sosyal öz elementleri arasında daha az uyum gördükleri anlamına gelmektedir. Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 2'si sosyal öz elementini "ikircikli" alana ve 1'i "çatışma" alanına konumlandırmıştır.

b. Annem, Babam ve Kardeşim Elementlerinin Öz Kimlik Grafiğindeki Konumu

Ebeveynlerin, öz ve ideal öz elementlerine olan uzaklığına bakıldığında ailesini işlevsel algılayan ergenlerin aile üyelerini daha fazla "kabul" alanına konumlandırdıkları görülmektedir. Buna göre aile işlevselliği olan ergenlerin ağırlıklı bir kısmı annem ve babam elementlerini öz elementine (öz-annem elementleri 0.29 ± 1.07; öz-babam elementleri 0.41 ± 1.36) ve ideal öz elementine (ideal öz-annem elementleri 0.17 ± 1.15; ideal öz-babam elementleri 0.33 ± 1.36) yakın görmektedir. Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergenler bu elementleri öz (öz-annem elementleri 0.34 ± 1.37; öz-babam elementleri 0.74 ± 1.58) ve ideal öz elementine (ideal öz-annem elementleri 0.17 ± 1.63; ideal öz-babam elementleri 0.38 ± 1.58) nispeten daha uzak görmektedirler.

Diğer bir ifadeyle ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin daha azı ebeveynlerini "kabul" alanına konumlandırmıştır. Bu grupta yer alan ergenlerin 2'si hem annem hem de babam elementlerini "idealleştirme" alanına; yine aynı şekilde ergenlerin 2'si hem annem hem de babam elementlerini "ikircikli" alana konumlandırmıştır. Bununla birlikte ailesini işlevsel algılamayan 2 ergenin babam elementini "çatışma" alanına konumlandırdıkları görülmüştür. Oysa ailesini işlevsel algılayanların büyük bir çoğunlu (n=6) her iki ebeveynini "kabul" alanına konumlandırmıştır. Bu grupta yer alan sadece 1 ergen anne ve babasını "ikircikli" alanda, 1 ergen ise "çatışma" alanına konumlandırmıştır.

Öz ve ideal öz ile ebeveynler arasındaki uzaklık, ailesini işlevsel algılayan ergen grubundakilerde daha yakındır; üstelik her iki ebeveyn ideal öze, öz elementinden daha yakındır. Annesini ideal öz elementine öz elementinden daha yakın görenlerin

sayısı 5'tir (olgu no 11, 13, 14, 15 ve 16); aynı şekilde babasını ideal öz elementine öz elementinden daha yakın görenlerin sayısı 6'dır (olgu no 9, 10, 11, 13, 14 ve 15). Aslında bu durum ebeveynlerinin kendileri için bir rol modeli olduğu anlamına geliyor olabilir. Çünkü her iki ebeveyn sosyal öz veya öz elementine, çok fazla yaklaştırılmayıp ideal öz elementine yaklaştırılmaktadır. Annenin rol model olması özellikle 13 (annem-ideal öz elementleri 0.17) ve 16 no'lu olgular (annem-ideal öz elementleri 0.33) için geçerlidir. Bununla birlikte 13 no'lu olgunun benlik saygısının yüksek (öz-ideal öz elementleri 0.24) olduğu göze çarpmaktadır. Babanın rol model olması ise özellikle 9 (babam-ideal öz elementleri 0.28) ve 10 no'lu olgular (babam-ideal öz elementleri 0.28) için geçerlilik taşımaktadır. Aynı zamanda her ne kadar 14 no'lu olgunun babam ve ideal öz elementleri arasındaki uzaklık katsayısı öz elementine göre daha düşük olsa da, değerlendirmenin mutlak değil bağıl olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Daha açık bir ifadeyle her iki element arasındaki uzaklık görecelilik göstermektedir; bu anlamda sadece babam elementinin, ideal öz elementine öz elementinden daha yakın olduğu söylenebilir. Her ne kadar ailesini işlevsel algılayan ergenler için annem ve babam ideal öze, özden daha yakın olsa da, ailesini işlevsel algılayan 2 ergen annesini (olgu no 9 ve 10) ve 1 ergen babasını (olgu no 12) öz elementine daha fazla yaklaştırmıştır. Bununla birlikte 1 olgu (olgu no 16) babam elementini öz ve ideal öz elementlerine eşit uzaklıkta görmüştür; üstelik babam elementinin her iki öz elementinden epeyce uzak (babam-öz ve ideal öz elementleri 1.36) düştüğü görülmüştür.

Öz ve ideal öz ile annem elementi arasındaki uzaklığın, ailesini işlevsel algılamayan ergen grubundakilerde eşit dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre dört olgu annesini öz (olgu no 2, 4, 6 ve 8) yine dört olgu annesini ideal öz elementine (olgu no 1, 3, 5 ve 7) daha yakın konumlandırmıştır. Fakat bulgular yakından incelendiğinde annem elementi ister öz, isterse ideal öz elementlerine yakın konumlansın her iki kategoride annem elementi farksızlık alanına düşmüştür (0.80 - 1.20). Nitekim Bartholomew, öz-kimlik grafiği üzerinde bu alana denk düşen elementlerin, birey üzerindeki etkisinin netlik taşımadığını belirtmektedir. Will (2011), farksızlık alanına konumlanan elementlerin öz-kimlik üzerinde birincil değil, ikincil derecede önemli olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla en net açıklamaları 2, 4, 3 ve 7 no'lu olgular için yapmamız mümkündür. Bir diğer ifade ile iki olgunun (2 ve 4 no'lu olgular) annem elementi anlamlı düzeyde öz ve yine iki olgunun (3 ve 7 no'lu

olgular) annem elementi anlamlı düzeyde ideal öz elementine yakındır. Özellikle 2 no'lu olgu annesini öz (annem-öz elementleri 0.34) ve 3 no'lu olgu annesini ideal öz elementlerine (annem-ideal öz elementleri 0.17) daha yakın görmektedir.

Babam elementinin öz ve ideal öze olan uzaklığına bakıldığında ailesini işlevsel algılamayan 8 ergenin 4'ü babam elementini öz elementine daha yakın görürken (4, 5, 6 ve 8 no'lu olgular); 3'ü ideal öz elementine daha yakın (1, 3 ve 7 no'lu olgular) yine 1'i her iki öz elementine eşit uzaklıkta görmektedir (2 no'lu olgu). Babasını öz elementine en yakın gören olgunun 7 no'lu olgu olduğu; ancak bu mesafenin çok da yakın olmadığı görülmüştür (babam-öz elementi 0.74). O halde babam elementinin öz elementine olan yakınlığının görelilik taşıdığı ve bu elementlerin esasında kayıtsızlık alanına düştüğü söylenebilir (0.80 - 1.20). Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden özellikle 1'i (3 no'lu olgu), kendisi için babasını rol model olarak görmektedir (babam-ideal öz elementleri 0.38).

Ebeveynlerini kabul alanında gören ergenlerin beklendiği üzere ailesini işlevsel gören ergen grubunda sayıca daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Annesini öz ve/veya ideal öze yakın gören ergen sayısı ailesini işlevsel algılayanlarda 6'iken; bu sayı ailesini işlevsel algılamayanlarda 4'dür. Aynı şekilde babasını öz ve/veya ideal öze yakın gören ergen sayısı da ailesini işlevsel algılayanlarda da yine 6'iken; bu sayı ailesini işlevsel algılamayanlarda sadece 2'dir. Bununla birlikte, anne ve babasını kayıtsızlık alanına konumlandıran (0.80 - 1.20) ergenlerin ailesini işlevsel algılamayanlarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ailesini işlevsel algılamayan 6 ergen annesini ve yine 6 ergen babasını kayıtsızlık alanına konumlandırmıştır; oysa ailesini işlevsel algılayanlarda bu sayının daha düşük olduğu (4 ergen annesini ve 1 ergen babasını bu alanda konumlandırmıştır) görülmüştür. Kayıtsızlık alanı esasında nötr alandır; daha açık bir ifadeyle bu alana konumlanan bir elementin –olumlu veya olumsuz– belirgin bir ağırlığının olduğu net bir şekilde söylenemez. Aslında ebeveynlerle çatışmanın dahi bir iletişim olduğu akılda bulundurulmalıdır. Üstelik paylaşımların olduğu bir ailede taraflar birbirlerine duygu ve düşüncelerini çatışma olasılığı olsa dahi iletirler. Fakat katı kuralların olduğu bir aile ortamında, ergen kendini açmayabilir; bu da doğal olarak çatışma riskini azaltır. Elde edilen bulgular ışığında aile işlevselliği olan ergenler açısından ebeveynlerin çocuklarına rol model olma olasılıkları vardır.

Kardeşim elementinin, öz elementlerine olan uzaklığına bakıldığında her iki grupta sekiz ergenin 4'ünün kardeşlerini "kabul" alanına konumlandırdıkları tespit

edilmiştir. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 4'ü (11, 14, 15 ve 16 no'lu olgular) ve ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin 3'ü (1, 5 ve 7 no'lu olgular) kardeşim elementini ideal öze, öz elementinden daha yakın görmüştür. Bununla birlikte ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin 2'si kardeşini "idealleştirme" alanında ve yine 2'si kardeşini "ikircikli" alanda konumlandırmıştır. Buna karşın ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 1'i kardeşini "idealleştirme" ve 2'si "ikircikli" ve 1'i "çatışma" alanında konumlandırmıştır. Her ne kadar kardeşim elementi öz-kimlik grafiği üzerinde heterojen bir konum almış olsa da, her iki gruptaki ergenlerin önemli bir kısmı kardeşim elementini farksızlık alanına konumlandırmıştır. Bu bulgu aslında katılımcıların önemli bir kısmının kardeşleri ile ilgili ilişkilerini nötr veya ne olumsuz ne olumlu gördükleri anlamına gelmektedir. Bununla birlikte aile içerisinde ilişkilerin en fazla ikircikli olarak betimlendiği ilişkinin kardeşlerle olan ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Dunn ve Plomin (1996), aile içerisinde ikircikli duyguların en çok yaşandığı ilişkinin kardeşler arasındaki ilişki olduğunu ve bu ilişkinin sevgi ile nefret, rekabet ile sadakat aralığında tutarlıktan uzak bir seyir gösterdiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak ailesini işlevsel algılayan ergenler aile üyelerini daha çok kabul alanında görmektedirler. Üstelik aile üyelerinin öz ve ideal öz eksenlerinin olduğu öz-kimlik grafiği üzerinde daha homojen bir pozisyon aldıkları görülmüştür. Buna karşın ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin öz-kimlik grafikleri incelendiğinde aile üyeleri daha heterojen bir dağılım göstermiştir. Bununla birlikte aile işlevselliği olan ergenlerin neredeyse tamamı öz ve ideal öz elementlerini "kabul" alanına konumlandırırken; ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin büyük bir kısmı öz (güncel ben) elementini "ikircikli" alana konumlandırmıştır. Yine aynı şekilde ideal özü (olmayı arzuladıkları beni) oldukça uzak görmüşlerdir. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerin tamamı çevrenin kendilerine ilişkin izlenimleri (sosyal öz) ile kendi öz izlenimlerini tutarlı veya uyumlu görmektedir. Oysa ailesini işlevsel görmeyen ergenlerin bir kısmı böylesi bir uyumu görmemektedir. Kaldı ki böylesi bir tutarlılık görmeleri kişilerin bıraktıkları izlenim ile öz izlenimin olumlu olacağı anlamına gelmemektedir. Pekâlâ, kişi kendini beğenmediği gibi, başkalarının da kendini beğenmiyor olabileceklerini düşünebilir. Bu nedenle sonuçların oldukça dikkatli yorumlanması gerekmektedir.

5.3. Ailesini İşlevsel Algılayan ve Algılamayan Ergenlerde Benlik Entegrasyonuna Yönelik Bulguların Tartışılması

Elementler arasındaki uzaklıklar sağlıklı ve yine sağlıksız benlik entegrasyonları hakkında bilgi sunmaktadır. Norris ve Makhlouf-Norris (1976), elementler arasındaki uzaklıklardan yola çıkarak benlikteki zayıf entegrasyon türlerine dikkat çekmişlerdir; onlara göre benlikteki veya özdeki zayıf entegrasyonunun beş türü vardır (Bartholomew, 1993; Akt: Sanberk, 2014). Bu araştırma neticesinde ulaşılan son bulgu ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin benlik entegrasyonları ile ilgili bulgudur. Elde edilen bulgular ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 5'inin sağlıklı benlik entegrasyonunun olduğunu göstermiştir (9, 11, 14, 15 ve 16 no'lu olgular); bu sayı ailesini işlevsel algılamayanlarda 3'tür (2, 5 ve 7 no'lu olgular).

Bununla birlikte ailesini işlevsel algılamayan 5 ve ailesini işlevsel algılayan 3 ergenin zayıf benlik entegrasyonu gösterdiği tespit edilmiştir. Daha yakından bakıldığında ailesini işlevsel algılamayan ergen grubunda olan ergenlerden biri (olgu no 3) 'öz-izolasyon' kategorisinde yer almaktadır. Kendini çevreden yalıtan bir kimsenin sosyal etkileşim ağından yoksun olduğu düşünülebilir. Bu kişi repertuar ağında yer alan hiçbir elementi kendine (öz elementine) benzer görmemektedir veya kendini (veya kendi özünü) diğer tüm elementlerden farklı algılamaktadır. Bartholomew (1990), öz-izolasyonu olan kişilerin kişisel ve sosyal etkileşim temelinden yoksun olduklarını belirtmektedir. Öz-izolasyonu olan birey kendine yüklediği kişisel yapılar ile başkalarına yüklediği kişisel yapıları farklılaştırmaktadır ve dolayısıyla kendini farklı tanımlamaktadır.

Ailesini işlevsel algılayan (olgu no 12) ve algılamayan (olgu no 6) ergen grubundaki birer ergen, 'ideal öz izolasyonu' kategorisinde yer almıştır. İdeal öz izolasyonunda birey kişisel yapılar açısından kendi ideal özünü (olmak istediği beni), diğer tüm elementlere göre farklı ve benzersiz görür. Bu kimseler nasıl biri olmak istemediğini bilmekle birlikte, nasıl biri olmak istediğini bilmemektedir (Bartholomew, 1990; Akt: Sanberk, 2014).

Ailesini işlevsel algılamayan ergen grubunda yer alan üç olgunun (1, 4 ve 8 no'lu olgular) zayıf benlik entegrasyonunun türlerinden biri olan 'çifte izolasyon veya sosyal yabancılaşma' kategorisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Öz ve ideal öz izolasyonunun bir karışımı olan çifte izolasyonda, birey kendini diğerlerinden farklı

görmektedir; üstelik bu farklılık arzulanan bir farklılıktır (Bartholomew, 1990; Akt: Sanberk, 2014).

Zayıf benlik entegrasyonunun ‘öz-ideal öz yakınlığı’ kategorisinde yer alan iki ergenin (10 ve 13 no’lu olgular) ailesini işlevsel algılayan grupta yer aldığı görülmüştür. Öz ve ideal özün yakın olması her ne kadar olumlu görülse de, bu iki elementin birbirine çok yakın olması benlikteki zayıf entegrasyona işaret etmektedir. Will (2011), öz-ideal öz yakınlığı olan bireylerin kendilerini olmak istedikleri gibi gördüklerini ve dolayısıyla değişmek için bir sebep görmediklerini belirtmektedir.

Zayıf benlik entegrasyonunun ‘öz-ideal öz uzaklığı’ kategorisinde hiçbir ergenin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum, ergenlerde öz ile ideal özün benzer yapılarla tanımlanmadığı anlamına gelmektedir. Bartholomew’e (1990) göre, öz ve ideal öz uzaklığı gösteren bireyler öz ile ideal özlerini farklı yapılara başvurarak tanımlamaktadır; hatta her iki merkezi element karşıt yapılar kullanılarak tanımlanmaktadır. Bu da doğal olarak hoş olmayan bir duygunun yaşanmasına ve kişinin değişim için güdülenmesine yol açmaktadır (Akt: Sanberk, 2014).

Aile işlevselliğine yönelik algı açısından ergenlerin benlik entegrasyonları incelendiğinde, her iki grup arasında belirgin bir fark olmadığı söylenebilir. Benlik entegrasyonları ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak klinik popülasyon üzerinde yürütüldüğü (Mottram, 1985; Button & Warren, 2002; Brokenhagen, & ark. 2005; Brokenhagen, & ark. 2008; Axford & Jerom, 1986; Härtling, 1998; Feixas, Erazo-Caicedo, Harter & Bach, 2008) göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak sağlıklı öğrenciler üzerinde yürütülen bir çalışmada Henry (1987), zayıf benlik entegrasyon türlerinin tümüne ulaşmıştır. Bu çalışma neticesinde elde edilen bulgular her ne kadar zayıf benlik entegrasyonun türlerini ortaya koysa da, 16 ergenin yarısı sağlıklı bir benlik entegrasyonu göstermiştir. İstatistiksel bir anlamlılıktan söz etmesek de, ailesini işlevsel algılayanlarda bu sayının daha yüksek olduğu ve zayıf benlik entegrasyonu gösterenlerin daha çok ailesini işlevsel algılamayan ergen grubunda olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak benlik saygısı orta ve yüksek düzeyde olan katılımcıların, ailesini işlevsel gören ergen grubunda sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir; bununla birlikte bu grupta yer alan ergenlerin öz elementlerini (öz, ideal öz ve sosyal öz) ve aile üyelerini daha çok “kabul” alanına konumlandırdıkları görülmüştür. Son olarak sağlıklı benlik entegrasyonu gösterenlerin bu grupta yer alanlarda sayıca daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Bu durum Kelly’nin benzerlik önermesinin geçerli

olabileceğini göstermektedir. Bir diğer ifadeyle benzer deneyim gösteren (ortak yaşantısı olan) bireylerin, çevrelerindeki nesneleri (örneğin; ailelerini) benzer bir şekilde zihinlerinde temsil ettikleri yönündeki sav önemli bir ölçüde doğrulanmaktadır. Ancak fark edileceği üzere bu savın tamamen doğrulandığı söylenemez; yine de bazı bireylerin ortak geçmiş göstermelerine rağmen farklı kurgu veya bilişsel temsillere sahip olabilecekleri bu çalışma neticesinde görülmüştür. Bu durum da Kelly'nin bireysellik önermesi ile açıklanabilir. Kelly (1955), bireysellik önermesiyle, bireylerin aynı olayları farklı kişisel yapılarla açıklayabildiğini, hiçbir iki kimsenin aynı olay/durum için aynı yapıları kullanamayacağını belirtmektedir.

Elde edilen bulgular her ne kadar benzerlik ve bireysellik önermeleri ile açıklanmaya çalışılsa da; bu çalışmanın karakterinden ötürü bulguların genellenmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla dış geçerliği öne alan çalışmalar ile iki grup arasında anlamlı bir farkın olup olmadığının test edilmesinde yarar vardır. Bununla birlikte sonuçları yorumlarken farka dayalı hiçbir istatistiksel tekniğin uygulanmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuçta nicel vaka analizi araştırma deseni ile derinlikli bir inceleme yürütülmüştür; diğer bir ifadeyle bu çalışmada iç-geçerliğe odaklanılmıştır. Öz-kimlik sisteminin ve/veya grafiğinin incelendiği çalışmaların yurtdışında sınırlı olduğu ve yurtiçinde bu yönde herhangi bir çalışmanın olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıda değinilen hususlar nedeniyle bu araştırmanın alanda öncü olma niteliği taşıyabileceği ve bundan sonra bu konuyla ilgili yapılacak araştırmalara ışık tutabileceği söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilmiş bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler bağlamında hem uygulamaya hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Bu çalışmada Aile Değerlendirme Ölçeğinin tüm alt boyutlarıyla ilgili ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin, repertuar ağı yönteminden alınan verilerle, öz-kimlik grafikleri incelenerek, benlik saygılarının düzeyi, repertuar ağındaki elementlerin öz-kimlik grafiğinde konumlandırılma biçimi ve zayıf benlik entegrasyonlarından hangilerini taşıdıkları incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Bu araştırma neticesinde ulaşılması hedeflenen ilk bulgu, ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin benlik saygıları düzeylerinin nasıl olduğudur. Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin benlik saygısının, işlevsel algılayanlara göre daha uç değerler gösterdiği bulunmuştur. Ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 5'inin benlik saygısının düşük ve 3'ünün benlik saygısının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ailesini işlevsel algılayanlarda ise 3 ergenin benlik saygısının yüksek, 1'nin düşük, 4'ünün ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, aile işlevselliği ile benlik saygısı arasında bir ilişki olabileceğini düşündürebilir.

Araştırma sonucunda elde edilmesi amaçlanan bir diğer bulgu, katılımcı ergenler için oluşturulan öz-kimlik grafiğinde, ergenlerin repertuar ağında bulunan ilgili elementleri hangi alanda konumlandırdıklarıdır. Bu doğrultuda yapılan inceleme sonunda, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin "öz", "ideal öz", "sosyal öz" olarak adlandırılan merkezi elementleriyle, aile üyelerini temsil eden "annem", "babam", "kardeşim" elementlerini, ailesini işlevsel algılamayan ergenlere göre daha fazla kabul alanında konumlandırdıkları görülmektedir. Bu durum, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin, ailesini işlevsel algılamayanlara göre, aile üyelerini kendi özlerine daha fazla benzettikleri ve onlardan etkilenmeye daha açık oldukları anlamına gelebilir. Kardeşim elementinin, öz-kimlik grafiğindeki konumlanışına bakıldığında her iki ergen grubundaki 8 ergenin 4'ünün kardeşlerini "kabul" alanına konumlandırdığı

görülmektedir. Ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 4'ü ve ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin 3'ü "kardeşim" elementini ideal öze, öz elementinden daha yakın görmüştür. Bununla birlikte ailesini işlevsel algılamayan ergenlerin 2'si kardeşim elementini "idealleştirme" alanında ve yine 2'si "ikircikli" alanda konumlandırmıştır. Buna karşın ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 1'i kardeşini "idealleştirme", 2'si "ikircikli" ve 1'i "çatışma" alanında konumlandırmıştır. Aile üyelerini temsil eden elementlerden ikircikli alana en fazla konumlandırılan elementin "kardeşim" elementi olduğu görülmüştür. Ayrıca ergenlerin çoğu kardeşim elementini farksızlık alanına konumlandırmıştır.

Bu araştırma sonunda ulaşılan son bulgu, ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin benlik entegrasyonları ile ilgili bulgudur. Araştırmanın sonuçlarına göre, ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 5'inin ve işlevsel algılamayan ergenlerin 3'ünün sağlıklı benlik entegrasyonu gösterdiği tespit edilmiştir. Buna karşın, ailesini işlevsel algılamayan 5 ve ailesini işlevsel algılayan 3 ergenin zayıf benlik entegrasyonu gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Zayıf benlik entegrasyon türlerine bakıldığında, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 1'inin "öz-izolasyon" ve 3'ünün "çifte izolasyon"; ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan 1'er ergenin, "ideal öz izolasyonu"; ailesini işlevsel algılayan 2 ergenin "öz-ideal öz yakınlığı" kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Hiçbir ergenin, zayıf benlik entegrasyonunun "öz-ideal öz uzaklığı" kategorisinde yer almadığı ulaşılan bir diğer bulgudur.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, daha ileriki zamanlarda, uygulamalara ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1- Öğrenci ve velilerinin bir konu ile ilgili kişisel yapılarını ortaya çıkarmak ve bu konuda onlardan derinlikli bilgi toplamak amacıyla, okul psikolojik danışmanlarına repertuar ağı yöntemi ve uygulamalarıyla ilgili bilgilerin sunulacağı eğitim programları düzenlenebilir.

2- Okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulayıcılar tarafından ailelerin işlevselliğini arttırmak amacıyla ebeveynlere yönelik aile içi iletişim,

çatışma çözme, sağlıklı ebeveyn-ergen iletişimi gibi konularda grup rehberliği çalışmaları yapılabilir.

3- Repertuar ağı yöntemi ve öz-kimlik grafiği aracılığıyla tespit edilecek, benlik saygısı düzeyi düşük olan öğrencilerin benlik saygılarının arttırılması amacıyla, grup rehberliği/danışmanlığı ya da bireysel psikolojik danışma uygulamaları yapılabilir.
4- Önleyici ve koruyucu danışmanlık hizmeti kapsamında okul psikolojik danışmanları tarafından ailelere psikolojik destek sağlanabilir ve ergen-ebeveyn çatışmaları, yaşanan sorunlar ve risk unsurlarıyla ilgili grup çalışmaları, seminer ve bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
5- Ergenlere, kimlik oluşturma sürecinde yaşayabilecekleri problemlerle ilgili bilgiler verilerek, kendi benliklerini daha iyi tanımaları amacıyla uygun destek kaynakları sağlanabilir.

6.2.2. İleride Yapılacak Araştırmalar Yönelik Öneriler

1- Bir yarı yapılandırmış görüşme tekniği olan repertuar ağı tekniği ile toplanılan veriler, “hiyerarşik kümeleme analizi” veya “temel bileşenler analizi” açısından çözümlenebilir. Hiyerarşik kümeleme analizi ile hangi yapıların hangi elementlerle eşleştiği ve/veya elementlerle yapıların oluşturduğu gruplar (kümeler) belirlenebilirken; temel bileşenler analizi ile hangi element ve/veya yapıların birey açısından daha çok önemlilik taşıdığı belirlenebilmektedir.
2- Bu çalışma idiyografik karakter taşıdığından araştırma neticesinde ulaşılan bilgilerin genellenebilirliği (dış geçerliğin) zayıf olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ulaşılan bilgilerin sadece bu çalışmadaki kişileri temsil ettiği unutulmamalıdır. Bu anlamda bu konuyla ilgili yapılacak olan yeni bir araştırmada, örneklemin çok daha geniş tutulup, dış geçerliği de dikkate alan, genellenebilir sonuçlara ulaşılması önem arz etmektedir.
3- Katılımcı ergen grubunun, ailesini işlevsel algılayan ve algılamayan ergenlerin kişisel yapıları derinlemesine incelenmiştir; her bir grup kendi içerisinde ayrıntılı ele alınmıştır; fakat istatistiksel olarak gruplar arası karşılaştırma yapılmamıştır. Yapılacak olan yeni bir çalışmada, gruplar arası bir karşılaştırma yapılabilir.

4- Bu araştırmada katılımcılar ölçüt olarak, aile işlevselliğine ilişkin algı açısından gruplandırılmış ve ardından her bir grupta yer alan ergenlerin ailelerine yönelik kişisel yapıları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların belirlenmesi aile ile ilgili diğer bazı değişkenler (örneğin; aile yapısı veya ebeveynlerden algılanan sosyal destek gibi) açısından da yapılabilir.
5- Bu araştırmanın deseni "nicel vaka analizi" olarak belirlenmiştir. Aynı araştırma konusunun farklı araştırma desenleri ile çalışılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.
6- Katılımcı ergenlerin cinsiyetleri bir değişken olarak ele alınmamıştır. Bu konuyla ilgili yapılacak olan yeni bir araştırmada, cinsiyet açısından aile işlevselliğine göre kişisel yapıların değişip değişmediği sınanabilir.
7- Bu araştırma yaş ortalamaları 17 olan, 11. sınıfa devam eden ergenlerle yapılmıştır. Bu tarz bir çalışmanın ergenliğin diğer evrelerinde olan farklı yaşlardaki ergenlerle yapılması önem taşıyabilir.
8- Bu araştırmada repertuar ağında bulunan "iyi anlaştığım biri", "iyi anlaşamadığım biri", "bugüne kadar beni olumlu etkileyen biri" ve "bugüne kadar beni olumsuz etkileyen biri" elementlerinin, aile üyelerini temsil eden "annem", "babam", "kardeşim" elementlerine öz-kimlik grafiği üzerindeki öklid uzaklığı dikkate alınmamıştır. Bu verilerin dikkate alınacağı bir çalışma yapılması, öz-kimlik grafiği ele alınan birey açısından araştırmacılara daha da derinlikli bilgiler sağlayacak olması açısından önem arz edebilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ö. (2013). *11. Sınıf öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Akın, A., (2013). *Güncel Psikoloji Kavramlar 2 Benlik. A. Akın (Edt.)* 5. Bölüm, Kendini Sabotaj. (Birinci Baskı), Kitap Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul.

Aktepe, E., Çalışkan, S., & Sönmez, Y. (2013). Kendine zarar veren ergenlerin aile işlevlerinin ve benlik saygılarının saptanması: Olgu-kontrol çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 69-76. doi: 10.5455/apd.39823.

Aktürk, Ü., Erci, B., Öztürk, H., & Aslan, H. (2012). Ergenlerin algıladıklar aile desteğinin benlik saygısı üzerine etkisi. *Halk Sağlığı Günleri. II. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu. 17-18 Mayıs 2012*, Adana. 101-104.

Albayrak, S., Çelebi, C., Taşkın, Ü., Şaşmaz, S., & Çiçek, S. (2012). Öğle Yemeğine Ulaşmada Zorluk Yaşayan Lise Öğrencilerinin Beslenme Davranışları. *Halk Sağlığı Günleri. II. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu. 17-18 Mayıs 2012*, Adana. 157-159.

Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *1*(1), 97-108.

Alkan, C., Deryakulu, D., & Şimşek, N. (1995). *Öğretim teknolojilerine giriş "Disiplin süreç ürün"*. Ankara: Önder Matbaacılık.

Allen, P. B. (2002). *Personality theories: Development, growth and diversity.* Pearson; (4th edition). Allyn & Bacon, Boston.

Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties.* New York: Oxford University Press.

Arslan, C., Hamarta, E., Özyeşil, Z., & Saygın, Y. (2011). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın kimlik statüleri açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi,* 31, 89-99.

Aslan, M., & Yakar, A. (2012). Öğretmen adaylarının öğretim elemanı niteliklerine ilişkin bilişsel kurguları: Karşılaştırmalı bir inceleme. *İlköğretim Online Dergisi*, 11(4), 1036-1052.

Atak, H., & Çok, F. (2010). Beliren yetişkinlik: İnsan yaşamında yeni bir dönem. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *17*(1), 39-50.

Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar; 3(1), 163-213 © eISSN:1309-0674.*

Ateş, B. F., & Akbaş, T. (2012). Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 352*-337.

Avcı, R., & Güçray, S. S. (2010). Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, aile bireylerine ilişkin problemler, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 10(1), 45-76.

Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *8*(3), 206-214.

Axford, S., & Jerrom, D. W. A. (1986). Self - esteem in depression; A controlled repertory grid investigation. *Br J Med Psychol,* 59, 61-68.

Ayaz, B., Ayaz, M., Fiş, P. N., & Güler, S. A. (2012). Gençlerdeki somato form bozukluklarda kaygı düzeyi, annenin bağlanma biçimi ve aile işlevselliği. *Klinik Psikiyatri, 15, 121-128*

Balcı, T. (1999). *Yetiştirme yurdu ile ailesi yanında kalan öğrencilerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin okul başarısına etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Baldwin, S. A., & Hoffmann , J. P. (2001). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of Youth Adolescence,* 31, 101- 113.

Balkıs, M., & Duru, E. (2010). Akademik erteleme eğilimi, akademik başarı ilişkisinde genel ve performans benlik saygısının rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27*(27), 159-170.

Balo, Y. S. (1995). *Suç mağduru ve suç faili olan çocuklar açışından çocuk suçluluğu ve çocuk mahkemeleri.* Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tip Enstitüsü, İstanbul.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A Social Cognitive Theory.* NJ: Prentice-Hall: Englewood Cliffs.

Barrera, M., & Li, S.A. (1996). *Handbook of Social Support and the Family*. New York: Plenum Press.

Baş, N. (2013). *Ergenlerin bağlanma stilleri ve kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Bayat, B. (2003). Bireylerin benlik algısı sistemi ve bu sistemin davranışları üzerindeki rolü. *Kamu-İş Dergisi,* 7(2), 2-11.

Bayraktar, F., Sayıl, M., & Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 48-63.

Berzonsky, M. D., & Niemeyer, G. J. (1998). Identity status and personal construct systems. *Journal of Adolescence,* 11, 195-204.

Bilgin, A. & Kartal, H. (2002). İşitme engelli ve engelli olmayan ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramları ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* XV(1), 43-52.

Bilgin, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik. (2. Basım),* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.

Bogenç, A. (1998). *Grupla psikolojik danışmanın suçlu gençlerin kendine saygı düzeylerinin etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bortz, J., & Döring, N. (2006). *Forschungsmethoden und evaluation für Human und sozialwissenschaftler.* Heidelberg: Springer.

Bostan, S. (1993). *14-16 yaş ergenlerin uyum düzeylerinin ve ana baba tutumlarının İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss. Volume I: Attachment (2nd eds).* New York: Basic Books.

Böker, H. (1999). *Selbstbild und Objektbeziehungen bei Depressionen: Untersuchungen mit Der Repertory-Grid-Technik und dem Gießen-Test an 139, Patienteninnen mit depressiven Erkrankungen.* Darmstadt: Steinkopff.

Böker, H., Hell, D., Budischewski, K., Eppel, A., Härtling, F., Rinnert, J., Schmeling v., C., Will, H., Schoeneich, F., & Northoff, G. (2000c). Personality and object relations in patients with affective disorders: Idiografic reseach by means of repertory grid technique. *J. Affect. Disord*. 60, 53-60.

Brokenhagen, A., Klapp, B. E, Brähler, E., & Schoeneich, F. (2008). Differences in the psychic representation of the body in bulimic and anorexic patients: A study with the body grid. *Journal of Construct Psychology*, 21(1), 60-81.

Brokenhagen, A., Klapp, B. F, Schoeneich, F., & Brähler, E. (2005). Differences in body image between anorexics and in-vitro-fertilization patients: a study with Body Grid. *GMS Psychosoc Med,* 2, 1-11.

Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W., & Van Aken, M.A.G. (2004). Reciprocal relationships between early adolescent attachment and internalising and externalising problem behaviour. *Journal of Adolescence, 27,* 251–266.

Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği (ADÖ) el kitabı*. Özgüzeliş Matbaası, Ankara.

Bulut, I. (1993). *Ruh sağlığının aile işlevlerine etkisi.* Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Button, E. J., & Warren, R. L. (2002). Self-image in anorexia nervosa 7.5 years after initial presentation to a specialized eating disorders service. *European Eating Disorders Review,* 10, 399−412.

Bülbül, N., E. (2008). *4 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi.* Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Candemir, F. (2000). *Anne baba tutumlarının çocukluktaki benlik kavramın üzerine etkisi.* Yayımlanmış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Cicchetti, D., & Rogosch, F.A., (2002). A developmental psychopathology perspective on adolescence. *J Consult Clin Psychol*, 70, 6-20.

Cipolletta, S. (2011). Self-construction and interpersonal distances of juveniles living in residential communities. *Journal of constructivist psychology*, *24*(2), 122-143.

Coopersmith, S. (1967). *Parental characteristics related to self-esteem. In, the antecedents of self-esteem.* San Francisco: Freeman.

Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı. (1. Baskı),* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çam, Z., & Artar, M. (2014). Ergenlikte yaşam doyumu: Okul türleri bağlamında birinceleme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2(1), *23-46.*

Çarkoğlu, A., & Kalaycıoğlu, E. (2013). *Türkiye'de aile, iş ve toplumsal cinsiyet.* İstanbul: Koç ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi.

Çeçen, A. R. (2008). Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 415-431.

Çelik, G. (2007). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğine başvuran ergenlerin özellikleri.* Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Çolakkadıoğlu, O. (2014). *Eğitim Psikolojisi El Kitabı*. R.Ç. Eroğul, & F. Yurtal (Edt.) *Bilişsel Gelişim,* (s. 97-179). Mentis Yayıncılık, Ankara.

Danacı, A. E., Karaca, N., & Deveci, A. (2005). Şizofreni hastalarında aile işlevselliği ile sosyal işlevsellik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Türkiye'de Psikiyatri, 7*(3), 103-108.

Demircioğlu, F, Şahin, F. T., & Günidi, Y. (2011). Anne babaların görüşlerine göre aile işlevleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 13-1.*

Demirsar, A. (1992), *Psikoterapi Türleri*, (*2. Kitap), (1.baskı).* Bursa: Bursa Hâkimiyet.

Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik bocalaması: Anlamak, tanımak, ele almak.* Malatya: Özmert Ofset.

Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Adelosan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi* No: 63, 19-21.

Dil, S., & Bulantekin, Ö. (2011). Hemşirelik öğrencilerinde akademik başarı düzeyi ile aile işlevselliği ve kontrol odağı arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi; 2(1),17-24.*

Dilek, H., & Aksoy, B. A. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ile anne-babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-109.

Dilekmen, M. H. (2005). *Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Doğan, S. (2001). *Farklı sosyo-ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.

Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). İki boyutlu benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 107-11.

Dunn, J., & Plomin, R. (1996). *Warum Geschwister so verschieden sind.* Stuttgart: Klett-Cotta.

Durak, Ş. E. & Fışıloğlu, H. (2007). Film analizi yöntemi ile Virginia Satır aile terapisiyaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları.* 10(20), 43-62.

Duyan, G. C. (2000). *Aile işlevleri ile ailenin sosyal, demografik ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ekşi, H., Erden, N., Erdoğan H. F., & Yılmaz, E. (2013). Ergenlerin kimlik oluşumunun facebook üzerinden incelenmesi: Nitel araştırma örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 295-313.

Elmacıoğlu, T. (1992). *Aile içi ilişkilerin gencin okul başarısına etkileri.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Epstein, K., Baldwin, L. M. & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessmentdevice. *Journal of Marital and Family Therapy,* 9(2), 171-180.

Eraslan, L. (2011). Öğretim programlarında aile eğitimi (Hayat Bilgisi Dersi Örneği). *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 31, 203-216.*

Erbinç, S., Çetin, M., Başoğlu, C., Ağargün, M. Y., Seçil, M., Can, S., & Çobanoğlu, N. (2001). Şizofren hasta ailelerinde aile işlevselliği, sosyal destek ve duygu dışavurumunun incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2*(1), 5-14.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis.* New York: W. Norton & Company, Inc.

Erikson, E. (1984). *İnsanın sekiz çağı.* (Çev. T.B. Üstün ve V. Şar). Ankara: Birey ve ToplumYayıncılık.

Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Enstitü Dergisi/E Dergi*, 10(10), 120-133.

Ersevim, İ. (2008). *Aile Tedavisi (Öyküleriyle türleri, felsefesi ve terapisi) (Birinci Basım).* İstanbul: Özgür Yayınları.

Erşan, E., Doğan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve antrenörlük bölümü öğrencilerinde benlik saygısı düzeyi ve bazı sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*. 12, 35-42.

Eryılmaz, A. (2010). Ergenlerde öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanma ile akademik motivasyon arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri, 13, 77-84.*

Eryılmaz, A. (2011). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(24), 93-101.

Eryılmaz, A., & Aypay, A. (2011). Ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüsü ilişkisini incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 167-179

Eryüksel, G. (1987). *Ergenlerin kimlik statülerinin incelenmesine ilişkin kesitsel bir çalışma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Eskin, M. (2000). Ergenler arasında ruhsal sorunlar ve bu sorunların intihar düşüncesi ve girişimiyle ilişkileri. *XII. National Congress of Psychology*, 20–22 September, *İzmir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 14(3), 295-313.

Estevez, E., Musitu, G. & Herrero, J. (2005). The influence of violent behavior and victimization at school on psychological distress: the role of parents and teachers. *Adolescence,* 40,183-192.

Evirgen, N. (2010). *Aile içi örüntülerin çocukların algıları açısından incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ewen, R. B. (2003). *An Introduction to Theories of Personality*. *(6th. Edition).* Mahwah, NJ: Erlbaum.

Feist, J., & Feist, G. J. (2006). *Theories of Personality (6th. Edit.).* Boston: McGraw Hill.

Feixas G, Erazo M. I., Harter, S., & Bach L. (2008). Construction of self and others in unipolar depressive disorders: A study using repertory grid technique. *Cognitive Therapy Research,* 32, 386-400.

Feixas, G., Montebruno, C., Dada, G., & Del Castillo, M. (2010). Self construction, cognitive conflicts and polarization in bulimia nervosa. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 10, 445-457.

Feyzioğlu, Y. E. (2010). 5E Modelinin Kullanıldığı Kavramsal Değişime Dayalı Öğretimde Üst Bilişin Etkileri: 7. Sınıf Kuvvet ve Hareket Ünitesine Yönelik Bir Uygulama. *Eğitsel Araştırmaları Destekleme Projesi 2010 Yılı Eğitim Araştırmaları Ödüllü Yarışması Araştırma Özetleri*.

Fransella, F., Bell, R., & Bannister, D. (2004). *A manual for repertory grid technique. (Second Edition).* England: John Wiley & Sons.

Frude, N. (1991). *Understanding Family Problems: A Psychological Analysis*. Chichester: UK: John Wiley and Sons.

Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Gelir, E. (2009). *Ana baba tutumları, aile sosyal atomu ve cinsiyete göre ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik ve akademik başarılarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Gençoğlu, C., Kumcağız, H., & Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9/2, 639-652.*

Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (1995). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. Bekir Onur) Ankara: İmge Yay.

Gooden W. E, Leung , C., & Hindman, D., (2000). Adult attachment and psychotherapy. *Journal of Psychology and Christianity*, 19(3), 275-282.

Gorman-Smith, D., Tolan, P., & Henry, B. D. (2000). A developmental-ecological model of the relation of family functioning to patterns of delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 16(2), 169-198.

Göçener, D. (2010). *Üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gökçedağ, S. (2001). *Lise öğrencilerinin okul başarısı ve kaygı düzeyi üzerinde anne baba tutumlarının etkilerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gönüllü, M., & İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25*(1), 81-100.

Gültekin, F. (2001). Lise öğrencilerinin kendini açma kendini açma davranışlarının kimlik gelişim düzeyleri açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 231-241.

Gündoğdu, M., & Zeren, G. Ş. (2004). Yetiştirme yurdunda kalan ve ailesinin yanında kalan ergenlerin kimlik gelişimlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, 3(22),* 57-65.

Gündüz, B., & Çelikkaleli Ö. (2009). Ergen saldırganlığında akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygının rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 19-38.

Güney, S. Y. (2007). Yapılandırmacılık. Öğrenme, Zeka ve Motivasyon Teorileri. *Doktora Programı Ders Ödevi*. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.* İstanbul.

Güven, S. (1991). *Aile yaşam dönemlerinin ve özelliklerinin ev idaresi ilkeleri yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Güvenç, B. (1996). *Türk Kimliği. Kültür tarihinin kaynakları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hall, S. C., Lindzey G., & Campell, B. J. (1997). *Theories of Personality (4th Edition),* New York: Wiley.

Hallaç, S., & Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* 6 (2), 142-153.

Hardy, S. A., & Kisling, J. W. (2006). Identity statuses and prosocial behaviors in young adulthood: A brief report. *Identity: An International Journal of Theory and Research,* 6, 363-369.

Härtling, F. (1998). Selbst-Objekt-Beziehung bei Patienten mit bipolaren affektiven Psychosen. *Ein Operationalisierungsansatz mit der Selbst-Identitäts-Grafik. Diss.* Uni-Frankfurt.

Henry, R. M. (1987). Moral belief structure and content, self-identity and parental favouritism asüdeterminants of moral judgement stage. *Journal of Moral Education.*

Higgins, E. T. (1996). The “self digest": self-knowledge serving self-regulatory functions. *Journal of personality and social psychology*, *71*(6), 1062.

Hjelle, H. L. A., & Ziegler, J. D. (1992). *Personality theories: Basic assumptions, research and applications*. (3th Edition). McGraw-Hill Publishing

Hortaçsu, N., Oral, A., & Gültekin, Y. Y. (1991). Factors affecting relationship of Turkish adolescens with parents and same–sex friends. *Journal of Social Psychology, 131*(3), 413-427.

Hortaçsu, N. (2007). *Ben biz siz hepimiz: Toplumsal kimlik ve gruplararası ilişkiler*. İmge Kitabevi, Ankara.

Hussy, W., Schreier, M., & Echterhoff, G. (2013). *Forschungsmethoden in Psychologie und sozialwissenschaften.* Heidelberg: Springer.

İftar, K. G., & Tekin, E. (1997). *Tek Denekli Araştırma Yöntemleri (Birinci Basım).* Türk Psikologlar Derneği, Ankara.

İlhan, T., & Özdemir, Y. (2012). Beliren yetişkinlerde yaş, cinsiyet ve bağlanma stillerinin kimlik statüleri üzerindeki yordayıcı rolü. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 19,* 227-241.

İnanç, B. Y., & Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları (1. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi

İnanç, B. Y., Bilgin, M., & Atıcı, M. (2008). *Gelişim Psikolojisi. Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Johnson, D. W., Jonson, R. T., & Taylor, B. (2001). Impact of cooperative and individualistic learning on high-ability student's achievement, self-esteem, and social acceptance. *The Journal Of Social Psychology*, 133, 839-844.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlanımda insan ve aile.* İstanbul: Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayımcılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Kahriman, İ., & Polat, S. (2003). Adölesanlarda aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 6(2), 13-24.

Kalyencioğlu, D., & Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyler düzeyleri. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi*. 18, 2, 56–62.

Kapçı, E. G., & Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *13* (3), 127-136.

Kapıkıran, N. A. (2004). İdeal ve gerçek benlik kavramı ölçeğinin güvenirliği ve geçerliği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(16), 14-25.

Kaplan, A. (2003). Yaratıcılığın akademik ortamlardaki sorunları ve olanakları. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 3*(4).

Karacabey, Ç. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek ile intihar olasılığı davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul İli Tuzla İlçesi Örneği).* Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Karataş, Z. (2012). Ergenlerin algılanan sosyal destek ve sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(19), 257-271.

Kaya. İ., & Eroğul, Ç. R. (2013). Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordayıcısı olarak aile işlevlerinin rolü. *Eğitim ve Bilim Dergisi,* 38(168), 386-397.

Kılıç B. G., & Şener, Ş. (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda karşıt olma karşı gelme bozukluğu/davranış bozukluğu eş hastalanımında aile işlevleri ve psikososyal değişkenlerin karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 16, 21-28.

Kılıç, E. Z. (2012). Ergenlerde şiddet kullanımı: bireysel ve ailesel etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi,* 49, 260-265.

Kımter, N. (2012). Ergenlerde benlik saygısı ve öznel dindarlık algısının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 9(17), 439-468.

Kim, Y. H. (2003). Correlation of mental health problems with psychological constructs in adolescence: Final results from a 2-Year Study. *International journal of nursing studies*, *40*(2), 115-124.

Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37-45.

Koçak, E. (2008). *Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Köknel, Ö. (1984). *Kişilik: Kaygıdan mutluluğa.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Köse, E. (2006). *Liseli ergenlerde kişilik ve sosyal desteğin yalnızlığa olan etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik dönemi: ailede çocuk eğitimi.* Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, 103-133, Ankara.

Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik psikolojisi* (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler (Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma).* Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Kuşat, A. (2003). Bir değerler sistemi olarak "kimlik" duygusu ve Atatürk. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15, 45-61.

Küçük, P., D. (2010). Müzik öğretmeni adaylarının sınav kaygısı, benlik saygısı ve çalgı başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3), 37-50.*

Lían, T. C. (2008). Family functioning, perceived social support, academic performance and Self-Esteem. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, *16*(2), 285-299.

Lockhart, C. (1979). *Bargaining in international conflicts*. New York: Columbia University Press,

Marcia, J. E. (1980). *Identity in Adolescence.* (In) J. Adelson (Ed.). *Handbook of Adolescent Pscyhology.* John Wiley & Sons Inc. Canada.

Meeus, W., Iedemab, J, Maassena, G., & Engels, R. (2005). Separation–individuation revisited: on the interplay of parent–adolescent relations, identity and emotional adjustment in adolescence. *Journal of Adolescence*, 28, 89–106.

Miller, I. W., Ryan, C. E., Keitner, G. I., Bishop, D. S., & Epstein, N. B. (2000). The mcmaster approach to families: theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, 22, 168-189.

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Mottram M. A., (1985). Personal construct in anorexia. *Journal of Psychiatric Research*, 19, 291-295.

Nazlı, S. (1997). *Aile fonksiyonlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Neuman, L. W. (2007). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (Çev. Özge, S.), İstanbul: Yayın Odası.

Oğuz, A. (2012). Hanif Kureishi'nin "My son the fanatic" adlı öyküsünde kimlik-değer ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (3): 171-184.*

Otlu, B. M. (2008). Üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ve aile işlevleri: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 30-35.

Öner, U. (1982). *Benlik kavramı ile mesleki benlik kavramı arasındaki farkın akademik başarı ile ilişkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Öner, U. (1987). *Benlik gelişimine ilişkin kuramlar* (II. Basım). Ed: B. Onur, Ergenlik Psikolojisi, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Ökte, M. (2001). *Ergenlerde içe dönüklük-dışa dönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Öz, S. (2012). *Ergenlerin cinsiyet, sosyo-ekonomik ve öğrenim kademesi düzeylerine göre bilişsel esneklik, uyum ve kaygı puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Adana.

Özbay, Y., & Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı: Bir engele rağmen birlikte güçlenen aile, T.*C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi*, 7(30), 129-146.

Özcan, H. (1996). *İlkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *4*(4), 566-589.

Özdemir, R. A., Özdemir, E., Akça, C., Ediz, B., & Akça, A. (2002). Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü son sınıf öğrencilerinin benlik ve mesleki benlik kavramları arasındaki bağdaşım düzeylerini etkileyen bazı faktörler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 288-310.

Özen, Y. (2011). Etik mi? ahlak mı? modernite mi? medeniyet mi? (Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 63-87.

Özen, Y., & Gülçatı, F. (*2010*). Benlik-kavramı ve benliğin gelişimi bilen benliğe gereksinim var mı?" *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2).*

Özgüven, E. İ. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.

Özgüven, E. İ. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam.* Ankara: PDREM Yayınları.

Özmen, K. S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.

Özyürek, A., & Şahin, F. T. (2005). 5 ve 6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 25(2), 19-34.

Özyürek, E., Toptaner, E. N., & Erenel, K. (2012). *Bir ilköğretim okulu öğrencilerinin beden kitle indeksi oranları ve beden algıları. Halk Sağlığı Günleri. II. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu. 17-18 Mayıs 2012*, Adana.

Petersen, S. (2000). Multicultural percpectives on middle-class women's identity development. *Journal of Counseling & Development,* 78(1), 63-71.

Pişkin, M. (2003). *Özsaygı Geliştirme Eğitimi*. (Edt. Y. Kuzgun) İlköğretimde Rehberlik. Ankara: Nobel Yayınları,

Polat, S. (1986). *Ana-baba tutumlarının çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Reich, W. A., & Siegel, H. I. (2002). Attachment, ego-identity development and exploratory interest in university students. *Asian Journal of Social Psychology,* 5, 125–134.

Repetti, R. L., Taylor, S. E., & Seman, T. E. (2002). Risk families: family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, *128* (2), 330-366.

Rey, J. M., & Plapp, J. M. (1989). Quality of perceived parenting in oppositional and Conduct disordered adolescents. *Journal of the American Academy Child Adolescent Psychiatry,* 29, 382-385.

Rowley, J. (2002). Using case studies in research, management research news, 25(1), 16-27.

Rychlak, F. J. (1981). *Introduction to personality and psychoterapy: A theory construction approach. (Second Edition),* Boston.

Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychology Review*. 10, 87–105.

Sanberk, İ. (2014). Kanıta dayalı psikolojik danışma ders notları. *Yayınlanmamış Ders Notu*, Adana.

Sanchez, F., & Roda, M. (2003). Relationship between self-concept and academic achievement in primary students. *Electronic Journal Of Research In Educational Psychology And Psychopedagogy.* 1, (1), 95-120.

Savi, F. (2008). *12–15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Schwartz, S. J., Pantin, H., Prado, G., Sullivan, S., & Szapocznik, J. (2005). Family functioning identity, and problem behavior in hispanic immigrant early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 25, 392- 420.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya.* Gönül Yayıncılık Ltd. Şti. Ankara.

Senkel, A. L. (2010). *Mögliche Auswirkungen der Doppeldiagnose ADHS und Sucht auf das Selbstkonzept betroffener Jugendlicher.* Alice Salomon-Hochschule für Sozialarbeit und Sozialpadagogik Berlin, University of Applied Sciences.

Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Shek, D. T. L. (1997). The relationship of family functioning to adolescents psychological well-being schol adjustment, and problem behavior. *Journal of Genetic Psychology*, 158 (4), 467-479.

Sim, T. (2006). Adolescent drug abuse in Chinese families: An insider perspective. *Journal of Constructivist Psychology, 19*(4), 321-341.

Singer, G. H. S., & Powers, L. E. (1993). *Families, disability, and empowerment.* Baltimore: Brookes.

Slater, P. (1977). The measurement of intrapersonal space by grid technique, Vol. 2: Dimensions of intrapersonal space. London: Wiley.

Stein, K., F. (1995). Schema model of the self-concept. *Image J. Nurs Sch* 1995; 27, 187-193.

Steiner, H., & Yalom, I. (2008). *Ergen terapisi.* (Çev. Y. Ö. Şallı). (Birinci Basım), Prestij Yayınları, İstanbul.

Strachan, A. M., & Jones, D. (1982). Changes in identification during adolescence: A personal construct theory approach. *Journal of Personality Assessment*, 46, 529-535.

Sümer, N., & Şendağ, A. M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi,* 24 (63), 86-101.

Şahin, G. (2009). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma Stilleri İle Kimlik Statüleri Arasındaki İlişki*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.

Şekercioğlu, G., & Güzeller, O. C. (2012). Ergenler için benlik algısı profilinin faktör yapısının yeniden değerlendirilmesi. *Bilig, Kış Sayı:* 60, 215-236.

Şenel, İ. (2001). *Yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin grup sorumlularından aldıkları desteğin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şimşek, B. H. (2009). Ankara'nın farklı sosyoekonomik bölgelerinde yaşayan aile bireylerini bireylerinin aile ilişkilerini algılama durumları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergis*i, 25, 8-26.

Şimşek, D. (2010). *Yatılı ilköğretim bölge okulu ve ailesi yanında kalan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin akran ilişkileri, sosyal destek algıları ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Tafarodi, R. W., Wild, N., & Ho, C. (2010). Parental authority, nurturance, and twodimensional self-esteem. *Scandinavian Journal of Psychology*, 51, 294-303.

Tanrıverdi, S. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Taşgit, S. M. (2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Konya.

Tezel, A. (2004). Aile içi iletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Issn: 1303-5134, 1-6.

Tiggeman, M., & Williamson, S. (2000). The effect of exercise on body satisfaction and selfesteem as a function of gender and age. *Sex roles,* 43(1-2), 119-127.

Tomasello, M. (2009). *S*ocial-Cognitive Basis of Language Development. J. Mey (Ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, (s.958-962). Oxford: Elsevier.

Topses, G. (2012). Davranışçı ve varoluşçu-hümanistik psikolojik danışma kuramlarının ayırt edici ve örtüşen nitelikleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education - 2012, 1(3). 67-75.*

Topses, M. D. (2008). *Modern aile yapısı ve fonksiyonlarının, bireyin elcil davranış düzeyi ile İlişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Türküm, A. S., Kızıltaş, A., Bıyık, N., & Yemenici, B. (2005). Üniversite öğrencilerinin aile işlevleri algılarının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *5*(1), 229-262.

Ugazio, V., & Castiglioni, M. (2014). Socialization models and the construction of self, *Journal of Constructivist Psychology*, 11(1), 3-29.

Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö., & Baran, A. G. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-384.

Usluoğlu, F. (2013). *Ergenlerde görülen psikolojik belirti düzeylerinin cinsiyet ve aile işlevlerine göre incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Uzman, E. (2002). *Sosyal destek düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre kimlik statüleri.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Vogel, M. (2012). Das Repertory-Grid-Interview für systemische Forschungsvorhaben. In Ochs, M. & Schweitzer, J. (Hg.), *Handbuch Forschung für Systemiker*. (pp. 381-394). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Weiser, D. A., & Riggio, H. R. (2010). Family background and academic achievement: Does self-efficacy mediate outcomes? *Social Psychology of Education*, 13, 367 – 383.

Werner, E. E., (1985). Stress and protective factors in children‟s lives. In Longitudinal Studies in child Psychology and Psychiatry, Nicole, A. (Ed.). London: John Wiley & Sons Ltd, pp. 335–355.

Wild, L. G., Flisher A. J, Bhana, A., & Lombard, C. (2004). Associations amongadolescent risk behaviours and self esteem in six domains. *Journal of Child Psychology Psychiatry*. 45, 1454- 1467.

Will, H. (2011). *Selbst-Objekt-Beziehungen: bei PatientInnen mit manischen Störungen.* Frankfurt (Main), Univ., Diss.

Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5/4, 1544-1570.*

Yavuz, F. Ş., & Moğol, A. (2011). *14-18 yaş grubundaki kız ve erkek öğrencilerin yurtta kalmalarının aile bağlarına olan etkileri.* Sosyoloji Alanı Orta Öğretim Öğrencileri Arası Proje Yarışması, Antalya.

Yavuzer, H. (1993*). Resimleriyle çocuk (4. Baskı),* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi, (20. Baskı), İstanbul.

Yavuzer, H. (2005). *Anne-Baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldırım, A., &, Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13,* 81-87.

Yıldırım, K. (2006). *Çoklu zekâ kuramı destekli kubaşık öğrenme yönteminin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin matematik dersindeki akademik başarı, benlik saygısı ve kalıcılığına etkisi.* Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yıldız, T. (2013). Bir kelime neyi değiştirir? Boyut değiştirerek eşleme görevine kavramsal ağların etkisi. *Nesne Psikoloji Dergisi* (NPD), 1(1), 1-19.

Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu il çocukların, ergenlerin, gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, A. Y. (2003*). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik Becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, E., Yiğit, R., & Yurt, E. (2012). İlköğretim ikinci kademede öğrenim görmekte olan öğrencilerin genel benlik saygılarının öğrenci başarısı ve bazı

değişkenler açısından incelemesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 197-213.

Yılmaz, S. (2000). *Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyi arasındaki ilişki.* Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından değerlendirilmesi.* Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı: Çocuk yetiştirme sanatı ve kişilik gelişimi (20. Basım).* İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2000), *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları (11. Baskı).* İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurdakul, B. (2004). Eğitimde davranışçılık tan yapılandırmacılığa geçiş için bilgi, gerçeklik ve öğrenme olgularının yeniden anlamlandırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 4, 4(8), 109-120.

Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 153.

EKLER

Ek 1. Katılımcıların Ortaya Çıkarılan Yapıları Doğrultusunda Repertuar Ağındaki Elementleri Derecelendirdikleri Form

Olgu No 1. Evin

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 4 5 ———→	
5	5	5	3	4	3	4	1	5	1	anlayışsız	anlayışlı
1	5	3	1	1	1	1	5	5	1	ağır	delidolu
1	2	1	5	5	5	5	5	5	5	saf	uyanık
1	5	1	5	3	5	3	5	3	5	içe kapanık	girişken
1	5	1	5	3	4	1	1	1	5	üşengeç	çalışkan
1	5	1	5	5	4	5	5	5	5	özgüvensiz	özgüvenli
1	5	1	1	5	1	5	1	1	5	çok hayal kuran	daha gerçekçi
1	5	5	5	5	4	1	2	1	5	başarısız	başarılı
1	5	1	5	5	5	1	5	1	1	önyargısız	önyargılı
5	5	5	5	5	3	3	2	5	1	soğuk	cana yakın

Olgu No 2. İnci

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
5	5	4	5	2	3	5	2	5	1	öfkeli	sakin
5	4	4	5	1	4	5	1	5	1	sorumsuz	ilgili
4	4	4	5	2	4	5	3	5	3	kötü niyetli	iyi niyetli
5	5	5	5	1	4	5	2	5	3	özgüvensiz	özgüvenli
5	5	5	4	1	5	2	5	2	1	meraksız	meraklı
3	3	3	4	1	4	4	2	4	3	içekapanık	dışadönük sosyal
4	4	4	4	2	4	4	3	4	4	uyumsuz	uyumlu
5	5	5	4	1	4	4	3	4	1	duyarsız	duyarlı
4	5	2	3	1	4	4	1	5	1	tavizkar	otoriter
5	5	5	5	1	4	5	1	5	1	güven vermeyen	güven veren

Olgu No 3. Ayşe

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
3	5	3	5	5	5	5	4	5	2	agresif	sakin
2	5	4	5	5	4	4	3	5	2	sorumsuz	sorumluluk sahibi
5	5	5	5	5	3	3	3	5	2	savurgan	tutumlu
2	5	5	5	5	5	5	2	5	5	hüzünlü	neşeli
1	5	2	5	5	3	5	4	5	5	kararsız	kararlı
3	5	4	5	5	3	4	4	5	2	başarısız	başarılı
4	5	3	5	5	5	5	2	5	1	samimiyetsiz	içten, samimi
3	5	5	5	3	2	4	3	5	1	pasif, uyuşuk	hayat dolu, enerjik
3	5	2	5	5	4	4	1	2	5	hırslı	rahat
1	4	3	5	5	1	3	2	3	2	lider değil	lider

Olgu No 4. Eyşan

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
2	1	4	3	2	4	5	4	3	1	kıskanç	kıskanç değil
3	5	2	2	3	2	4	3	4	2	özgüvensiz	özgüvenli
5	4	5	5	4	5	5	5	3	5	açıksözlü değil	açıksözlü
5	2	5	5	4	5	5	4	3	2	inatçı	inatçı değil
4	3	2	3	3	2	1	5	2	3	kötümser	iyimser
5	2	4	4	5	4	5	1	2	2	elibol	tutumlu
5	4	1	2	1	1	2	5	4	3	alıngan	alıngan değil
4	5	4	5	4	5	4	3	3	1	akıl yürütememe	akıl yürütme
1	5	5	3	2	1	4	3	5	2	saygısız	saygılı
3	5	5	4	3	5	5	1	4	2	dürüst değil	dürüst

Olgu No 5. Kader

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
5	5	1	2	1	3	5	1	1	5	hırçın	sakin
5	5	5	1	1	3	5	1	1	5	dinlemez	dinler
5	5	3	5	1	4	5	5	1	5	kötü niyetli	iyi niyetli
4	5	5	5	3	4	5	3	3	4	yanlış yönlendirici	doğru yönlendirici
5	1	5	4	1	1	1	2	1	1	bencil	başkalarıyla ilgili
5	5	5	3	1	2	5	1	1	5	sert	yumuşak
5	5	5	5	1	3	5	5	1	5	yalancı	dürüst
2	5	3	5	1	3	3	1	1	1	düşünmeden hareket eder	düşünerek hareket eder
5	5	3	5	1	3	2	5	1	1	insanlara güven vermez	insanlara güven verir
5	5	5	1	1	2	2	1	1	1	kendi doğrularına göre hareket	birilerine sorarak hareket erme

Olgu No 6. Faruk

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
3	5	1	5	5	5	1	4	2	5	arkadaşlarına iyi davranmayan	arkadaş canlısı
5	3	4	5	1	5	2	5	4	1	başarısız	başarılı (akademik)
5	5	5	5	1	3	5	2	5	4	yeteneksiz	yetenekli
5	5	3	4	2	3	5	1	5	2	sorumluluk sahibi değil	sorumluluk sahibi
2	4	5	5	5	5	2	5	3	1	empatik değil	empatik
5	5	4	5	4	5	5	3	4	1	soğukkanlı değil	soğukkanlı
5	5	5	5	2	3	3	2	5	1	uyumsuz	uyumlu
5	5	3	5	1	5	2	1	4	4	özgüvensiz	özgüvenli
2	3	5	5	4	4	5	1	4	2	meraklı	meraksız
5	4	1	1	2	3	5	2	5	5	dürüst değil	dürüst

Olgu No 7. Kartal

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
5	3	3	3	5	2	3	1	2	3	öfkeli	sakin
2	5	4	5	4	5	2	2	4	1	saf	saf değil
5	5	5	5	5	5	5	3	5	4	güvenilmez	güvenilir
4	5	3	5	5	3	5	3	4	3	sorumsuz	sorumlu
4	4	3	5	5	5	5	2	5	2	korkak	cesur
5	3	3	5	4	3	3	2	5	4	alçakgönüllü değil	alçakgönüllü
5	5	4	5	5	5	4	4	5	4	kötümser	iyimser
3	5	4	3	4	3	5	3	3	2	uyumsuz	uyumlu
3	5	2	4	5	4	5	4	3	3	çalışkan değil	çalışkan
5	4	4	4	5	4	4	2	4	3	adil değil	adil

Olgu No 8. Batur

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 4 5 ———→	
5	5	4	3	3	3	5	2	5	4	samimi değil	samimi
1	1	2	2	2	3	5	5	5	5	bencil	bencil değil
1	1	2	3	2	3	1	2	1	1	resmi	resmi değil
2	1	3	3	3	3	1	4	1	1	asabi	sakin
5	5	4	3	3	3	5	5	5	5	anlayışsız	anlayışlı
5	5	5	4	3	3	5	5	1	5	kaba	nazik
3	3	3	3	3	3	4	3	5	5	utangaç	girişken
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	eleştirici	eleştirici değil
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	adil değil	adil
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	ilgisiz	ilgili

Olgu No 9. Ozan

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 4 5 ———→	
5	5	4	4	4	4	4	1	4	2	soğuk	cana yakın
4	5	4	3	5	3	4	1	4	1	insanlara güvenmez	insanlara güvenir
4	5	4	4	5	3	5	1	5	1	güvenilmez	güvenilir
3	5	3	4	5	2	4	1	4	2	düzensiz	düzenli
3	5	3	4	4	2	3	1	3	2	sorumsuz	sorumlu
2	5	3	4	5	2	5	1	3	2	önder değil	önder (yol gösterici)
4	5	4	5	5	3	4	1	4	1	uyumsuz	uyumlu
5	5	5	5	5	5	5	1	5	4	dürüst değil	dürüst
3	5	3	4	5	3	3	1	4	2	özgüvensiz	özgüvenli
4	5	4	3	4	3	4	1	4	1	empatik değil	empatik

Olgu No 10. Canan

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	İyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
5	5	4	3	5	2	5	4	3	1	iyi dinleyici değil	iyi dinleyici
4	5	3	1	4	1	5	1	1	1	çabuk parlar	sakin
4	4	4	3	3	1	5	2	3	1	başkalarına güvenmez	başkalarına güvenir
5	5	4	3	5	2	5	2	5	4	içekapanık	dışadönük
4	5	3	1	5	2	5	1	4	1	benmerkezci	sosyal ilgili
3	4	3	5	5	3	4	5	5	5	idareci değil	idareci
4	4	5	1	4	2	5	2	3	1	negatif	pozitif
3	5	3	5	5	2	4	4	5	2	insanları iyi tanımaz	insanları iyi tanır
5	5	5	4	5	3	5	2	5	3	eli açık	tutumlu
5	5	5	5	5	3	5	2	3	1	rahat iletişim kuramaz	rahat iletişim kurar

Olgu No 11. Salih

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	İyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
3	4	3	2	3	2	3	1	4	5	ciddi değil	ciddi
2	4	3	4	4	4	4	2	5	1	anlayışsız	anlayışlı
4	4	4	3	5	4	4	1	5	1	karizmatik değil	karizmatik
5	5	5	5	5	5	5	2	5	3	çıkarcı	çıkarcı değil
5	4	5	3	4	3	3	2	4	2	hayalci	gerçekçi
4	5	4	4	4	4	4	1	5	2	dürüst değil	dürüst
3	5	4	4	4	3	4	3	5	3	sorumluluk sahibi değil	sorumluluk sahibi
4	4	4	4	4	4	4	3	4	3	soğuk	sıcakkanlı
2	4	4	4	4	4	4	2	4	2	sosyal değil	sosyal
4	5	5	4	4	4	4	3	5	2	iletişimi kötü	iletişimi iyi

Olgu No 12. Zafer

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
4	5	4	4	3	4	3	3	2	3	telaşlı	sakin
3	4	3	2	3	3	3	4	4	3	içekapanık	sosyal
4	5	4	4	3	4	4	3	3	2	anlayışsız	anlayışlı
2	5	3	2	3	2	3	3	2	3	hayalci	gerçekçi
5	5	5	5	5	5	5	4	4	3	güvenilmez	güvenilir
4	4	4	3	3	3	3	4	3	2	komik değil	komik
4	4	4	4	3	4	3	3	3	2	empatik değil	empatik
3	4	3	3	3	3	2	3	3	4	sert, katı	yumuşak
3	4	3	3	3	3	2	3	3	4	öfkeli	öfkeli değil
1	1	1	2	2	2	3	3	3	3	korkak	cesur

Olgu No. 13 Vehbi

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
5	5	5	5	5	4	3	2	5	2	sorumluluk sahibi değil	sorumluluk sahibi
4	5	4	5	5	3	3	3	4	2	çalışkan değil	çalışkan
5	5	5	5	5	5	5	3	5	3	sır tutamaz	sır tutar
5	5	5	4	3	3	4	1	4	2	sosyal değil	sosyal
5	5	5	5	5	5	5	3	5	2	yardımsever değil	yardımsever
5	5	5	5	5	5	5	1	5	1	korkak	cesur
5	5	5	5	5	5	5	1	5	1	uyumsuz	uyumlu
5	5	5	5	5	5	4	2	5	2	saygısız	saygılı
5	5	5	5	5	5	3	1	4	1	ciddi değil	ciddi
4	5	4	5	5	5	5	2	4	2	neşesiz	neşeli

Olgu No 14. Yasemin

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
3	5	1	5	5	5	1	4	2	5	şımarık	şımarık değil
5	3	4	5	1	5	2	5	4	1	yüzeysel	ayrıntıcı
5	5	5	5	1	3	5	2	5	4	geri kafalı	ileri görüşlü
5	5	3	4	2	3	5	1	5	2	anlayışlı değil	anlayışlı
2	4	5	5	5	5	2	5	3	1	ciddi değil	ciddi
5	5	4	5	4	5	5	3	4	1	saygısız	saygılı
5	5	5	5	2	3	3	2	5	1	uyumsuz	uyumlu
5	5	3	5	1	5	2	1	4	4	hırslı	rahat
2	3	5	5	4	4	5	1	4	2	havalı	havalı değil
5	4	1	1	2	3	5	2	5	5	uyuşuk	enerjik

Olgu No 15. Maide

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre Ben	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Iyi Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	←——— 1 2 3 ———→ 4 5	
4	5	5	4	4	4	5	1	5	1	anlayışsız	anlayışlı
4	5	4	5	5	5	5	2	5	1	bencil	korumacı
3	5	4	4	4	4	4	2	4	2	vefasız	vefalı
4	5	4	5	5	3	5	2	5	1	yalancı	dürüst
3	5	4	4	4	3	3	4	5	3	özgüvensiz	özgüvenli
4	4	4	5	5	4	4	1	5	2	kötü niyetli	iyi niyetli
4	4	4	4	4	4	4	3	4	2	sorumsuz	sorumluluk sahibi
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	ciddi	mizahi yönü kuvvetli
1	4	2	3	3	5	5	4	2	4	neşesiz	neşeli, enerjik
1	3	1	2	2	5	5	1	4	1	meraksız	meraklı

Olgu No 16. Meltem

Ben	İdeal Ben	Başkalarına Göre -	Annem	Babam	Kardeşim	İyi Anlaştığım Biri	Anlaşamadığım Biri	Beni Olumlu Etkileyen Biri	Beni Olumsuz Etkileyen Biri	← 1 2 3 4 5 →	
5	5	5	5	1	3	5	1	5	2	anlayışsız	anlayışlı
4	5	3	5	3	3	4	2	5	2	düzensiz	düzenli
5	5	5	5	1	4	5	1	5	2	bencil	bencil değil
5	5	4	5	1	5	5	1	4	1	dürüst değil	dürüst
5	5	5	5	3	3	3	2	3	2	özgüvensiz	özgüvenli
5	5	5	5	4	5	4	3	4	2	korkak	cesur
1	5	2	3	4	3	4	2	4	3	sabırsız	sabırlı
1	5	3	5	2	3	4	1	4	2	kararsız	kararlı
5	5	4	5	1	3	5	1	4	1	ilgisiz	insanlarla ilgili
1	4	1	5	3	5	4	3	4	2	pasif, canlı değil	canlı, aktif, enerjik

Ek. 2: Aile Değerlendirme Ölçeği Örneği (ADÖ)

Açıklama: **Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.**

Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (<u>*Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum*</u>**) Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size en uygun seçeneğe** çarpı işareti (X) **koyunuz.**

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	*Aynen Katılı-yorum*	*Büyük Ölçüde Katılı-yorum*	*Biraz Katılı-yorum*	*Hiç Katılmı yorum*
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	**Aynen**	**Büyük ölçüde**	**Biraz**	**Hiç**

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Erdinç ÇAĞLAYAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Seyhan/ADANA 07/12/1985
E-mail : erdinccaglayann@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

(2011 –2015)	Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.
(2005–2009)	Lisans, Çukurova Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.
(1999–2002)	Adana Anafartalar Lisesi
(1996–1999)	Adana 23 Nisan İlköğretim Okulu
(1991–1996)	Adana Seyhan Dumlupınar İlkokulu

İŞ DENEYİMİ

(2014 – …)	Adana Seyhan Hayriye – Kemal Kusun İlkokulu
2011–2014)	Adana Yüreğir İstiklal İlkokulu
(2009–2011)	Tarsus, Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulu